

Haitsse Rodu

№ 3-4
1935
505

„PÄEVALEHT“

ON ÜLERIIKLIKULT LEVINUIM SUURIM AJALEHT

Suurim ning kasulikum kuulutamise leht Eestis. Hinnata kaasandena igal pühapäeval pilke- ja naljaleht „Kratt“

Meie kirjastusel ilmub

„L A S T E R Õ Õ M“

— EESTI POPULAARSEIM LASTEAJAKIRI

T. E. K.-Ü.

GRAAFIKATÖÖSTUS

ON TÄIELISIM TÖÖSTUS SEL ALAL EESTIS

TRÜKIKODA
KÖITEKODA
TSINKOGRAAFIA
LITOGRAAFIA
OFFSET-TRÜKK

Hinnad kõigile
vastuvõetavad

Tellimiste täitmine
kiire

SUURIMAD NING TÄIELISIMAD RAAMATU-
JA KIRJUTUSMATERJALIDE KAUPLUSED,
KIRJANDUSE- JA PABERILAOD EESTIS

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINN-EESTI. · PIKK T. 2. OMA TELEFONI KESKJAAM 428-83

KASULIKUMAD OSTUKOHAD ON

T/ü. „OMA“ kauplused
ja
ettevõtted!

A A D R E S S I D:
TARVITAJATEÜHING

**O
OMA
A
TALLINNAS**

KONTOR:

Jaama t. 12, tel. 313-72

KAUPLUSED:

- Nr. 1. Paldiski mnt. 11 tel 448-36
- Nr. 2. V. Ameerika t. 36 „ 464-59
- Nr. 3. Kreutzwaldi t. 2 „ 305-90
- Nr. 4. V. Pärnu mnt. 23 „ 459-44
- Nr. 5. Graniidi tänav 3 „ 439-90
- Nr. 6. S. Tartu mnt. 50 „ 312-02
- Nr. 7. Tatari ja Liivalaia tävava
nurgal 23/31 tel. 459-51
- Nr. 8. Poska tänav 28 „ 308-57
- Nr. 9. S. Pärnu mnt. 14 „ 446-99
- Nr. 10. Tehnika t. ja Vaksali puies-
tee nurk tel. 448-31
- Nr. 11. Vabriku tän. 8-d „ 449-65
- Nr. 12. U. Kalamaja tän. 11
tel. 428-20/10
- Nr. 13. Katusepapi t. 38 tel. 312-19
- Nr. 14. Narva mnt. 98 „ 304-25
- Nr. 15. Vilmsi tän. 43-a. „ 312-89
- Nr. 16. Imanta tänav 34 „ 464-89
- Nr. 17. Girgensoni t. 2 „ 464-91
- Nr. 18. Lauulupeo tän. 14 „ 314-39
- Nr. 19. Kreutzwaldi t. 19 „ 314-70
- Nr. 21. Pikk tänav 45 „ 430-78
- Nr. 22. Vaestekooli 5-a „ 465-08
- Nr. 23. Koidu tänav 36 „ 448-79

LEIVATEHASED:

- Nr. 1. Vabriku tän. 8-d tel. 449-65
- Nr. 2. Telliskivi tän. 1 „ 467-72
- Nr. 3. Narva mnt. 98 „ 304-25

PUUHOOV:

Narva mnt. 27, tel 304-24

Kindlustage oma elu ja varandus
EESTI LLOYDIS

EESTI KIVIÕLI A.-Ü.

SUURIM ÕLITÖÖSTUS
EESTIS

Juhatus ja müügiosakond:
TALLINN, JAANI 6
Kõnetr.: 465-56, 463-05
462-04, 464-50
Tehased ja kaevandus:
KIVIÕLI JAAM
Kõnetraat: Sonda 15

KAUBA MÄRK

SAADUSED:

*Kütteõli,
Immutusõli,
„Kresolaat“ (Fenolaat)
„Karbestoleum“
Katuselakk „Kivitõrv-
Ekstra“
Puhas põlevkivi-katuselakk
Bituumen
Tolmuõli „Estolmit“
Mootornafta
Puurimisõli
Viljapuu-karbolineum
„Estoleum“
Auto- ja aviobensiin
„Estolin“*

Tarvitage ja nõudke
kõikjalt
EESTI KIVIÕLI A.-Ü.
saadusi

„ESIMENE EESTI KINDLUSTUSE SELTS MAJA“

„**EEKS-MAJA**“ on kõige vanem ja oma tuse-
date reservide ning arvurikka kindlustusvõtjate pere tõttu võim-
saimaid ühistegelisi kindlustusasutusi Eestis.

«ESIMENE EESTI KINDLUSTUSE SELTS MAJA»
(«EEKS-MAJA») kindlustab õnnetuste vastu: **tule-, elu-,**
klaasi-, koduloomade ja murdvarguse kindlustuse aladel.

«EEKS-MAJA» JUHATUS:

TALLINNAS, LAI 1, TEL. 438-85

KONTORID: Tallinnas, Lai tän. 1, tel. 445-07. Tallinnas,
Harju 29, Tall. Majaoman. Pank, tel. 427-49.

OSAKONNAD: Tartus, Suurturg 7, tel. 9-78; Valgas, Vabaduse 6,
tel. 36; Viljandis, Tallinna 13, tel. 1-73; Petseris,
Kastani t., tel. 1-02; Rakveres, Lai 17, tel. 1-64.

AGENDID IGAS LINNAS,
ALEVIS JA VALLAS.

Sõjaväe Majandusühisus

TALLINN, PIKK 11, TEL. 452-06, -07

PUDUKAUBAD, daamide ja härrade pesu, kosmee-
tika, parfümeeria

KOLONIAALKAUBAD, delikatessid, konservid, maius-
tused

TUBAKASAADUSED

Liköörid, napsid, konjakid, veinid kõigist kodumaa
vabrikuist

Kaitseväe ja kaitseliidu tarbed

OSAKONNAD:

Tallinn, Vene 5, tel. 429-42

„ Kopli 21, tel. 466-58

„ S. Juhkentali 10-a, tel. 450-18

Tartu, Võru, Rakvere, Pärnu, Narva

RÄTSEPA-TÖÖKODA:

Tallinn, Lai 10, tel. 469-96

KINGSEPA-TÖÖKODA:

Tallinn, Vene 5, tel. 429-42

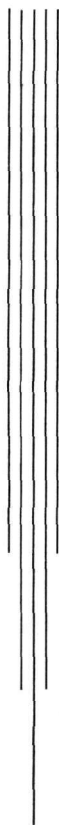
KÜLMADE TOITUDE KÖÖK:

Tallinn, Pikk 11, tel. 452-07

KINNISVARA- OMANIKKUDE ÜHISPANK

TALLINNAS

Harju t. 48, tel. 444-44

TOIMETAB KÕIKI
PANGA-
OPERATSIOONE

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol. ltn. A. Balder, telefon 451-94.

Tegev toimetaja kapten A. Treufeldt, telefon ametis 451-89, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasuõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-mised 60 kr.

Nr. 3/4

1985

SISUKORD:

A. Kallits: Laul vabadusele.

U. Sillaste: Isamaa sünnipäevaks.

V—v.: Kui priius meile tuli.

— Leedu Vabariik 17-nd aastane.

H. Oidermaa: Enesekaitse uusi probleeme.

Elève volontaire: Tartu koolinoored nõukogude võimu murdmas.

— Eesti kooli suupäev.

A. Kallits: Eesti kirjanduse 400. aasta saagu pöördelaastaks.

E. Lipping: Propagandast kaitseliidus — Tallinna kindlustatud rajooni viimased päevad.

J. Tedersoo: Kopenhagen — Oslo — Stockholm.

— Maaalune kindlus.

Dr. A. Massakas: Suuskadel sinises Silvrettas.

— Tallinna maleva orkester 10-aastane.

— Üleriiklikud kaitseliidu suusavõistlused Elvas.

— 1935. a. maailmameistervõistlused laskmises.

R. Roht: Esimene armastus.

Täiendatud
suuremõõdul.

kroomimise,
nikeldamise,
vasetamise

seadeldisega.

Töö hea — kiire —
hinnaväärne.

TALLINN,
V. ROOSIKRANTS

TELEF. 452-79

MEIE VALMISTAME:

kalosse ja botikuid, suve- ja rannakingi, võimlemis- kingi ja spordisaapaid, kummitaldu, kotsakait- seid ja mängupalle, jalg- palliõhukumme, jalgrat- takumme, vee-, auru-, kõrgesurve-, gaasi- ja õlle- voolikuid ning spiraalvoo- likuid kõiksugu otstar-

beks, kummilahu, kum- minööre ja tihendusrõn- gaid, pudelišeibe, radeer- kumme, kummikorke, pumbaklappe, puhvreid, transportrihmu, rattareh- ve, kummivaltse, tihen- du-kummi jne. ning kõik- suguseid tehnilisi kummi- tarbeasju tellimiste peale

KODUMAA PARIMAIID

SIID- JA VILLASEID KLEIDI- JA MANTLIRIIDEID, TRÜKK- RIIDEID,

MOODSAID COTTON-SUKKI, MUSTRILISI SOKKE,

SUUR VALIK IGASUGU PITSE, PAELU, SPORDI- JA VÕIMLE- MISTRIKOOSID, PRAKTILIST INTERLOKK-TRIKOOPESU J. N. E.

VALMISTAB

A/s. OSKAR KILGAS

Dabrik: Tallinn, Volta 3.

Kaitse Kodu!

NUMB 2 KORDA KUUS

Nr. 3/4

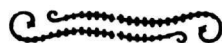
Tallinnas, reedel, 23. veebruaril 1935

XI aastakäik

Aleksis Kallits.

Laul vabadusele.

1. „Ei ülimat elus kui Eesti eest surm,
me kehadega kattugu kodunurm!”
2. Nii tõttasid mehed, neil leegises rind,
ja vabaks saigi kodumaa püha pind.
3. Riik kaljuna aegade vahuses meres
ja eesti rahvas rahvaste laias peres.
4. Kuid võidelda palju — on raskusi eel,
ei ülesanded lõppenud ole veel.
5. Peab eestlasel juurduma eestlase meel,
aus õitsma eesti teadus, kunst ja keel.
6. Suur ärkusaeg uuesti algamas nüüd.
Riik võimsaks saagu! kõmiseb ärkusfüüd.
7. Ja manalast sangarid vaatavad meid,
„Au igavesi!” täname palves neid.
8. „Ei ülimat elus kui Eesti eest surm!”
nii tõotati, vabaks sai kodunurm.
9. See, verrega väetatud murelik maa
peab rahju, õnne päikeses õitsema!
10. See rahvus, ta rõuseb, ta võidelda teab —
lipp sini-must-valge — see püsima peab!
11. Ei ülimat elus kui Eesti eest surm,
jää igavesi vabaks, mu kodunurm!

Isamaa sünnipäevaks

Pühitseme riikliku iseseisvuse seitsmeteistkümnendat aastapäeva. Eesti naine ja mees heidab endast hetkeks äripäeva muremõtted ja tänuelik-rõõmsa südamega pühitseb oma isamaa sünnipäeva. Sini-must-valge tõuseb jälle majade ja talude lipumasti ning elu ja ümbrus võtab piduliku ilme.

Vabaduspüha. Kui palju kutsuvat, vaimustavat ja sisemiselt paisutatavat peidab see lihtne sõna. Kui palju igatsusi, kannatusi, rõõme ja muresid on eestlane kannud selle eest, et võiakse pühitseda seda riiklikku tähtpäeva, kõigi rahvuslike kodanike ühisi sünnipäeva.

Kannatused ja hädad seovad elavaid inimesi kõige lähemalt. Seepärast, tänu sõjasangarite ohvrimeelele ja armastusele kaasmaalaste vastu, sai teoks võit vaenlaste üle. Nad tulid kui kotkad kaitsma oma pesa, kodu, naise, lapsi, vendi. Sügav armastus kodumulla vastu ja tahe oma lastele jätta õigus ning võimalus elada ja kasvada siin Peipsi ja Läänemere rannikul, andis väikesearvulisile kodukaitsjatele hiiglasliku jõu ja kangelasmeele suurte vastastega sõdimiseks ja võitmiseks. Aga see võitlus sõjamõllus ja kuulisajus nõudis ka suuri ohvreid. Eesti ema pidi kaotama oma poja... Kodumuld pidi saama niisutatud oma kündja verega... Nad andsid oma kalleima, nagu ütleb ajaloo suurim Kannataja: „Ei ole suuremat armastust kui see, et keegi jätab oma elu sõprade eest.“ Meie suur ja püha kohus on igal isamaaga ja rahvuslikkusega seotud toimingul neid tuletada meele, paljastada pead ja sügavas tänuja leinatundes kumardada. Au langenuile!

Aga elu tugev laine läheb üle ohvrihaudade ja kalmuküngaste. Puielt langevad sügisel lehed, et kevadel mullana lasta tärgeta uut elu, iga taim ohverdab osa oma rakust, et teisel teostuks uus elu ja kasv. Nii käib ka riikide ja rahvaste ajaloos inimeste elu. Ühed põlved tulevad eluvõitluses nähtavale, kes südamevere, hoole ja armastusega annavad enesest oma parima. Võideldes ja edasi rühkides peavad aga kandma eriti noored suurt ohvrit, jättes oma elugi enne kui näevad oma rühklemiste ja pingutuste tulemusi. Kuid selles ongi kõigi võitlemistest pant ja tasu, et järgnevad põlved võivad alatud töid ja ettevõtteid viia edasi. Ja meie kaasaegseil on selleks ülesandeid küllaldaselt.

On küll tõsiasi, et vahest nagu oleme väsinud ja tüdinud kõigest loovast rahvuslikust tööst. Ideaalina

ja kauguses paistis iseseisev riik kaunimana ja enam õnnemaana kui läbielatataval ajal. Töö ja leiva puudus on siin peamiseks meeleolu rõõmsuse tõkestajaks, mis on annud põhjusi osaliseks elu- ja riigitüdimuseks.

Aga meie eluks ja tööks ei ole veel kõik võimalused võetud, vaid meie veel kuivatamata soomaad ja veel mitte täieliselt haritud vaimueluväljad vajavad uusi seemendajaid ja harijaid. Armastus ja usaldus oma maa saaduste ja kultuuriväärtuste rahvusliku iseloomingu kvaliteeti tõstab meie enesetunnet ning aitab tublisti kaasa võõravaimsete tegelaste eemalepeletamiseks rahvusriiklikust tööst.

Ja lõppeva kuueteistkümnenda iseseisvusaasta päevad kõnelevad juba uuest rahvuslikust jõudude koostööst. Hakkame juba saama endile uusi, oma rahva päraseid nimesid, hülgame mahakiskuva ja alaväärtusliku tendentsiga kirjanduse ning eemaldame enesest kõik võõravaimse ja eestlust alahindava. Isamaaline ja usulis-kõlbeline kasvatus kui iseseisva rahva kõrged kõlbelised alustoad leiavad jälle kõige laiemate hulkade tunnustust ja hindamist. Ühe sõnaga — me anname oma välisele tööle, loominguks ja vormile vaimse-hingelise mõtte ja sisu.

Oleme lähimate iseseisvusaastate ja ka viimase 17-nda a. kestes oma rahva elus ja töös elanud läbi niihästi võite kui ka kaotusi. Mineviku õppetundide ja oleviku kogemuste varal peame leidma tee parema tuleviku tarvis. Pinevas ja järeleandmatus visas võitluses on eesti mehe ja naise käsivars terastunud uuteks töödeks tulevikus, riikliku heakäigu parima homse eest.

Meie isade maa ei ole veel lõplikult valmis, ei võigi saada täiesti väljakujunenuks, sest kus on elu ja liikumine ning kasvamisprotsess, seal ei ole seismajäämist ega tegevusetut olekut. Ikka palavikuline töö ja edasirühk päevast päeva ja põlvest põlve.

Meie isamaa sünnipäev on varakevadel, kui heleda kevadpäikesega esimesed kiired toovad valgemate päevade tuleku ja kevade saabumise rõõmusõnumeid. Kandku siis ka kevadine elurõõm, teguhoog ja vaimustus meie kõigi sünnimaad ja tema lapsi eeloleval kaheksateistkümnendal iseseisvusaastal.

Uno Sillaste.

KUIDAS PRIIUS MEILE TULI

(EESTI ISESEISVUSETAPID)

„Minu isa ütles mulle:
Prii on jälle meie maa,
Prii on jälle meie rahvas,
Armas poeg, sest rõõmusta!“
M. Veske „Isa sõnad“.

Eesti ärkamisaegne luuletaja ja keeleteadlane dr. M. Veske oma luuletuses „Isa sõnad“ rõhutab, et

„Priius tuli
Kui see koidutäheke,
Priius tõusis nagu päike
Koidu kuldse kaisu seest!“.

See priius, millest vaimustusega laulis dr. M. Veske, oli vaid armetu linnupriius, kingitud Aleksander I-lt. Missuguse vaimustusega ja missuguste kuldsete sõnadega peaksime aga meie ülistama seda tõsist priiust, mida naudime õnnes juba 17 aastat!

Priiuse koit — laulu sõnadega üteldes — hakkas paistma juba Eesti ärkamisajal, kuid möödus veel üks inimpõlv enne kui priiuse päike tõusis oma täies säras ja hiilguses.

Kui uskumata kiiresti on veernud ajaratas viimase 50—60 aasta jooksul, näitab selgesti lugu meie vanimast poliitilisest emigrandist Andres Dido'st (alias Tiido'st), kes suurpõllumeeste kongressil Riias 1882. a. Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi esindajana julges esimest korda tarvitada sõnu: *iseseisev Eesti!* Nende sõnade eest Dido istus kolm aastat Vene vanglas ja hiljem saadeti maalt välja. Enam kui 30 aastat elas Andres Dido Pariisis, täis palavat armastust kauge kodumaa vastu, elas oma ilusast unistusest näha vaba, iseseisvat Eestit. Tema ja meie kõigi südamesoov on läinud täide, kuigi alles 17 aastat tagasi . . .

Mis küll rääkida Andres Didost, kes 50 aastat tagasi ei tohtinud karistamatult kõnelda iseseisvast Eestist? Veel kõigest 18—20 aastat tagasi Eesti riigi rajajad ei julgenud oma unistusteski minna nii kaugemale, kus nad praegu ise on. Kadunud Mihkel Martna, tuliseimaid Eesti iseseisvuse eestvõitlejaid, kinnitab oma raamatus „Estland, die Esten und die estnische Frage“ (Olten, Šveitsis, 1919): „Und wir selber — die Esten — wagten vielleicht nur im Traum an eine Unabhängigkeit des Estenlandes zu denken“ (S. 3).

Ja tõesti, arad ning vähenõudlikud olime 18 aastat tagasi, „päikesepaistelise revolutsiooni“ algpäevil. Eestlaste poolt nõuti vaid ajutist maaomavalitsust.

Ülirõõmsad olime juba siis, kui Eesti Liidu delegatsioonil õnnestus hankida Vene ajutiselt valitsuselt Eestimaa omavalitsuse seaduse kinnitust (30. III 1917). Uhked olime esimese eesti rahvusest kubermangukomissari Jaan Poska üle! Vaimustusega tervitasime 10. IV 1917 Vene ajutise valitsuse esindajat adv. A. Kerenski't, kes „Estonias“ peetud kõne lõpetas sõnadega: „Elagu autonoomne Eesti!“ Neis sõnades kostis juba midagi enam kui ajutine omavalitsus. Autonoomne Eesti! Juulikuus samal aastal Eesti rahvuskongress püstitas nõude: Eestimaa olgu föderatiivse Venemaa osariik Eesti! Nii siis — konföderatiivne Eesti! Lõpuks — iseseisev Eesti!

Imekiiresti vilksatasid need Eesti iseseisvumisetapid. „Kuna Venemaa asjad ikka enam alla mäge veeresid ja valitsuse jõuetus tuntavamaks sai — kirjutab Ed. Laaman raamatus „Eesti lahkumine Vene riigist“ (Tln, 1920, lk. 27) — küpses Eestis mõte oma asja täitsa oma enese kätte võtta.“ Seda tegema kiirustas teiselt poolt sakslaste tulek Saaremaale ja isäranis veel enamlik (bolševistlik) riigipööre Venes (25. X/7. XI). 15. XI 1917 astus erakorraliselt kokku Eesti Maanõukogu ja kuulutas enese kõrgemaks võimuks koha peal. Kui 1917/1918. a. vahetusel peetud nõupidamisel jõuti ühemeelsele arvamisele iseseisvuse asjus, siis otsustas 10. I 1918 Maanõukogu juhatus ja vanematekogu saata saatkonna välismaale nõutama tunnustust Eesti iseseisvusele. Kolm suurriiki — Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia — tunnustasidki Eestit de facto maikuu 1918. Enneaegne oli von Tiedeböhl'i, Tartus ilmuva saksa ajalehe „Dorpater Zeitung“i toimetaja, kahjurõõm, kui ta sakslaste okupatsioonivägede tulekul hõiskas: „Finis Estoniae! Lõpetatud on nüüd jutt Eesti iseseisvusest! Nüüd kehtib vaid võitja õigus ja võitja tahtmus!“

Saksa okupatsioonivõimud tahtsid küll 1918. aastal eesti rahvast saksastada, maad sakslastega koloniseerida, eesti rahvuslikud aated kiskuda juurteni välja. Kuid säärane julm poliitika oli vaid kasuks noorele Eesti vabariigile, mis päev enne sakslaste Tallinna tulekut kuulutati välja (24. II 1918). Töö tõik, et Eesti Ajutise Valitsuse liikmeid veeti mööda vanglaid, et eesti noorsugu koolide kaudu hakati saksastama, et maad tühjendati nii-kui-nii väheseist sõjakurnas säilinud varadest, tõstis kirjeldamatu viha sakslaste vastu ja äratas ennenägematut entusiasmi vabadusvõitluseks.

Rõhuvale saksa okupatsioonile tegi lõpu liitriikide hiiglavõit läänerindel ja revolutsiooni puhkemine Sak-samaal. Juba 11. XI 1918 ilmus kuulutustulpadel ja maja seintel tänavanurkadel teadaanne Jaan Poska all- kirjaga, et „Eesti ajutine valitsus ja kõik demokraatli- kud omavalitsused oma tegevust jätkavad“.

Ajutisel Valitsusel seisid ees suured ja rasked ülesanded: vastsündinud riigi korraldamisele lisandu- sid veel sõjamured. 22. XI 1918 oli enamlaste esimene rünnak Narvale. Rahata tuli luua riik, relvadeta — alata sõda. Säärasel kriitilisel momendil toetas Eestit vennasrahvas Soomest väikese rahalise laenu ja rel- vade saadetuse näol. Suuremat abi oodati ja loodeti Inglismaalt. Oma rahva poegadest astusid kokkuma- tult vastu vihasele vaenlasele mõned vabatahtlikud ja keskkoolide vanemate klasside õpilased ning üliõpila- sed. Suurem osa neist tuli tagasi „ühes kilbiga“, mõ- ned aga „kilbil“...

Noorte eeskuju sütitas ka vanemaid mehi. Ja 5. I 1919. a. pandi seisima enamlaste pealetung. Eest- lased ise asusid ajama taga ja tõrjuma piiri taha „pu- naseid“ venelasi, lätlasi, hiinlasi ja tutti quanti. Eesti vabariigi esimeseks aastapäevaks vägede ülem- juhataja J. L a i d o n e r võis uhkusega teatada Minist- rite Nõukogu esimehele K. P ä t s 'ile, et ühtki välis- vaenlast ei leidu Eesti vabariigi piirides.

Eestlased tõrjusid välja enamlasi isegi oma lõuna- poolse naaberriigi piiridest, Lätist.

Keset sõjakära peeti valimisi Eesti Asutavasse Kogusse, mis astus kokku jüripäeval 1919.

Siis aga (maikuu samal aastal) kerkis silmapii- rile uus hädaoht von der Goltz'i landesvääri näol. Eesti priiuse päikest ähvardas matta tume pilv. Kuid ühes arusaamisega surmaohust tõusis eesti rahvas kui „üks süda ja üks hing“ vaenlasele vastu. Hoolimata puudulikest relvastusest eestlased purustasid ägedais lahinguis saksa väed ja löid nad paaniliselt põgenema. Ei aidanud ka Riia-eelsed kindlustatud liinid ega „rauddiviisi“ reservid. Iga eesti sõdur tundis, et tal oli täita aastasadu kestnud rahvuslik ülesanne. „See maruhoogne pealetungimine Eestist Riia alla — ütleb Ed. Laaman — sama teed kaudu, mida mööda 700 aasta eest sakslased sisse olid tunginud, sai viimase aja Ida-Euroopa ajaloo üheks tähtsamaks sündmu- seks: ta löi tagasi saksa tungi itta (Drang nach Osten).“

Kui 31. VIII 1919. a. Nõukogude Vene väliskomis- sar Čičerin telegrafeeris rahu asjus, vastas talle välis- minister Jaan Poska Eesti nõusolekust, ja 17. IX 1919 peeti Pihkvas esimene koosolek rahu asjus. Detsembri alul astus kokku uus rahukonverents Tartus. Kuid mitte üksi Tartus, vaid veel enam otsustati Eesti saa- tus Narva jõe kaldail, kus muistsed kindlustused ja kaitsetornid tähistavad piiri Lääne- ja Ida-Euroopa vahel. Narvast sai Eesti Verdun...

31. XII 1919 kirjutati alla vaherahulepingule, mille sissejuhatuses Nõukogude Vene valitsus tunnistas „ilm- tingimata Eesti riigi rippumatust ja iseseisvust ja loobus vabatahtlikult ja igaveseks ajaks igasugustest suveräänsetest õigustest, mis maksva riigiõigusliku korra ning rahvusvaheliste lepingute põhjal Venemaal Eesti maa ja rahva kohta oli olemas“.

Tartu rahu allakirjutamisega 2. II 1920 oli möödas raskeim ajajärk Eesti iseseisvuse võitluses.

„Priius tõusis nagu päike
Koidu kuldse kaisu seest.“

Kolme aastaga oli Eesti enesele Vene revolutsiooni keerises ja maailmasõja lõpukrampides võitnud „koha päikese all“. Olles de facto tunnustatud juba 1918. aastal, Eesti leidis tunnustuse de jure Lääne-Euroo- pa suurriikidelt alles 26. I 1921. Sel puhul de jure tunnustamise ülesvõtja, prantsuse peaminister Aris- tide Briand, tervitades Eesti saadikut Pariisis K. R. Pusta't, ütles järgmist: „Härra president! Liit- riikide ülemnõukogu, tähele pannes palveid, mis Teie valitsuse poolt mitmel puhul esitatud, otsustas oma tänasel istumisel tunnustada Eestit kui riiki de jure. Liitriigid tahavad seega ära tähendada oma sümpaa- tiat, mis nad Eesti rahva vastu tunnevad, ja lugupida- mist avaldada nende jõupingutuste kohta, mida Eesti rahvas on teinud, et korras ja rahu oma rahvuslist elu korraldada“ (Eta).

See teiste rahvaste poolt tunnustatud ja lugupee- tud, Eesti esiisadelt päritud kadakane sitkus, visadus ja rahvuslik ühistunne, mis aitas meid Vene riigi aher- vartest end ajada üles iseseisvusele, on meile alati kallis ja jääb ka püsivalt helge tuleviku parimaks pandiks.

„Prii on jälle meie maa,
Prii on jälle meie rahvas,
Armas poeg, sest rõõmusta!“

V — — — v.

Leedu vabariigi president
ANTANAS SMETONA

LEEDU VABARIIK

17-AASTANE

Leedu välisminister
S. LOZORAITIS

16. veebruaril pühitses Leedu oma 17-dat iseseisvuse aastapäeva, mis kajastus ka meil. Nimelt oli selleks päevaks meile külla sõitnud Leedu teedeminister J. Stanischaukas koos riiginõukogu liikme Vileishisega. Viimane on ühtlasi Kaunases tegutseva Leedu-Eesti sõprusühingu esimees.

Leedu vabariigi iseseisvuse aastapäeva pidulik aktus peeti 16. veebruari õhtul „Estonia“ kontsertsaalis, kus viibisid Eesti peaministri asetäitja K. Eenpalu abikaasaga, riigikogu esimees R. Penno, Läti saadik Liepinsch, Tšehhoslovakkia chargé d'affaires prof. J. Galia, Tallinna linnaepea kindral J. Soots, kõrgemaid ohvitseri ja hulgaliselt teisi seltskonna esindajaid. Aktusel töid vastastikuseid tervitusi Leedu ja Eesti välisministrid.

Kontsertpaladega esinesid Kaunase ooperi solistid pr. Zaunien ja hra Kutschingis.

Pidukõne pidas Leedu teedeminister J. Stanischaukas. Ta rõhutas, et kooskõla ja organiseeritud koostöö puudumine oli põhjuseks, et eesti ja leedu rahvas langes võõraste rahvaste võimu alla. Seepärast tuleb märkida suure rahuldustundega seda, et eestlased ja leedulased, elades vanal ajal läbi võitluse rasked päevad, näitavad nüüd meelekindlust koostöötamiseks ja üksteise mõistmiseks.

On juba saanud traditsiooniks, et kolme Balti riigi iseseisvuspäevad põhjustavad pidustusi, mis kõvendavad Balti riikide solidaarsust. Iseseisvuspäevad meenutavad meile seda, mis meile on kalleim — meie rahvaile raskustega võidetud vabadust — samuti seda, millistes tingimustes see vabadus saavutati.

Leedu riik on iseseisvuselt vanim Balti riikide kolmikliidus. Möödunud aasta 12. septembril allkirjutatud Balti riikide sõprus- ja koostööleping on lähenda-

nud tunduvalt Leedut Eestile. On ju ka loomulik, et ühesugustes tingimustes ja ühesuguste hädaohtude vastu seatud riigid lähenevad üksteisele sundimatult ja südamest tulevate tunnetega. Rõõmustaval kombel on Leedu näidanud suurt initsiatiivi ja ettevõtlikkust, et 12. septembri leping saaks teoks ega jääks vaid surnud tekstiks, nagu see sünnib tihti praegusel massilisel lepingute sõlmimise perioodil rahvusvahelises elus. Möödunud aasta 30. novembrist 2. detsembrini Tallinnas peetud kolme Balti riigi välisministrite konverentsi töendas meile veenvalt, et kõigis kolmes riigis valitseb tahe 12. septembri lepingut täita ja edasi arendada.

Välispoliitilistes küsimustes on Leedu raskemas seisukorras kui Läti ja Eesti. Eriti teravad on Vilno ja Klaipeda küsimused, milledest viimane on rohkem muret tekitav. Pärast Klaipeda rahvussotsialistide protsessi ja Saarimaa rahvahäätuse tulemusi on tekkinud Saksamaal võrdlemisi leeduvaenuline meeleolu, mis tekitab välispoliitilistes suhetes teatud raskusi.

Alles hiljuti pöördusid kolm Balti riiki — Leedu, Läti ja Eesti — ühise noodiga Rahvasteliidu poole senisest suurema ja Balti riikide tähtsusele enam vastava esinduse saamiseks Rahvasteliidus. Et selles ja ka igasugustes teistes küimustes saada rahuldavat lõpptulemust, on tähtis eelkõige, et need kolm riiki õpiksid üksteist rohkem tundma ja ligineksid üksteisele rohkem majanduslikult ja kultuuriliselt. Seepärast on rõõmutavaks nähtuseks, et Balti riikide valitsused on otsustanud võtta osa üksteise pidupäevadest. Ühiselt jagatud rõõm tagab ka liitumise murepäevadeks, ja neid võib meil veel ees seista palju. Kuid üksteise mõistmine, arusaamine üksteisest ja sõbralik koostöö on aidanud paljusid riike üle raskustest. Aitab meidki, kui me ise seda tahame ja üksteisele sirutame kää.

A. K.

uus probleem

Kaitseliidule kui meie rahvuslikule enesekaitse-organisatsioonile on enesekaitse küsimused igal kujul lähedased ja tekitavad huvi. Seepärast oleks ajakohane tähelepanu juhtida ühele erilisele enesekaitse alale, mis on väga tähtis, kuid millele mõnikord ei pühendata seda tähelepanu, mida see tööpoolest väärib. Ma mõtlen seejuures vaimset enesekaitset. Elu on nimelt nii ehitatud, et meid võib ähvardada hädaoht mitte ainult nende poolt, kes kipuvad meile kallale külma või tulirelvaga, vaid ka nende poolt, kes levitavad meie keskele ideid, mis hävitavad meie hingelist tasakaalu ja teevad meid vaimselt nõrgaks.

Huvitav on märkida, et säärane vaimsete kallale tungirelvade kasutamine viimaste aastakümnetega leiab ikka rohkem kasutamist, sest võimalused ja vahendid selle relva tarvituselevõtuks on soodsad: ideede ja tunnete levitamine on kiirenenud liiklemise tõttu kergem, seejuures on suurepäraseks vahendiks ajakirjandus, tihenenud telefoniside, raadio j. m.

Kui ei ole õigel ajal mõeldud selle üle, kuidas end kaitsta seda sorti rünnakute vastu, siis on kardetavalt vaimupisilasil tee meie keskele lahti. Asi seisab nimelt selles, et ideede ja tunnete keskel on liik sääraseid, mida võiks nimetada lõhkuvaks. Neil viimaseil on see omadus, et nad purustavad sidemeid, mis meid kõiki liidavad korraldatud ühiskonnaks. Lõhkuvad tunded, nagu viha, kadedus, põlgus, kahtlus, kui nad levivad või kui neid levitatakse kusagil organisatsioonis või seltskonnas, lõdvendavad selle kogu omavahelisi sidemeid ning lõhuvad ta lõpuks hoopis ära: organiseeritud kogu laguneb oma algrakukesteks — üksikisikuteks.

Et halvata lõhkvate jõudude purustavat mõju, seks on esijoones vaja kõvendada neid tundeid, mis ühiskonda liidavad ja teevad tugevaks. Need on armastus, lugupidamine, eneseohverdamine, üksmeel ja heatahtlikkus. Need tunded viivad inimesi üksteisele lähemale, liidavad neid, ja kui maailmas üldse püsivad mitmesugused ühiskonnad ja organiseeritud inimseltskonnad, siis pea-

miselt tänu sellele, et nende sisemuses on liitvad tunded tugevamad kui lõhkuvad ja eemaletõukavad.

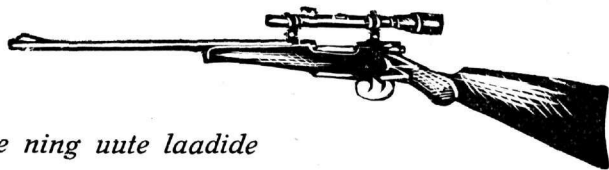
Seda kõike silmas pidades on loomulik, kui kaitseliit ka seda sorti enesekaitse küsimusi peaks silmas seal, kus tegemist on vaimsete rünnakurelvadega. Võitlus kõige selle vastu, mis tekitab peanorutamist, mis ohu- tab omavahelist kiusu ja viha, mis nõrgestab meie rahvuslikku enesetunnet, see on suur ülesanne, ja kaitseliit kui suurelatuseline organisatsioon saaks siin etendada silmapaistvat isamaalist osa.

Edasi, praegu on käimas suur rahvuslik ülesehitamistö, mis nõuab pingutust, kuid mis vajab ka selle juures mõistmist ning hindamist. Ka siin on kaitseliidul võimalik palju ära teha, levitades arusaamist praegusest hoogsast riiklikust loomistööst, mille sihiks on sisemiselt ja väliselt tugev Eesti. See oleks heaks ergutuseks Eesti rahvuslikule enesetundele ning kinnituseks kõigiie riiklikult mõtleivatele ollustele. See oleks ka väga heaks vastuabinõuks nende eestivaenuliste olluste kihutustööle, kelle sihiks on meie rahva üksmeelt purustada, teda uuesti paisata omavaheliste vastolude ja sisevõitluste keerisesse ja niiviisi Eestit nõrgestada.

Nagu kõigest sellest nähtub, muutuvad aja arendes ka enesekaitse probleemid keerulisemaks ja mitmekülgsemaks, kuid enesekaitse probleemid kordub vana lugu, mis on tuttav sõjapidamise viiside ajaloost: iga uue relva vastu leitakse üsna varsti ka vastuabinõu. Kui me seepärast võtame arvesse, et lõhkumisideoloogia näol tuleb rahvastel arvestada käesoleval silmapilgul uut ja vägevat relva, siis võime Eesti kohta julgesti ütelda, et meie rahvusliku tõusu ja enesetunde kõvenemise näol on ka selle relva vastu leitud küllalt tugev kaitsevahend.

Kõigil teadlikel kodanikel, esijoones aga kaitseliidu tegelasil, jääb ainult järele seda suurepärase ja tugevat kaitseabinõu hoolega edasi arendada. Sellega oleks enesekaitse alal osutatud suur teene meie isamaale.

*TEEN KUULI- JA HAAVLIPÜSSI-
TÖID, valmistan uusi osi, dioptersihikuid,
rõngaskirpe ja padrunit laadimis-abinõu-
sid. Jahipüsside puurimine, uute raudade
ja kiikrite pealepanemine, raudade mustamine ning uute laadide
valmistamine.*

Karl Koppelman, laskeriistade töökoda, Tallinn, V. Karja 3.

Tartu koolinoored Nõukogude võimu murdmas

Ajaloo-unustusse jäänud peatükke vabariigi sangarlikult koidikult

Koolinoored on veeretanud mitte väikese, vaid suure nurgakivi meie riigihoone alusmüüri.

Nad tõid meile usu, et meie võidame.

Kindral J. Laidoner.

(16. XII 33. a. ja 16. XII 28. a.)

Meie vabadusvõitluse ajaloos on palju ajaloo-unustusse jäänud asjaolusid, mida seni pole veel üldse puudutatud ja millest laiemail hulgil pole peaaegu midagi teada. Üks sellaseid seniturdmatud peatükke, mis puudub senises ametlikus kroonikas ja laseb heita huvitavat pilku tolleaegsesse olukorda, on Nõukogude võimu murdmine Tartus koolinoorte tõhusal kaasabil küünlakuus aastal 1918.

Jõulukuu 5. päeval peatub Tartu malev ja ta õp-purmalemvond oma 10. kilomeetritulba juures. See mälestuspäev mõjutas mind meenutama omapäraseimaid episooide ja hetki eespoolnimetatud ajastust. Tekkis mõte panna paberile tollal nähtust ja läbielatust sedavõrd, kuivõrd seda lubab veel mälu.

Meie kaitseväge ridades teenivad noored teavad vabadusvõitlusest vähe. Meie praegused koolipoised mäletavad sellest vaevalt midagi. 15—16 aastaga oleme üldiselt jõudnud juba palju unustada. Vabadusvõitluse kangelaslugusid on vaja ümber jutustada neile, kes pole seda kuulnud. On vaja levitada ning anda edasi tulevasile põlvile seda mehemeelt ja kangelasvaimu, millega läbi nii suurte ja raskete pingutuste löime aa. 1918/19 vaba, iseseisva, sõltumatu Eesti.

Enne kõike, ammu-ununenud aastaist, millest on säilinud vaid mälestusetolmu, püsib alati mu ees nagu bioskoobis aasta tuhat üheksasada kaheksateist. See Eesti iseseisvuse kangelaslik koidik oli täis romantikat ja harukordseid seiklusi, mida annab veel kaua mäletada. See oli kangelastegude aeg, mille alustasid noored, kes üle öö said meesteks selle sõna suurimas ja ilusaimas mõttes ja tegid tegusid, mida voi-

vad vaid sangarid, kui neid seks kohustab isamaa. Tollest ajastust võlgneme palju tänu Tartu kooliõpilaste korrastatud sõjaväeliste rühmadele, kes, õieti juhitud ohvrimeelsusest isamaa-armastuse alusel, olid koondunud korra ja julgeoleku kaitseks omakaitse ümber. Selles tegevuses arendasid noored parimat. Nad tegid tänuväärse töö, mis kahjuks pole leidnud seni küllaldaselt hindamist.

20. veebr. 1918. a. olid Cesis-Valmiera sihis põhja poole liikuvad saksa okupatsiooniväed jõudnud Valga ligikonda. Tartu täidesaatev komitee, kes hirmuvalituse abil pidas võimu enda käes, kuulutas eelmisel päeval linnas välja piiramisreisukorra ja enese diktaatorlikuks võimuks, sest enamlaste ninamehed nägid, et nende jalgealune on läinud palavaks, seda enam, et 20. veebr. ilmus neli eesti ohvitseri enamlaste võimumeeste juure „Bürgermussesse“, kus olid vangistatud dr. O. Kallas j. t. eesti seltskonnategelasi, ja nõudis võimu üleandmist Eesti linnavalitsusele, öeldes, et kui „seltsimehed-komissarid“ seda ei tee heaga, siis võetakse võim neilt üle, ja parastagu nad siis iseennast...

Täidesaatev komitee lõi kihama ning mobiliseeris kohe punakaardi ja ustavad läti kütid. (Viimased — Läti kütiti-tagavararügement — terroriseerisid sõna tõsisemas mõttes Tartut. Lätlased hooplesid avalikult: „Saame näha, kas on Tartu Läti linn või mitte!“) Ja nõnda kujunes olukord, et enamlaste tribunaali (Pritsimaja) poolset Emajõe kaldal olid ahelikus enamlikud läti kütid, 3. linnajao poolset kaldal aga ainuke ustav eesti sõjaline võim — koolipoised, käes relvad, mis kunagi olid olnud vintpüssid... (Pärisõdureil küll poleks olnud julgust teha pauku sellaseist kardetavaist riistapuist.)

Tulevahetuseni seekord ei läinud. Enamlaste võimumehed nägid, et nende mäng on läbi, andsid välja vangistatud eesti seltskonnategelased, pakkisid „dopelt-ahvikiirusega“ (tolleaegne koolipoiste argoo) kokku oma koli ja kodanikelt röövitud vara ning põgenesid

samal ööl raudteel punakaardi ja läti küttide kaitsel Peterburi, enne seda aga vabastades vanglast hulga kardetavaid roimareid.

Järgmisel päeval (21. veebr.) võttis Tartu eesti linnavalitsus kõik võimu kohal enda kätte ning asus korra ja julgeoleku kaitsesele, ühtlasi korrastades omakaitse, mille juhiks hakkas noorem-leitnant Karl Einbund (vabadussõjaaegne Tartu vabatahtlike-kooliõpilaste pataljoni ja 7. (Kuperjanovi) patarei (väljapat. nr. 14) ülem, praegune peaministri aset. ja sise-minister).

Tartus asus tollal Eesti tagavarapataljon patüli abi leitnant Julius Kuperjanovi juhatusel (patül kolonel J. Rosenbaum oli lahkunud oma kohalt ning sõitnud ära Venemaale), ent see rahvusväeosa oli muutunud niivõrd enamlikuks, et Tartu linnavalitsus otsustas hajutada pataljoni. Ja nii jäidki omakaitse kõrval ainukeseks reaalseks sõjaliseks võimuks kooliõpilaste rühmad, kes viivitamata koondasid kõik jõud seks, et vältida igasuguseid võimalikke korrarikumisi, rüüstamisi, põletamisi, mõrvamisi ja muid vägivalletegusid. Ja Tartu kodanikud usaldasid oma julgeoleku koolipoiste hoole, kes — intelligentsemad ja nooblimad tunnetes ja kohusetruumad kõigis katsumis — kaitsesid kodanike elu ja vara enamlaste jõukude kui ka taanduvate vene väe riismete eest. Hindamatult suurend on kodu, maa ja rahva ees nende sangarpoiste teened. Isiklikult mäletan tollest ajastust kolme õilsat noort patriooti, kelle ennastsalgav energia, säästmatu valmisolu ja lõõmav teotahe ei taandunud ühegi takistuse ees. Need olid omakaitse-mehed: Academia Treffneriana 7. kl. õppur Rudolf Praggi (energilisimaid õppur-kaitseliitlasi Tartus 1918. a. ja esimesi Kuperjanovi partisaane; surnud), stud. mat. Oskar Poom (surnud) ja gümnaasist-skautide pealik, Surmapataljoni vabatahtlik Heino Onni (pärasine vabadussõja sangar, praegune kapten KS dipl. ja I jaosk. ül. Harju kaitseringkonna staabis).

Kuigi tollal omakaitseesse kuuluvad koolipoisid (Treffneri ja Aleksandri gümnaasiumidest, kommerts- ja reaal-koolidest) olid alles lapsed (16—18. a. v.), siiski täitsid nad ülesandeid parimate meestena. Nad on sangarid, eeskujud, jäädes tähtedeks sisse kangelaslikku ajastusse, mille esimesi lehekülgi on nende kirjutatud.

Ka maal ettetulnud rüüstamisi likvideerima tuli saata koolipoiste rühmi, kes oma ülesandega said hästi hakkama. Üks sellane suurem rüüstajate likvideerimine, mille juures koolipoisid löid maha isegi lahingu rüüstavate vene sõduritega, oli 23. veebruaril Kilgi kõrtsi juures, Tartu-Narva maanteel. Tol päeval leitnant Einbundilt läkitati umbes sada koolipoissi ja vähesed omakaitse-mehed Tartu-Narva maanteele ülesandega — takistada enamlaste rügementide rüüstamisi nende taandumisel Narva poole. Salga juhatajaks määrati vana, vilunud lahinguohvitser alamkapten Oskar Eller. Kilgi kõrtsi juures (umb. 9 km linnast) kohtas kapten Eller enamlasi ning täitis edukalt saadud käsundi. Tekkis tulevahetus (Metobsi terminoloogia järgi: umbes 12-pälliline) saja koolipoisi ja mitme tuhande rüüstajavaimulise vene sõduri vahel.

Kapten OSKAR ELLER

Ent desorganiseeritud tiblaid ei kannatanud välja koolipoiste pealetungi ja põgenesid üle-pea-kaela Narva poole. Meie poolt kaotusi ses lahingus ei olnud. See oli esimene sündmus tollest pikast lahingute ahelast, mis Tartu koolipoistel hiljem ees oli. Paari sõnaga pean mainima ka kapt. Ellerit, kuna ta õlgadel lasus mitte just väike osa siinesineval ajastul.

Kapten Eller oli võimsaimaid organisatsioonide enamlaste Tartust väljaajamisel (ta oli ms. üks eespoolnimetatud neljast ohvitserist, kes 20. veebr. läks „Bürgermussesse“), võimu linnavalitsuse kätte võtmisel ja sisekaitse korrastamisel. Mäletan tollest ajast kpt. Ellerit omakaitse, resp. kaitseliidu silmapaistva tegelasena. Tollest ajast on kapt. Eller seotud Tartu kooliõpilaste-kaitseliitlaste korrastamisega ja juhatamisega paljudes lahinguis. Tartu lastevanemad võlgnevad Ellerile kui osavale lahingujuhile oma poegade terveoleku murrangajastu hiilgelahinguis lõunarindel, jaan. 1919. a. Kapten Eller sai surmavalt haavata meie vägede pealetungil Põtalova sihis, lahingus Ugloõ küla juures 1919. a. 29. okt., juhatahes isiklikult oma pataljoni (III/8. jal.-rüg.) pealetungi, ja suri 5. nov. Tartu haiglas 33 a. vanuses, jättes leinama vana emakese. 6. juunil k. a. püstitati ta hauale Tartu Pauluse kalmistul lihtne, aga maitsekas mälestusmärk (ta sõbra ning nimekaimu kujur A. Elleri toode), mille avas ta endiste ksvl, omaste, sõprade ja õppurmalevkonna juuresolekul ta omaaegne ülem, riigikogu esimees K. Einbund. Pühalikule talitusele oli toodud ka õppurmalevkonna ajalooline lipp (ainus lahingulipp kaitseliidus), mis annetatud 24. veebr. 1919. a. Tartu linnavalitsuselt Tartu vabatahtlike-kooliõpilaste pataljoni ja vastu võetud kapten Elleri poolt tolaeagselt linnapealt adv. J. Kriisalt. Tartu elanikele ja järeltullevaile põlvedele jääb mälestus sangar-kapten Ellerist kui tuliseimast isamaalasest ja vaprast väejuhust, kes raskeil ajal kaitses ohustatud Tartu ja maa kodanike elu ja vara. Tema peale võib Tartu malev näidata uhkuse ja lugupidamisega (vt. „KK!“ nr. 4, 1925. a., lhk. 137).

Kapten Oskar Elleri hauasammas Tartus, Pauluse kalmistul. Avati 6. juunil k. a. riigikogu esimehe hra K. Einbundi poolt. Pühalikust talitusest võttis osa Tartu maleva õppurmlvk. ajaloolise Tartu vabat.-pataljoni lahingulipuga, mis pildil näha treffneristidest auvalvega

Madisepäeval vallutasid saksa okupatsiooniväed Tartu ning hajutasid omakaitse. Järgmisel päeval ilmus tänavanurkadele ja kuulutustulpadele saksa komandandi kapt. v. Winterfeld'i kurjait-kuulus „Mina käsen“, et kõiksugused relvad ja laskemoon peab ära antama saksa sv. arsenaali (ENKS tütarlaste gümn., Viljandi tän.). Vastutegijaid (?) ähvardati mahalaskmisega. Mõistagi ei viinud uljad koolipoisid relvi sakslasile, vaid peitsid need ära, et oodata paremaid aegu,

millal saaks neid jälle käsitada maa, rahva ja kodu kaitseks. Ja see aeg saabus varsti. 10 kuud hiljem oli tol relvavarustusel Tartu kaitseliidus suur tähtsus tollaegse väga napi sõjavarustuse lisandina.

Mitmed kooliõpilased, kellel oli otse elunõudeks toimida midagi vintsutatud maa, rahva ja kodu kasuks, leidsid uue sihi oma väsimatule tegutsemiskirele, võttes tuliinnukalt osa pörandaalusest konspiratiivsest tegevusest kaitseliidu loomisel, olgugi et ses tegevuses oli vahetult ähvardav oht ja surm nende alatisiks saatjaks. Nende tegevus polnud juhitud ei seiklushimust ega ainelistist huvidest; see oli vaid kohusetunne, hõuguv isamaalsus — ja ainult isamaalsus.

Möödunud iseseisvuspäeval viibides koos mõninga tollaegse ksv!-ga tuletasime meele 16 aasta eest aset leidnud elamusi vabariigi koidikult, mispuhul keegi meist sõnas:

„Need on ainulaadseimad elamused tol vaheldusrikaste sündmuste ja erakordselt teravate seisukordade ajastul, erutavaimad seigid, milliseid võib iganes soovida koolipoiss, kel pole mõttes muud kui vaid isamaa hüvang, — mille sarnast on läbi elanud ja saavad läbi elama koolipoisid, niikaua kui oleskeleb seesuguseid.“

Isiklikult arvan, et see ütlus pole vist liialdus.

Sinna on nüüd palju aastaid tagasi. Tolleaegsed noored kodukaitsjad on kadunud täiskasvanute ülesandesse ja askeldusisse, ent ilusaimaid mälestusi on kõigil noist päevist, millal murti kokkumatult, tulvil noorusõhinat, enamlaste võim Tartus, mis sündis kõige esimesena Eestis, ja võeti osa pörandaalusest kaitseliidu loomisest.

„Muistne Eesti kaotas vabadusvõitluse seepärast, et kogu rahvas polnud üksmeeles. Täiesti üksmeelset suhtumist ühes rahvas ei saa aga ühegi sündmuse juures. Ent koolipoiste hulgas puudusid 1918. a. lahkkelid täiesti. Koolipoisid tõid meile usu, et meie võidame, ja see on suurim and, mis nad on annud vabariigile ta sünniajal. See oli meie tugev varu. Koolinoorsugu on meie hiilgav täht meie lähemas minevikus, ja on võimatu, et ta ka tulevikus samuti ei talitaks. See on saanud juba traditsiooniks. Ja kes juba koolipõlves on nii tugevad, neist saab ka tugevad rahvajuhid.“ — See on meie lugupeetud ja armastatud vabadussõja ülemjuhataja hiilgav atestatsioon meie koolinoorsoo kohta vabariigi sangarlikult koidikult. (Kindral J. Laidoneri kõnest koolinoorsoole, peetud Tallinnas 16. dets. 1928. a., kooliõpilaste pataljoni 10-a. mälestuspäeva puhul.)

Élève volontaire.

EESTI KOOLI SUURPÄEV

Koolitegelaste ja vabariigi valitsuse mõttevahetusi Estonia kontsertsalis 17. veebruaril

Kui ajaratas veeretab eesti rahvast iseseisvuse avarele väljale, algas ka hoogus eesti kooli kujundamine. 17 aasta jooksul on tehtud palju positiivset tööd, kuid on kipunud ka mõnikord töötuhinas kalduma kõrvale õigetelt teedelt. 17. veebruari kokkutulek oli määratud ühiste sihtide selgitamiseks ning värskuse ja hoo ammutamiseks vastutusrikaste ülesannete teostamisel. Riigivanem, vabariigi valitsuse liikmed ja haridus-sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse juhid avaldasid mõtteid, mis sihte peaks taotelema eesti kool, et riik ja rahvas võiks vaadata julgesti tulevikku.

Riigivanem K. Päts, asudes kõnetooli, ütles kokkuvõetult järgmist: Meie, vanem põlv, tunneme väga hästi, et varsti on käes aeg, millal peame oma töö ja ülesanded riigi ja rahva ülesehitamisel andma üle järeltulevale põlvele. Ja nagu iga pereisa, nii oleme ka meie huvitatud sellest, et neid varasid, neid suuri õigusi ja kohustusi, mis praeguse põlve rajatud ja kantud, vääriliselt suudetaks kanda ja edasi viia ka tulevikus. Oleme kõik huvitatud sellest, et meie noorpõlv kasvaks vaba, julge, patriootiline ja iseteadev.

Teie kätte, koolijuhatajad, on usaldatud suurim vara — pehme mass, mida peate võimima, millest peate meile kasvatama vaba eestlase. Meie noorsoost peab sirguma valitsev rahvas, kes on teadlik sellest, et ta võib nõuda ja et temalt nõutakse. Igaühel teist peab olema kohustus oma kodumaa ja rahva vastu. See ei ole kerge, sest enamikus olete teie endise aja nõrkused ja puudused saanud kaasa. Ent kui parem tulevik nõuab, siis tuleb kõik, mis takistuks, karmilt välja kiskuda. Vaenulistel lahkhelidel ei tohi olla ruumi vabas rahulikus Eestis. Teist peab saama samasugune maa sool nagu seda olid vanad koolimeistrid, kes löid esimesi rahvuslikke teeradasid ja kes võitsid kõik raskused, et oma rahvast ja ümbruskonda harida. On tarvis rahvaga liituda ja täita parima tahtmisega oma õilsaid ülesandeid ka väljaspool kooli. Rahvas on nõudlik teie vastu, sest ta hindab teid. Nõudmised tulevad sellest, et teis nähakse juhte. Seepärast astuge rahvale lähemale, sest see on vabatahtlik töö, töö, mille eest ei makseta, mis tuleb südamest ja peab minema südameisse. Me ei räägi ainult sõnades, et meil on uus ajajärk, vaid tahame tõendada ka tegudega, et meie riigi ülesehitavas töös oleme üksmeelne, üksteisest arusaav ja üksteist kalliks pidav suur pere.

Mida nõuab praegune aeg kooliõpetajailt ja -juhatajailt? Kõigepealt nõuab ta seda, et koolide kätte usaldatud lapsed tuleksid sealt välja hingeliselt ja kehaliselt terveina. Nende noort hinge ei tohi mürgitada säärase nähtustega nagu seda juhtus kord ühes Tallinna algkoolis, kus põngerjad panid maksma kooliõpetaja teades ja heakskiitmisel oma poliitilisi vaateid rusikalahingus. Niisugused õpetajad, kes lasevad kooli minna nii kaugele, ei ole seda väärt, et neid õpetaja nimega austataks.

Laste hingedesse tuleb mahutada aateid, mis aitavad elu edasi kanda, see on armastust oma kodumaa ja rahva vastu. Kui me oma kodumaad tõsiselt armastame ja tunneme, et see maa on nüüd ükskord aastasadade järele meie oma, et võime siin kui vabad inimesed oma elu korraldada ja oma saatust juhtida, ning kui me seda maad nii armastame, siis usun ma, et kasvab meile järeltulev põlv, kes ka on võimas seda maad kaitsma.

Ma tean, kooliõpetajate peres on palju neid, kes meie noorsoo organiseerimisele vaatavad nagu mingile sõjalisele mängule. Nad ütlevad: meie väike rahvas ei vaja mingeid sõjamänge ega sõjajõudu, me tahame elada rahu ja loodame, et meil lastakse rahu elada. See on seisukoht, mida mina kuidagi ei või õigeks tunnistada. Tõsi, meil pole tahtmist, jõudu ega ka ajaloolist kasvatust, et tahaksime sõjast ühe teise riigiga saavutada tulu või midagi muud. Ent vahe on selles, kas minna peale või end kaitsta. Ei ole niisugust rahvast, kes oleks oma vabaduse saavutanud teiste armust. Ka meie ei ole seda saanud teiste armust, vaid oleme vabaduse kätte võidelnud.

Kui oleme selleks ohverdanud paremaid poegi, siis on ta ka seda väärt, et teda kalliks pidada, ja seepärast peame õpetama ka oma noorsugu seda vääriliselt kaitsma. Mina isiklikult ei pea seda meheks, kel ei ole julgust. See on mehe kõige suurem puudus, kui tal ei ole hinge, et hädaohule vastu minna. See ei ole inees. Mehele peab seda julgust kasvatama, seda peab panema juba laste hinge. Kui meil oli julgust astuda sõtta sajamiljonilise rahva vastu oma vabaduse eest, siis peab seda meie noorsool, kes on kasvanud vabaduses, olema veel rohkem. Ja kui me oma noorsugu organiseerime ning palume, et koolijõud selleks oleksid abiks, siis on see patriootiline töö, mis kohustab neid minema laste hulka, aga mitte ainult pealt vaatama ja arvustama. Kui meie noorte hinge istutame niisuguse rahu, et nad ainult pealt vaatavad, kui neile kallale tungitakse, ja kui nad sellega nõus on, et nad orjastuvad võõra võimu survele, siis ei ole meie noorsugu väärt olema nende järeltulijaks, kes ohverdasid oma hinge ja elu vaba Eesti eest. Mina vaatan uhkusega iga noort poissi ja tüdrukut, kes end ridadesse seavad ja ütlevad „alati valmis“ selleks, mis on ilus, suur ja kõrge.

Ütelge lastevanemaile, et vabariigi valitsus ootab, et nad oma lastele ka kodus, suurimas koolis, aitaks hinge valada puhast isamaalisust, üksteisest lugupidamist ja arusaamist sellest, mis elu nõuab. Kui suudate uue liikumise oma ümbruses ja koolides selles suunas panna liikuma, siis läheme kõik vastu ilusamale ja paremale tulevikule.

Meie kodumaa peab olema meile püha, mitte seepärast, et ta meid toidab, vaid seepärast, et ta on nende väevade mälestus, nende verevalamiste ja võitluste mälestus, mida meie esivanemad on sinna sisse valanud, ja kui oskame seda õigesti hinnata ning seda tunnet kasvatada, siis jääb Eesti igaveseks vabaks. Teda ei või vallutada suured rahvad, sest niisugune rahvas on võitmatu.

Järgnevad koolitegelaste esindajate sõnavõttud. Nad kinnitavad, et eesti kool, s. o. kooli juht, õpetajaskond ja õppe- ning kasvatustöö järelevalve teostajad, on suures enamikus täiesti teadlikud oma tähtsast rahvuslikust ja riiklikust missioonist. Kasutades riikliku kooliseadusandlusega loodud võimalusi püüab ta teha kõik, mis ta võimuses, et meie noored õpiksid armastama oma väikest, kuid kaunist kodumaad, et nad kasvaksid teadlikeks riigikodanikeks, kes oleksid suutelised kandma eesti rahva riiklust tulevikus ja tahtelised oma jõudu rakendama edukalt vanade töö jätkamiseks kõigil riigi ehitamistöö aladel. Kool püüab teha kõik, et meie noorsoost võrsuksid kodanikud, kes sooja südamega

suhtuvad kodumaa saatusele ja on alati valmis kandma ohvreid oma eesti kodu ja eesti rahva eest.

Nüüd astub kõnetooli haridus- ja sotsiaalminister N. Kann.

Ta juhib koolitegelaste tähelepanu sellele, et riigivanem on olnud alati õpetajate sõber. Juba 1905. aastal, olles „T. Teataja“ toimetaja, kutsus ta kooliõpetajaid organiseerima. Ja et sellel Eesti haridusloos oli suur tähendus, teab igaüks, kes vähegi tunneb Eesti hariduslugu. Samuti võitles K. Päts „T. Teataja“ veergudel emakeele eest rahvakoolides. Nii loeme „T. Teatajast“: „Meie nõuame, et kellelgi õigust ei pea olema meie käest seda ära võtta, mis loodus meile ise jaganud — meie keelt. Üldine rahvakool — see on ideaal, mille noole riigi koolipoliitika peab püüdma.“ Need sõnad olid sedavõrd julged ja paljunõudlikud, et teostusid alles iseseisvas Eestis.

Seepärast koolijuhatajail ühes kaastöötajaga on täita suured ülesanded. Teie peate varustama oma õpilasi vajaliste teadmiste ja oskustega, aga — mis veel tähtsam — teie peate, töötades käsikäes lastevanemai-ga, aitama kasvatada riigile terve ja teguvõimsa, ausa ja kohusetruu, elurõõmsa ja sobiva noorsoo, kes mõistaks lugu pidada endast ja oma rahvusest ning peaks kalliks oma kodumaad, mille muld on toitnud meid ja meie esivanemaid ja mille kui kalleima päranduse eest on toonud ohvriks tervist ja elu meie vanemad ja õed-vennad vanemaist ajalooäevist nüüdseini.

Kasvatada ei saa üksi sõnaga. vaid ka teo ja teoga. Eeskujudeks olgu meile endisist haridustegelastest Joh. Voldemar Jannsen, kes õpetas rahva lugema ja laulma; Holstre koolmeister Jaan Adamson, kes kehvadest oludest tõusis ärkamisaja silmapaistvaimaks tegelaseks; siis koolmeister Jaan Jung, meie muistse põlve mälestuste esimesi pioneere. Mainiksime veel C. R. Jakobsoni monumentaalset kuju, kes kuulus ka õieti koolmeistrite perre. Ent ei puudu isamaa-armastuse ja rahva-auga ühes kannatamise hiilgavad eeskujud uuemalgi ajal. Meenutagem vabadussõja kangelasi F. Kurerjannovit, A. Öunapuud, Elli Jõelete ja paljusid teisi. Neid nimesid ei ole nimetatud seks, et õpetajate-pere võiks nendega hiilata, vaid seks, et need suured nimed kutsuvad ja kohustavad praegustki õpetajaskonda andma riigi ja rahva teenimisele kõige oma jõuga, kõige hingega.

Tuleviku eeldused peituvad minevikus. Et ajada sihte tulevikku, peame tundma oma minevikku, peame teadma, mis suudame teha, mida jõuame kannatada ja milleks oleme võimelised. Õiglast valgustust ei leidnud eesti rahva minevik saksa rahvusest teadlaste poolt, keda peeti asjatundiaiks meie maa mineviku suhtes. Pole siis ime, et mõni eesti noor võõrdus oma rahvusest ja hakkas piiluma sinnapoole, kus minevik oli võõbatud hiilgavaks ja kus tulevikus laud paistis olevat rikkalikumalt kaetud. Need ajad on aga nüüd möödunud jäävalt. Meie minevikku uurivad meie omad teadlased ning ole-

me jõudnud ajaloolisele tõele lähemale, et meil ei pruugi oma minevikku häbeneda, vaid, vastuoksa, võime koguni oma esivanemate vahvuse, sitkuse, mehemeele, vastupanuvõime ja vabadusiha üle olla uhked.

Meie rahvas on elujõuline ja niisuguse rahva päralt on tulevik. Seepärast teadku noored, et meie tulevik on paljutootav ja täis arenemisvõimalusi, ning noorpõlv võib vaadata tulevikku julgesti ja lootusrikkalt.

Õpetaja peab andma üle noorsoole vanema põlve kultuuri saavutused, kõlbelised ja usulised veendumused, vajalised oskused. Ta peab äratama oma kasvan-dikes lugupidamist vanemate generatsioonide töö vastu ja kindlat tahet seda tööd jätkata. Õpetaja-kasvataja peab olema avara mõistuse ja sooja südamega laste sõber, tubli isamaalane ning õige rahvuslane. Meie koolides töötaval õpetajaskonnal on talt nõutavaid omadusi suurel määral, seepärast võime julgesti vaadata tulevikku.

Haridus- ja sotsiaalministri N. Kannu kõne järele võtab sõna peaministri asetäitja K. E n p a l u :

Iga kasvatus on juhitud neist eesmärkidest, mida kannab rahvas ja riik ühes oma asupaigaga, millele ta kohandatud. Eesmärgid ongi need jõuedrud, mis kannavad kõiki igaviku radadel ja mis ei lakka oma mõju avaldamast raskeimail kui ka suurimail rõõmu-aegadel. Ent töö- ja saavutusrohke ajajärk, koosnev 15—16 aastast, oli sageli segatud sellaste meeleoludega ja sellaste mõtteviisidega, mis sumbutasid kõrgemate eesmärkide hinnangu ja nende tundmise. Tundus, nagu puuduksid meil sangarid, kes annavad verd soonisse ja jõudu lihaseisse. Puudusid nagu meie rahvuskangelased, sest meie ise sisendasime endile, et neid meil ei ole. Ent rahvas on kannud oma ajalugu ja omanud eesmarke, mida ei ole sageli mõistetud. Rahvas, kel ei oleks olnud alateadvuslikke sihte, ei oleks suutnud püsida tuhandeid aastaid samal maa-alal. Meie rahvas pidi olema kõrge kultuuri rahvas, kui ta suure riigi vastu ja suurte riikide kõrval võis sammuda oma iseseisvuse sünnile. Võime märkida, et kõrge kultuur on olnud meie esivanemate hinges ja on meiegi hinges, kui ainult tahame seda tunda ja mõista. See kultuur on avaldunud ja avaldub rahva sisemises jõus, ta massi-hinges ning massi-tungis. Seepärast õpetades noori peame lähtuma sellest, et Eesti pinnal on elanud kultuurrahvas, kes ei painuta ega langeta pead nende ees, kes arvavad, et siin on tegemist noore kultuurrahvaga.

Riigi ja rahvuse eesmärgid on needsamad, millega on elatud seni ja mille juhtnööridel ning sihtidel elatakse edasi. Neist kõigepealt asub esirinnas oma asupaiga, oma sünnikoha ja oma inimese tunne. Selle mõistega ühenduses on meid saatmas esivanemate ja esiisade vanne kui ka õnnistus. Vaadelgem ajaloost, mis on teinud meie esiisad ja esivanemad seks, et kaitsta oma asupaika. Milliseid kangelaslikke tegusid on saadetud korda, et kaista oma maa-ala ja sünnikohta. Olgu see meile eesmärgiks.

EESTI VASTUTAVATE AMETNIKKUDE ÜHING

ASUT. 1920. A.

Annab vastutavaid ametnikke ja vastutab nende kätte usaldatud varade eest, vastutuskapital ja tegevus seisab Tallinna börsikomitee järelevalvel, arvepidamise ja asjaajamise sunduslikku välisrevisjoni toimetab Eesti Kindlustuse-Keskseits.

Address : Tallinn, Väike Karja 3, telefon 458-66

Agas eesmärkide loetus ei ole sellest kõigest veel mitte küllalt. Rahvas, kel ei ole igaviku tunnet, usu tunnet oma kõrgesse paleusse, kel ei ole põlise oleku, põlise kestvuse tunnet ta mõtlevas intelligentsi osas, see rahvas ta senises olekus likvideerub varsti. Rahvas, ja eriti rahvus, oma sügavas usutundes juurdub ja rajaneb alati kõrgel igaviku ja põlise oleku tundel. Intelligents — mõtlev osa — võib teinekord patustada selles, aga rahvas mitte kunagi oma alateadvuses. Praegusel ajal on pöödepunkt, kus intelligents on kutsutud mõistma rahvast ja saama aru neist tõekspidamisist, mis on kestnud aastatuhandeid. Ükski rahvas ei püsi ega ela ilma tunneteta. Igal rahval on oma kõrgem vaim, mis juhib ja koondab teda. See on rahva geenius. Sama geenius on juhtinud ka eesti rahvast tuhandeid aastaid, ja võime olla kindlad, et ta ei jäta meid maha tänapäevalgi ega tulevikus. Meil on vaja rohkem üldsuse tunnet ja massihinge, sest rahvast kannab edasi alati sügav massihing. Meie senine kasvatus oli rajatud ja suunatud peamiselt individualistlikele püüdeile. Agas äärmine individualism viib enesearvustamisele, sügavale krititsismile, ja isegi mahakiskumisele.

Eestlased on tarvis kasvatada rohkem üldsuse- ja massitunnet. Meie talupoeg on individualist, on mina. Sellel tundel on kahtlemata suured väärtused, ent puudusedki. Lähtuda alati oma minast, egoismitundest, ei seo rahvast jõuliselt. Individualismi kõrvale peab asuma ka tugev üldsuse idee, mis viib kogu rahvast ürgjõuliselt edasi. Samuti peame ümber orienteeruma liig materjalistlikust elule suhtumisest. Põhimõtted ja eesmärgid, millest eelpool oli juttu, nõuavad rohkem idealismi ja usutunnet, kuna materjalism sööb iga usu. Aade ja vaim kannavad meid elus edasi, aga kumbki neist ei põhjene materjalismil.

Oleme seni olnud vaimustatud Euroopast. Oleme püüdnud vastu võtta kõik, mis sealt tuleb. Eurooplane ei ole raske olla, sest see on õpitav, mis sealt tuleb. Eestlane olla on palju raskem, sest siis on vaja tunda, on vaja hinge, et ühineda oma esivanemaiga. Siit peale ütleme: meie oleme juba küllalt eurooplased, nüüd oleme aga eestlased.

Selle järele haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse direktor P. M ä g r a k e n annab pikemas kõnes ülevaate meie praegusest koolist, hädavajalistest reformidest ja tuleviku-väljavaateist meie kooli elus.

Siseministri abi H. K u k k e ütleb: 23. veebruaril kell 11 lõpevad koolides tunnid. Õpetajad, õpilased ja lastevanemad kogunevad kooli saali, mis ehitud ja kaunistatud riigiühete ning kultuurivõitlejate piltidega. Aktusel kõnelevad koolijuhatajad ja õpetajad noortele selle päeva mõttest ja käsust tulevikus, kuna õpilased rõõmsa innuga võtavad osa aktuse sisustamisest laulu- ja mänguettekannetega, mille kallal juba varakult õpetajate juhatusel töötatud. See on pidulik sündmus, mis paneb põsed õhetama, seob ja kisub kaasa. Aktused

koolides moodustavad riigi aastapäeva pühitsemise ilusaima, mõjuvaima ning loovaima osa. Need aktused viivad noori otsesse osavõttu ja kokkupuutesse millegi suuremaga ning tähtsamaga kui seda on üksiku ülesande kätteõppimine. Siit ammutavad nad ka teraviku mõtte oma rahvast ja riigist, mis meid kõiki ühendab.

Koolitöö sihiks olgu kasvatada meie noortes solidaariteedi- ja koostööandeid oma ligimestega, oma ümbruse, rahva ja riigiga. Siis tõuseb rahva elus ja riigi töös esiplaanile see, mis meie rahva hinges, vaimus ja võimeis on ilus, elujõuline, edasipüüdlik, positiivne ja loov.

Ei ole mingit põhjust arvata, et eestlane on juba loomult pessimismi kalduv, endassepugev, umbusklik, teisele kade ja väiklaselt tülitsev. Rahvas, kes suurelt ja vabalt on võidelnud maal ja merel aastatuhandete jooksul, ei või loomupäraselt olla säärase põhijoontega. Või vaadake suuri ajaloolisi silmapilke — siis tullakse kui üks mees ja tehakse, mis vaja. Meie ühist jõudu ja tahet halvavad nähtused, mida ühel või teisel puhul tuleb esile, ei ole üldist laadi, vaid siin lööb vahete-vahel välja võõraste risttuulte jälg, mis meie maast käinud üle. Sellest peame vabanema. Siis jõuame üle ka killunemisest ja lahkuvedamisist, mis vahete-vahel end annavad tunda meie noorsoo-organisatsioonideski ja üldse meie haritlaskonnas.

Meil püsib veel laialdaselt mingi eelarvamus või vaateviis, nagu peaks inimene ja kodanik ilmtingimata olema põhimõtteliselt opositsioonis oma riigivalitsuse ja -asutuste suhtes. Ent pidagem mees: kui ei hoita ua sees riiki ja valitsust, siis kaob ka teiste asutuste ja neis töötavate autoriteet rahva silmas. Kahtlemata on sellane eelarvamuslik vaateviis mineviku pärandus, kus meid valitses võõras võim, keda rahvas ei saanud pida omaks ega usaldatavaks. Nüüd on olud põhjalikult muutunud ja seepärast peaksime vanast haigusest saama lahti.

Kooliõpetajate käes on suur ülesanne — arendada meie rahva väärtuslikumaid külgi juba noore poisi ja tüdruku iseloomus. Teha neist iseseisvad võitlejad, kes on võimelised püstitada eesmäärke ja neid teostama.

Kokkutuleku lõpetab peaministri asetäitja K. Eenpalu, pannes õpetajaile südamele, et nad läheksid koju veendumusega, et tõde ei ole mitte niivõrd mõistuse, kuivõrd hinge ja sügava tunde saavutus. Ja et omada veendumust, seks on vaja armastada. Ta kannab ette sisemise veendumuse ühiseks kinnitamiseks luuletaja H. Visnapuu salmi: „Eesti rahvas ei ole laast jädrakust männist, vaid võidukas mets nagu tormis ja tuules. Nagu männik tihe saab tulevikus meie rahvas katma Eestimaad. Ei siin idane ükski võõras seeme, rahva asemeks sood ja rabad teeme. Kaks miljonit võsu ühe miljoni mahatallatu asemele, isamaa pole meestest tühi“.

HOTELL-RESTORAN-BAAR

VIRU T. 24

„EUROPA“

TEL. 467-01

Üle Eesti on igal kodanikul teada, et Europa baari toidud on kõige paremad maitse ja värskuse poolest sellepärast, et on suur läbikäik ja asjatundjate kokkade valmistatud.

Lõunad suures valikus iga päev kella 1—6 õhtul.

Igal õhtul laulab Eesti rahvuslik segakvartett,
kella 10—12^{1/2} öösi.

JUHATUS.

Eesti kirjanduse 400. aasta saagu pöördeaastaks!

Mag. A. KALLITS

1. Eesti kirjandus vajab uut vaimu.

Algab raamatu püha aasta, nagu teda nimetati. Saagu see aasta tõesti kalliks aastaks. Seks aga vaja-me täispööret hoopis teistele suundadele.

Meie algupärane ilukirjandus põeb rida tõbesid. Ta on kasvanud rasketes tingimustes. Eriti suurt kahju on toonud võõrad mõjud, võõras vaim, mida poolseeditamult on kantud meie pinnale ja mida on püütud rahvale sisendada. Ometi pole rahvas olnud kuigi vastuvõtlik. On kurdetud, et raamat on rahvast kaugel. Selleks peavad olema põhjused — mitte üksi raamatu kalliduses, vaid sisus.

Enne kõike on meie moodsale kirjandusele vajutanud varju peale vene pessimism (Gorki, Andrejev) paarinult prantsuse naturalismiga (Zola). Viimane oli mõni aeg tagasi koolideski lugupidamises — Zola „Sõekaevureid“ loeti kui eeskujulikku teost jne.

Võõraste eeskujude jälgimine pole lugejais leidnud kõlapinda. Kirjandus seepärast on kippumas irduma, eemalduma rahva hingest.

Kõige võõra, „euroopalise“ jumaldamine kipub viima oma jõudude alahindamisele, kuigi seks objektiivselt võttes pole põhjust. Eesti rahvas tundub olevat suhteliselt koguni intelligentsem ja arenenum kui läbilõike-lääneeurooplane.

Meie tugevus on selles, et võimalikult suurel määral saame selleks, kes oleme — eestlasiks sõna täismõttes.

Meid taheti teha eurooplasiks, kosmopoliitideks, mitte aga enne kõike eestlasiks. Nüüd — 30 a. hiljem — alles näeme, kui pikk maa meil on käia selleks, et muutuksime päriseestlasiks.

Selles üldises eestistumises on küllaltki tähtis koht kirjandusel, mille mõju on eriti suur arenevatele, otsivatele noortele.

Meie raamatuis on viimase ajani olnud vähe rahvuslikku, isamaalist (patriootilist) meeoleu; koos sellega on alahindavalt suhtunud meie ärkamisajale, on seda teravasti arvustavalt vaadeldud ainult kirjandustehnilisest ja esteetilisest küljest, hoopis vähe aga tõstatatud esile aate-väärtusi. Eriti vaikides püütakse mööduda isa Jannsenist. Reinvaldi — suur talupoeg-laulik, eesti emakeele ülistaja — ei leidu koguni keskkooli õppekavades; üldse on selles ärkusaeg surutud kokku, küllalt ruumi aga antud Noor-Eestile jne. Koos praeguste ümberpöördumistega tuleb põhjalikult uuendada ka koolide õppekavu, mitte üksi kirjanduseõpetuse, vaid ka muude kodumaiste, isamaaliste, meelsuslike õppeainete alal, ja siin õpetajaile luua võimalused noorte

maailmavaate kasvatamiseks. Tähtsaimaid abinõusid selleks on kirjandus õiges valikus. Tuleb rõhutada, tähtsustada ainult seda, mis on kosutav eesti hinge põhi jõududele. Muuvaimset tuleb pidada kahjulikuks. Ei saa lubada sellast kirjandust, mille ideed on ükskõiksed või vaenulised meie riiklik-rahvuslikele püüetele.

2. Senise kirjanduse nõrkused.

Ilma mingi ebaasjalikkuseta püüdkem tungida meie kirjanduse ideoloogilisse sisundisse. Ehk peituvad siin põhjused, mis tõkestavad praegust kirjandust täiesti armsaks ja omaseks saamast lugejaskonna laiematele hulkadele? Just siia peaks suunduma meie kirjanduskriitika, siin oleks tal lõpmatult sügav vaatlusväli. Just meie kirjanduse ideoloogiline kriitika on seni peaaegu täiesti puudunud. Teoste meelsuslikku külge pole palju vaadeldud.

Üksikpunktides oleks meie kirjanduse kohta ütelda lühidalt järgmist:

- 1) peamiselt paheliste, eitavate elunähtuste kirjeldamine ja arvustus ülesehituse asemel;
- 2) põhjakihtide, kaklejate, hulkurite, korratute isikute kirjeldamine nende tung-elus;
- 3) üldiselt nukker, norutav, pessimistlik, väljapääsuta meeoleolu, rõõmsa ja eluterve hingestuse puudumine;
- 4) haigluse ja ebanormaalsuse kultus;
- 5) suguelu häbitu esiletoomine ta madalamates ja inetumates avaldustes;
- 6) korralike inimeste ja kõbeliste ning seaduslike vahetõrgete vähene austamine;
- 7) eeskujulike kangelaaste puudumine;
- 8) positiivsete elu-eesmärkide ja -ülesannete vähene esitamine;
- 9) kasvatuse mõju eitamine. Ei esitata isiksusi, kes end kasvatavad paremusele ja võitlevad enesetäiendamise heaks;
- 10) aatelisuse vähesus. Ei ole näha tegelasi juurdlemas ja võitlemas isamaaliste, kõbeliste, kunstiliste, usuliste ja ühiskondlike aadete kallal, ja kui ongi, siis meie rahvale võõras ja vaenulises vaimus (kõbelisuse eitamine, usuvaenulisuus jne.);
- 11) koos elmisega suurte ülevate võistluste ja väärtuslike, sangarlike tegude puudumine teoste tegelasil;
- 12) ühiskonna ja teaduse, kunsti, majanduse jne. alade suurte juhtivate isiksuste mitte-esitamine;
- 13) ideoloogilise külje nõrkus noorsookirjanduses, kuigi noored teravasti nälgivad aadete järele.

Seda nimestikku võiks küllaltki pikendada. Eriti aga iga punkti all oleks palju esile tuua, ometi see viiks laiali. Piirdugem seepärast ainult mõne lisamärkmeaga.

Kõigepealt on huvitav panna tähele n.-ü. pornograafilise elemendi esinemist meie kirjanduses. Kui ta on esinenud tundmatuil, tähtsusetu autoreil, siis on ta „sopakirjandus“ ja talle on vaadatud alla sügava põlgusega. Kui aga mõned tuntud nimed on tootnud samalaadi „pornograafiat“, siis on selle ees seistud aukartuses kui naturalistliku kõrgkunsti ees. Näiteks ühes tähtsas ajakirjas kord oli tuntud autori novell, mis kujuteli purjujoodetud tüdruku vägistamist künas kordamööda kolme mehe poolt. Keegi ei tõstnud häält, et sellane „looming“ on ebasünnis!

Kui omal ajal üks ühing (Eesti Rahvuslaste ühing) esines märgukirjaga ühe meie tähtsa kirjandusliku ajakirja kui ka üldse meie kirjanduse sisu kõlbelise külje kohta, siis mõnelt poolt pandi seda pahaks ja nähti sellastes nõuetes lubamatut kallaletungi kirjanduse „vabadusele“, puhta kunsti vastutamatusse jne.

Eeltoodu kõik muidugi ei maksa kogu kirjanduse, s. o. kõikide raamatute, kohta. Kaugeltki mitte. Kuid paraku üldises voolus teise sisaldusega teosed on ainult erandid. Näib valitsevat naturalism ja eituse, mis sai uut hoogu A. Jakobsoni „Vaeste patuste aleviga“.

Siit aga vajame väljapääsu. See on päevaselge. Vaielda siin pole.

3. Kirjandusel on riiklik-rahvuslikud kohustused.

„Puhta“ ja „vaba“ kunsti nimel mõned autorid on kirjutanud, mis pähe tuleb, mingi ühiskondliku ja kõlbelise vastutustundeta. Kui teatava oleva korra vastastel vene ajal oli põhjust kõike olevat maha kiskuda, siis pole nüüd seda mitte, sest omariiklus on saavutatud, siin vajame enne kõike ehitamist, õhutamist, sihtide näitamist, mitte niivõrd oma töö mahaarvustamist. „Soodoma kroonikad“ on ülekohtused liialdused.

Eituse vaimu asemele peab meie kirjanduses tulema jaatuse vaim — elu, inimese ja ühiskonna paremate, õilsamate, jaatavate külgede esiletõstmine senise halvemate, madalamate, eitavate külgede ülitugeva väljamaalimise asemel. Musta prilli asemele — roosa prill, või vähemalt tavaline, erapooletu. Kahtlemata arvustamine, laitmine on kergem kui väärtusliku esitamine. Esimest on olnud küllalt, teist aga vähe. Just siia tuleb aga asetada pearõhk.

4. Uued ideoloogilised alused.

Kooskõlas uute voolustega meie avalikus elus on ka kirjandusel meelsuselt asuda uutele teedele.

1. Eestlase täieline kasvatus eestlaseks;
2. eestlase peremeheõiguste ja -kohuste selgitus Eestis;
3. ärkamisaja meelsuse süvendus;
4. eestlaste võitluste kujutamine meie kodu ülesehitusel;
5. elu eesmärkide ja ülesannete näitamine rahvale;

6. eeskujulike eestlaste esitamine;
7. kangelasliku vaimu edendamine;
8. noorsoo kasvatamine kõige selle väärtusliku austamisele, mis eestlased on loonud;
9. kõikide alade juhtivate isiksuste esitamine;
10. lihtsaimaiski, kehvimaiski oludes esineva ilusa, puhta ja üleva kirjeldamine;
11. ühiskondliku ja kõlbelise vastutuse süvendamine, selle vastutuse edendus nii kirjanikus kui ka, muidugi teoste kaudu, lugejais.

5. Uued ainevallad.

Vastavalt uutele sihtidele hakatakse ainet otsima sealt, kust teda varem pole otsitud üldse või on otsitud ainult juhuslikult.

1. Muinas-Eesti. Eestlaste ränd praegustele asukohtadele, asundus, suhtlus naabritega, muistne eesti elu. Käsi käes areneva teadusega on see võimalik.

2. Esimesed võitlused sakslastega. Siin senised kujutlused vajavad lisandeid ja neid — teissuguses suhtumisviisis (näit. M. Metsanurga „Ümera jõel“ suhtub usuküsimustele liiga pealiskaudselt).

3. Eestlaste mässud. Siin on edasi sammuda Bornhöhest.

4. Ärkamisaja. Seda ei kujuta õieti ükski teos. Temast on möödunud vaikides. Miks? Ometi see aeg on tulvil suuri aateid ja võimsaid isiksusi.

5. Eesti väljarändurid ja asundumine kaugetes võormaades.

6. Vabadussõda. See on Eesti ajaloo suurim sündmus.

7. Regionaalsed olustikud. Kitzbergi küla juttude viljelus vajab edasisüvendust. Puuduvad teosed, mis kujutaksid näiteks Eesti põhjaranniku, Setumaa jne. omapärast elu.

Mõnelt poolt kuuldavale tulnud kurtmine, et pole enam „meie väikeses“ Eestis kirjandusele ainet, pole õigustatud. Eesti kirjanduse ülesanded alles algavad.

6. Uued kirjandusliigid.

1. Ärkamisaja laulikute — Koidula, Kuhlbari — ümber tekib eesti kultuurajalooline romaan, samuti kujutab ta läbilõikeliselt ajajärke meie vaimuelus.

2. Ideoloogiline ja poliitiline romaan tõuseb näiteks C. R. Jakobsoni suurte võitluste kujutamisest.

3. Isamaaline ood tõuseb pärast ärkusaega uuesti, kui nüüdsed luuletajad hakkavad pühalikult laulma meie riikluse ja rahva suurtest aadetest ja ajaloolisist tegelasist.

4. Eesti seiklusromaan. Siin on midagi noortele, kes nüüd elavad võõrkirjanike lahjast toidust. Tõlgetega turu üleujutamise asemel antagu leiba eesti autoreile.

5. Regionaalne olustikuromaan. Nagu märgitud, on rida maakohti, mida pole käsitletud.

PROPAGANDAST KAITSELIIDUS

Elmar Lipping

Järjest rohkem ja rohkem hakkavad riigid pöörma tähelepanu propagandale. On tekkinud juba mitmetes riikides propaganda-ministeeriumid, propaganda-ametid jne. Igapäevases elus on propaganda tähtsus järjest kasvamas.

Maaüldisõda tõi lahinguväljadele palju moodsaid relvi. Ka propaganda näitas, milline tähtsus tal on sõjategevuses. Kahtlemata suurema tähtsuse omab ta veel tulevikusõjas. Seda on ette näinud ka meie „Lahingu eeskiri“. Ta väidab oma § 4. järgmist: „Kallaletung sõjas teostub mitte ainult relvaga, vaid ka sõnaga. Vastase propaganda eesmärgiks on nõrgestada meie kaitsejõudu ja rahva moraalselt vastupidavust.“

Et vältida säärast olukorda väidab sama paragraafi teine osa: „Tugev isamaaline kasvatus ja plaanikindlalt teostatud selgitustöö peavad halvama niisuguse riigivastase õõnestustöö ta eos“. Propagandaalale on pöördud tähelepanu meie vabatahtlikus kaitseorganisatsioonis — kaitseleiidus — kus on ametisse määratud propagandapealikud.

On umbkaudu määratud kindlaks ka propaganda-pealikute ülesanded. Seni on piirdunud nende ülesanded peaaegselt pidude ja aktuste korraldamisel aktiivsete juhtidena tegutsemisega. Kahtlemata on siin tehtud palju tööd ning sel alal peab ka nimetatud pealikute töö jätkuma tulevikus. Kuid arvestades propaganda suurt tõusu võimsa tulevikurelvana laienevad ka propagandapealikute ülesanded.

Elame praegu ajajärgul, millist võiks nimetada teiseks ärkamisajaks. Meie riigil on ees suured ülesanded. Kuid me hakkame ka tõsisemalt hindama oma vabadussõja sangareid. Vabadussõda ja ta sangarite tegusid peame püüdnud oma noorsoole ja neid kasvatama nende meeste vaimus. Meie noorkotkastele räägitakse mõndki neist meestest. Kuid sageli on siiski need ettekanded kahvatud. Siin peaksid propaganda-pealikud tulema appi meie noortele ja nende juhtidele ning esinema ettekannetega ja jutustustega neist meestest. Seda enam läheb see korda, mida lähemal pro-

pagandapealik on seisnud jutustatavale isikule või sündmusele.

Meie täiskasvanudki on väga palju unustanud vabadussõjast. Loengud sel alal, ekskursioonide korraldamine vabadussõja lahinguväljade ja mälestusmärkide juure peaksid neil pealikul olema ülesandeks.

Meie läheneme järjest oma sõprusriikidele Lätile, Soomele, Poolale. Peaksime peensusteni tundma oma naabreid. Ka on suure väärtusega tutvumine nende maade kaitseleiiduga. Mitmelgi puhul on korraldatud nende naabermaade kaitseleidu juure ekskursioone. Säärastest üritustest peaksid propagandapealikud olema eriti huvitatud. On muidugi soovitatav, et sääraseid ekskursioone naabrite juure võetaks ette veel suuremal arvul.

Maal korraldatakse juba üsna palju mitmesuguseid loenguid, kuid seni on peaaegu täieliselt puudunud mitmesugused populaar-sõjateaduslikud loengud. Ometi on nende küsimuste vastu huvi üsna suur. Ka siin peaksid propagandapealikud enda peale võtma nende loengute korraldamise. Suusõnaline ettekanne aitab palju selgitada kaaskodanikele mitmesuguseid sõjalisi küsimusi. Meil on viimasel ajal raadio ringhäälingus esinetud sõjateaduslike loengutega. Ja need on üsna palju selgitanud. Raadio on väheseile kättesaadav. Propagandapealikud võivad neid loenguid kasutada allikaina ning toodud mõtteid anda edasi. On soovitatav propagandapealikuile, et nad tunneksid sõjakirjandust. Seda on meie emakeeles vähe, kuid mõndki on siiski muretsetud. Väärtuslikku materjaali pakuvad meie kaks ajakirja — „Kaitse Kodu!“ ja „Sõdur“. Neist kumbki ei tohiks puududa meie propagandapealikute lugemislaualt.

On muidugi terve rida alasid, kus propaganda-pealik peab olema tegev. Mainisin neid kui eriti viimasel ajal üleskerkinuid ja akuutsemaid. Et propagandapealikud suudaksid neid ülesandeid väärikalt täita, peaks nende korraldatama vastavaid kursusi ja õppusi. Kuidas ja mil viisil see peaks sündima, selle üle oleks soovitatav mõtteid vahetada.

7. Kas ja kuidas ümberpöördumine on võimalik?

Täiesti.

Väga iseloomustav on märkida, et keegi juhtiv kirjanik on väljendanud: rahvas tahab teissuguseid raamatuid — hakkamegi kirjutama nii nagu ta tahab. Ja „Jäljetute haudade“ asemel tekivadki „Ümera jõed“. Kirjanik võib täna kiita kommunistlikku aatemeest, homme juba rahvuslast jne.

Teiseks võrsub omariikluses täisealiseks saanud noorpölv, kes on vaba 1905. a. mõjudest ja kes on kasvanud isamaalises meeleolus. Nende looming saab täiesti olla eesti rahva südametunnistuseks.

Kirjanik ja kirjandus oleneb rahvast. Ta peab kooskõlastuma rahva hinge õilsaimate aadetega. Praegune kirjandus on tüütuseni käsitelnud pahesid ja rahvas kipub sellest tüdinema, tahab valgust, puhtust, rõõm-

sust, elujõudu, üllaid aateid raamatuist. Antagu seda! Siis pöörduvad inimesed raamatu kui sõbra, julgustaja, õhutaja ja õpetaja poole.

Raamatu 400. juubeli-aastal saagu kirjanduses maksusele isamaaline ülesehitav meeleolu. Seda püüet toetavad laiad lugejate ringkonnad.

Kirjanike endi ringkonnas ei tule pööre muidu hästi toime kui seda lugejaskond ei nõua ega toeta. Suur mõju on siin riigil riikliku kirjanduspoliitika abil kirjanduse sihtkapitali kaudu, mille kätte peaks minema ka kirjanduslik ajakiri „Looming“, et teda täiel määral tõmmata kaasa meie üldise ehituse fronti.

Kirjanik ja rahvas peavad saama kokku. Eesti kirjandus sõna täismõttes on alles tuleviku asi. Meie ülesanne on teda ideeliselt ette valmistada.

Saagu eesti raamatu juubeliaasta selle ideoloogilise ettevalmistuse, uue suuna algaastaks.

Tallinna kindlustatud rajooni viimsed päevad

Oktoobris 1917. aastal loodi Tallinna kindluse komandandi kindral-majoor Ismestjevi pealekäimisel Tallinna kindlustatud rajoon, kuhu peale keiser Peeter Suure nimelise merekindluse kuulus ka Haapsalu salk. Tolle rajooni ülesandeks pidi olema teede kaitsmine Tallinna peale ja naabruses asuvate XII armee väeosadega sidemepidamine. Üldises lagunemises rajoon temale pandud ülesandeid ei täitnud ja materjaalidest, mis on säilinud sest ajast, on näha, et Tallinna kindlustatud rajooni viimsed päevad olid õige dramaatilised.

Juba 30. novembril 1917. aastal asus sõja-revolutsiooniline komitee seisukohale, et kindluses tuleb lõpetada igasugused ehitustööd, mille sihiks on kindluse kaitsevõime tõstmine. Enne lõplikku otsust taheti siiski kuulata ära asjatundjate arvamised. Vastaval nõupidamisel, mis toimus Tallinnas 2. detsembril, jõuti siiski otsusele, et miinimumtööd, mis on vajalised positsiooni viimiseks seisukorda, kus ta kaitsjaile oleks kindlaks tugipunktiks, tuleb teostada. Vaidluste ajal küsimuse üle juhtis kindluse komandant tähelepanu sellele, et sõjaväed on täiesti võitlusvõimetud, mandri rinde suurtükiväe isiklik koosseis ei vasta suurtükkide arvule, tööde edu ei ole nimetamisväärnegi ja asjatu on loota nende lõpuleviimisele. Ometi on Tallinnal kui Soome lahe võtmel määratu suur tähtsus. Kuid et Nõukogude valitsus sihib üldise desarmeerimise poole, siis on võimalik, et ta tulevikus loeb kindlusi täiesti ülearuseiks. Kui nii, siis ei ole mõtet neid ehitadagi. Samal nõupidamisel tõi Tallinna kindlustatud rajooni armee täitva komitee esimees lipnik Tokarev ette omapärase argumendi, üteldes, et v a b a V e n e m a a ei v a j a armeed, v a i d e t m i n n a k s e ü l e k o g u r a h v a r e l v a s t a m i s e l e j a s e e p ä r a s t t u l e b kindlusi hinnata ainult sellelt seisukohalt, kuivõrd nad on suutelised tooma kasu puht-rahuhuvides.

Pärast nõupidamist läkitas kindluse komandant kõikjale telegramme, küsides juhtnööre kindlustustööde kohta. Ta sai ka vastuse, et mererindel tuleb töid jätkata, mandririndel need aga lõpetada, kuid hoida valmis materjaal ja tööjõud tööde jätkamiseks kevadel. Hiljem tuli Pihkvast korraldus, lõpetada kõik tööd, peale tunnelite ja keldrite valmistamise.

Mida kujutas endast sellal kindlustatud rajooni garnison, selgub ühest armee täitva komitee üleskutsesest „seltsimeestele“, milles muuseas öeldakse: „Kas tõesti, seltsimehed, võime lubada, et suure revolutsiooni soldatid oleksid oma rahva silmis piraadid, röövlid, kes ei arvesta ühtki elutingimust oma maal ning püüavad rahuldada ainult oma madalaid instinkte. Seltsimehed soldatid, peatage oma pimedaid vendi, kes ei tea, mis nad teevad! Ärge laske langeda nendelt tõstetud omavoli ja vägivalla mõõka, tõendage kogu

maailmale, et ainult revolutsiooni soldat on oma kaaskodanike elu julgeoleku tõeline kaitsja!“

Päris hädakisa kostab sellest üleskutsesest, kuid see jäi hüüdjaks hääleks kõrvet.

Täieline lagunemine kindlustatud rajooni sõjavägedes algas novembri lõpul 1917. a., kui sõja-revolutsiooniline komitee asus punakaardi loomisele ja Tallinnas asuva Ukraina raada pea (golova) esines komandandile 44. jalaväe diviisi polkude ukrainiseerimise kavaga. See kava oli äärmiselt lihtne, ja nimelt: lastagu kõik suurvenelased ühekuissele puhkusele, mille lõppemisel nad peavad ilmuma kaitseringkonna ülemale, kus neil on õigus avaldada soovi teenimiseks ühes või teises vene väeosas. Sel teel vabanenud kohtadele paigutada ukrainlasi kõigist teistest garnisoni osadest. Nähtub, et komandant ei nõustunud selle kavaga, kuid ta sai teatavaks garnisonis ja pani aluse massilisele omavolilisele lahkumisele väeosadest. Ligi 1000 inimest sõitis minema organiseeritult, kuna 9000 suurvenelast ei hakanud ootama ešelone, vaid pistis minema nii, kuidas keegi sai. Umbes 7. dets. 1917 saabus korraldus eeltööde tegemiseks demobilisatsioonile, ja armee täitev komitee ruttas sellest kuulutama garnisonile, kes sai aru, et demobiliseerima peab viibimata. Kohe kujundati vastavad komisjonid, mis aina aitasid kaasa lagunemisele.

Hakati realiseerima varandusi. Kuna eriti palju oli n. n. kõlbmatuid hobuseid, siis leiti, et need tuleks müüa maha. Armee täitev komitee, asudes seisukohale, et hobuste müük oksjoneil ei ole sugugi demokraatlik toiming, hakkas neid elanikele müüma 10 rublaga tükk. Mõned madrusedki ostsid hobuseid, söötsid neid leivaga ja müüsid siis alles elanikele kõrgema hinnaga, tehes kõva raha. Soldatid laiskusid lõplikult. Näiteks toodi 2-se kindluse polku 160 hobust, kuid soldatid keeldusid neid toitmast, jootmast ja puhastamast. Lugu lõppes sellega, et polgu täitev komitee palus komandandilt luba hobuste üleandmiseks kubermangu toitluskomiteele. — Leivaküpsetajad keeldusid küpsetamast leiba lisatasuta, sedasama nõuti ka intendantuuri ja laskemoona ladudes, samuti ka laatsarettides, nõnda et kõikjale tuli määrata sõjavange. Mõned soldatid tegutsesid kroonu veoabinõudega veoäri alal. Staapides, valitsustes ja kantseleides olid kirjutajad ametis kella 9 homm. kella 2 päeval ning siirdusid siis erateenistusse. Kõik väeosad nõudsid viibimata läkitamist tagalasse, kusjuures selle poolest paistis eriti silma 45. jalaväe diviisi oma suurtükiväega. Komiteedel ei olnud mingit mõju ja seepärast nad ei teinud midagi või siis täitsid oma valijate soove. Kõik komandandi käskkirjad meeletuleusega, et rahu ei ole veel tehtud ja et on vaja hoida rinnet, ei avaldanud mõju.

XII armee täitev komitee kutsus ka seltsimehi jääma paigale, sellest kirjutas oma käskkirjades ka kõrgem ülemjuhataja lipnik Krölenko, kuid keegi neid ei kuulnud. Soldatid tegelesid pudukaubandusega, kuna madrused ajasid äri suuremas ulatuses, viies nälgivasse Soome Tallinnast toiduaineid ja tuues sealt riidekaupa, kosmeetikaaineid, jalanõusid jne.

Kogu detsembrikuu piirasid komandanti ja armee täitvat komiteed kindlustatud rajooni garnisoni väeosade delegatsioonid, kes nõudsid viibimata demobiliseerimist ja tagalasse saatmist. Soldatid ja madrused ei tulnud enamikus tagasi puhkuselt. Hobuste kärvamine nende eest mittehooldatavuse tõttu oli suur; väeosad nõudsid tungivalt koosseisude vähendamist, nõnda et komandant palus luba anda ühe divisjoni 35-dast suurtükiväe brigaadist üle eestlasile. Selle loa, hoolimata Krölenko käskkirjast, millega keeldi rahvusväeosade edaspidine formeerimine, komandant sai. Kuid 45. diviis andis oma algatusel eestlasile üle mitte 12, vaid 24 suurtükki ja likvideeris poole oma voorist. Jaanuaris 1918. a. hakkasid suurvenelaste järele tagalasse liikuma ka ukrainlased nii 44. diviisist kui ka kindluse mandririnde suurtükiväest. Viimast kadusid soldatid patareide kaupa, jättes saatus hooleks suurtükid ja muu varanduse. Viimses hädas läkitas kindral-major Ismestjev telegrammi vastavale poole, milles muuseumis öeldakse, et 45. jalaväe diviisi on jäänud ainult niisugused soldatid, kes pole olnud lahinguis. Need ei kuula sõna, ja diviis on täiesti võitlusvõimetu. Komandant paneb ette asendada diviis Eesti polkudega, kuid need olid alles formeerimise selles järgus, kus neid tabas Krölenko keelav käskkiri. 45. diviisi polkudes on roode, kuhu on jäänud ainult 2—3 soldatit. Elanikud on nii vihased diviisi väeosadele, et soldatid ei julge õhtuti väljuda majadest, kartes, et neid k o m m u t a t a k s e m a h a. Nii kurb kui see ongi, kuid tuleb konstateerida fakti, et tuleb lubada väeosade kiiret rahvastamist, s. o. Tallinna kindlustatud rajoonis eestistamist. Vene polkudele ei ole lootust.

Nii halb oli lugu venelastega!

Pärast mainitud telegrammi saatmist astus kindluse komandant läbirääkimistesse Eesti diviisi ülemaga, millest selgus, et 45. jalaväe diviisi võib asendada 1-ne Eesti polk, mida tuleks kõvendada koondatud pataljoni niga sama diviisi teistest polkudest, sest 2-ne Tallinna ratsa-piirivalvepolk nõudis samuti saatmist tagalasse, kuna üksik piirivalve sotnja, kes varem oli viidud Rapla piirkonda, ei mõtelnudki enam pöörduda tagasi rannikule. Seepärast otsustati kasutada ära ka Viljandis formeeritavat Eesti ratsapolku. Sellal aga hakkas XII armee täitev komitee ja Pihkva tööliste ja soldatite saadikute nõukogu viimasena nimetatud polku süüdistama vastu-revolutsioonis: 3. jaanuaril 1918. a. sõdurid kihutati laiali, püssid, hobused ja muu varandus võeti ära. Kuigi Eesti väeosade formeerimine oli pandud seisma, nõustus kindluse komandant, et leida hädas abi, andma välja Eesti diviisi ülemale hobuseid, sadulaid ja relvi laialisaadetud ratsapolgu uuestiformeerimiseks, sest ainuke lootus kas või mingi korra hoidmiseks pandi eestlasile.

Kindlustatud rajooni garnisoni osade seisukord oli jaanuaris nii armetu, et maavägede komandöri järelepärimisele, missugusel määral on võimalik vähendada kindluse suurtükiväe lahingukomplekte, oli kindluse komandant sunnitud vastama, et ei tule mitte vähendada lahingukomplekte, vaid et tungivalt on vajaline viia välja väärtuslikud suurtükid ja seadeldised, sest ei ole mingit lootust vastupanuks vaenlasele. Kuid komandandi ettekanded ei leidnud mingit tähelepanu ning käsku kindluse evakueerimiseks ei saadud.

Vahepeal leidis töökommisariaat Petrogradis, et igasugune hädaoht Tallinnale on möödunud, ning tegi korralduse vabrikute ja tehaste evakueerimise seismapanekuks. Kohapealsed sõjamehed aga olid veendunud, et Tallinna ikkagi veel ähvardab otsene oht.

Seks ajaks saavutas kulminatsiooni kroonu varanduse varastamine ja müümine. Nii nõudis komitee kindluse sanitaar-peainspektorilt tohutul arvul laatsareti pesu. Paari päeva pärast müüdi seda avalikult turul. Sealsamas kaubitsid soldatid suitsuta püssirohuga. Oli juhtumeid, kus divisjoni laatsareti soldatid müüsid kohalikele elanikele hobuseid ühes regede ja rakmetega, seletades ülemusele, et need on varastatud ära. — Punaväe formeerimine edenes soovijate puudumisel visalt, kuna soldatid neid, kes end andsid üles, kiusasid julmalt taga. Asi läks niikaugele, et vahele pidi segama XII armee täitev komitee.

28. jaanuariks 1918. a. kujunes olukord niisuguseks, et jalaväe roodudesse oli keskmiselt jäänud veel 23—25 soldatit ja ainult 1. ja 3. Eesti polgus püsis roodus täisarv — 120 sõdurit. 44. diviisi polgud, arvatud välja üks, olid täiesti sulanud kokku. Välisuurtükiväes puudus koosseisust 75—80%, osadel ei olnud mitte ainult mingi lahingüksuse väärtust, vaid oli puudus inimestest suurtükide teenimiseks. Mandririnde suurtükiväkke oli jäänud ainult 50% isikulisest koosseisust, kuna 9 patareid olid oma meeskonna poolt, kes ei tea kuhu kadunud, jäetud täiesti maha. 2-ne Tallinna piirivalve polk koosnes ainult 90 mõögast. Väga haletsemisväärseis seisukorras olid suurtükiväe ja intendantuuri laod ja tervishoiuasutused, kus oli puudus töökätest. Kõikjale nõuti aina sõjavange. Väejuoksite arv tõusis nädalas 190-le, pealeselle ei tulnud puhkuselt tagasi 90% meestest.

Mis puutub merekindluse seisukorda, siis inimeste puudusel ei roogitud kaitseehitisi lumest puhtaks. Artilleeria materjalne osa oli, nii imelikult kui see kõlabki, korras, kuid meeskonnad täitsid teenistuskohuseid häbemata loult, ei olnud mingit valvet ja kindluse julgeolek polnud tagatud. Vahiposte õieti ei olnudki. Saabub kindral patareisse ja leiab soldati istumast vahtkonna ruumis ahju ees. „Miks lahkusite postilt?“ — „Tulin sooja; see oli vana korra ajal, kas vahisoldat ei tohtinud lahkuda postilt, nüüd on vabadas.“

Viletsas seisukorras olid ka sanitaarosa ja voorid. Kõigile hädadele lisaks lõpetas oma iseseisva olemasolu Tallinna kindlustatud rajooni armee täitev komitee, mis sulas ühte Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukoguga, muutudes selle sektsiooniks. See sektsioon tantsis nõukogu pilli järgi ja 20. veebruaril,

viis päeva enne sakslaste tulekut, tagandas kindluse komandandi, asendades ta erilise kolleegiumiga.

Enne seda aga järgnes rida sündmusi, mis olid eelmänguks sakslaste pealetungile. Ööl vastu 10. veebruaril kuulutati teatavasti lindpriiks aadel ja samal päeval teatas Nõukogude Vene rahudelegatsioon Brest-Litovskis, et ta ei kirjuta alla „maadeahnitsemise lepingule“ ning kuulutab omalt poolt sõja lõppenuks. Ühtlasi anti käsk täieliseks demobilisatsiooniks kõigil rinnetel. Ja samal päeval toimus Tallinnas kell 6 p. l. kindluse staabis kõigi väeosade ülemate ja Tallinna nõukogu esindajate nõupidamine seisukorra üle. Siin selgus, nagu kinnitavad materjalid, et Eestimaa nõukogu „ihub hammast“ evakueeritavatele varandustele. Sellase teatega esines sõjalise sektsiooni esimees, raudteepataljoni soldat Sasulski. Tema esilduse järgi tehti erikorraldused evakueerimise kohta. Samas aga ilmes naiivne arusaamine seisukorrast. Kindluse komandandi küsimusele, kas „seltsimehed“ tõsiselt on veendunud, et sakslased peale ei tungi, vastas komandandi juure seatud komissar soldat Bahvalov: „Oleme veendunud, et proletariaat ei luba pealetungi. Tulevad vast ainult preisi junkrud, kuid nendega teeme lühikeske lõpu.“

13. veebruaril korraldati „Kuld Lõvis“ nõupidamine põhjarinde juhatuse liikme Poserni eesistumisel. Sellest võtsid osa ka V. Kingisepp ja J. Anvelt kui Eestimaa nõukogu esindajad. Siin arvas Posern, et sakslased vahest katsuvad tungida Tallinna peale, et

karistada parunite pärast, keda „nii osavasti olete pistnud kontsentratsioonilaagrisse“.

Pärast kindluse komandandi aruannet jõudude seisukorrast tuli kõne alla ka evakueerimise küsimus. Kui juhti tähelepanu sellele, et Eestimaa nõukogu teeb evakueerimiseks takistusi, seletas Kingisepp, et vastavat otsust nõukogu teinud ei ole, kuid et lähemalt võib anda vastust nõukogu tehnilise osakonna juhataja ins. Sokolov. Siis aga lisas ta, et tõepoolest ei sooviks nõukogu lasta viia välja midagi kindluse ehituse varandustest. Seepeale palus Posern esitada lähemad andmed. Sellega see asi jäigi, sest ei ole näha, et oleks esitatud soovitud andmeid. Küll aga vahetati mõtteid kaitsevõimaluste üle sakslaste pealetungi puhul. Posern arvas, et teedele tuleks saata välja punakaardi salgad ning alustada partisaansõda. — Kingisepp vastas sellele, et punakaardi saab küll kokku, aga ainult jalaväge. Ei ole suurtükiväge. Selle eest aga õpetatakse käsitama kuulipildujat. Ei ole ka ratsaväge. Mis puutub 1-sse Eesti polku, siis on see valgekaart, mis koosneb maa kodanlusest, ja see on juba otustatud likvideerida.

Kui kindluse komandant oli teinud oma märkused punakaardi võimete kohta, vastas Kingisepp: „Meil on usku punakaardisse ja ta täidab oma ülesande, sest revolutsiooni kaitsmine on talle püha. Me võime koguda mitu tuhat soovijat ja küllap juba oskame nende abil võidelda karistusekspeditsiooni vastu. Me võime saada isegi hobuseid ratsaväe jaoks ning komandant suhtub asjatult nii skeptiliselt revolutsioonilise proletariaadi jõule, kes nii hiilgavalt võitleb kornilovlastega ja ka Ukrainas.“

Kuivõrd „hiilgavalt“ täitis Kingisepa proletariaat oma ülesande sakslaste pealetungimisel Keila all, seda me teame.

Evakueerimise küsimuse arutamisel selgus, et nõukogu sõjaline sektsioon, vastavalt põhjarinde juhatuse korraldusele, oli kindluse komandandi teadmata saatnud kuulipildujaid, püsse ja padroneid Soome punakaardile. Ka XII armee komissar, arst Trakman (eestlane), teatas, et XII armeest on saadetud Soome punakaardile padroneid, pommi- ja miinipildujaid.

Nõupidamine lõppes seega, et evakueerimise asjus ei tehtud mingit otsust.

Ja 17. veebruaril kell 10.50 õhtul saadi ähvardav teade sellest, mida ammugi kardeti: sakslased asusid pealetungile. 18. veebr. vallutasid nad Dvinski kindluse. Teade sellest levis Tallinnas kulutulena ja tekitas paanika. Raudteejaama hakkas voorima soldateid ja madruseid. Põgenike vool ei katkenud ööl ega päeval, ja 21. veebruariks ei jäänud Tallinna ühtki väeosa. 19. veebruaril teatati siiski põhjarinde juhatusele, et kindluse rajoonis võib teatud määral osutada vastupanu ainult 1-ne Eesti polk. Seda on aga vähe ja seepärast seisab küsimus antud hetkel väärtusliku varanduse evakueerimises. Siin aga ei saadud paigast, ja kuna üks sündmus kiiresti järgnes teisele ning Tallinna langemine osutus paratamatuks, siis küsiti kõrgemalt poolt juhtnööre, kas avada tuli Saksa eelvägede, kui nad peaksid liikuma saartelt mandrile, kas

Minu Singer ja mina

Pitaaajalised järelmaksu tingimused - Soodsad - Luumaksud

Singer õmblusmasinate ühisus
Oma kauplused igalpool

Ostjatele õpetatakse maksuta rya-tööd, nõelumist ja fikandust masinal.

Masinate hinnad alates Kr. 110.—

avada tuli Saksa laevastiku pihta ning kas kohe asuda väärtusliku varanduse evakueerimisele. Vastuseid tuli mitmelt ülemuselt ja need olid üksteisele vastukäivad. Nii saadi Helsingist vastus, et kuni korralduseni mereväe kindralstaabist ei tohi avada tuld Saksa eelvägedele, vaid tuleb taganeda Tallinna poole, kindlus ja laevad seada lahingukorda ning kohe alustada väärtuslikuma materjaalse osa evakueerimisega. Kõrgemalt ülemjuhatajalt saadi aga korraldus: võtta tarvitusele kõik abinõud võimalikuks vastupanuks; kui see pole võimalik, taganeda, hävitades varandust ja ühendusteid. Viimse võimaluseni tuld mitte avada, katsudes hoiatada (!!!); tule avamine laevastikule on vajaline, kuid laevastiku esimesel ilmumisel saata hoiatus raadio teel; evakueerimist teostada, kuid tavalise liikuva koosseisu abil. Mereväe komissar, madrus Döbenko, tegi korralduse vastupanu avaldamiseks ning evakueerimise alustamiseks. Kui aga vaenlane tungib edasi ja evakueerimisest midagi ei tule välja, siis hävitada varandused.

Nagu näha, valitses täieline segadus ja teadmatus, mis teha.

18. veebruari hommikul tegi kindluse komandant korralduse selleks, missugused relvad tuleb evakueerida tingimata. Kuid suurtükimoonaga oli lugu hoopis täbar: osa ladusid asus linnas ja nende hävitamine oli võimatu suurte kahjude sünnitamisetä kodanikele. Raha puudusel ei saadud neid ka välja vedada.

Sama päeva õhtul oli kindluse komandandi juures jälle nõupidamine, millest võttis osa ka Eestimaa nõukogu esimees Jaan Anvelt. Komandant pöördus viimase poole: „Mul on teada, et Eestimaa nõukogu takistab varanduste väljavedu, ja osa sellest, nagu kindluse ehitusameti autod ja telegraafikaabli, on juba võtnud ära, minult küsimata. Seepärast palun teid avaldada oma arvamist evakueerimise kohta.“

Anvelt vastas: „Olen siin vastavate mandaatideta nõukogu poolt, sest meil ei olnud teada päevakord. Kui erainimene arvan, et evakueerimise kord oleneb sõjavõimudest.“

„Arvan, et kui vaenlane on nina all, ei tule meil kõnelda mandaatidest,“ vastas komandant. „Ma kutsusin teid kui nõukogu esimeest, ja mind üllatab, et te ei taha võtta osa küsimuste arutamisest.“

Seepeale ei kostnud Anvelt sõnagi, vaid lahkus tähelepanematult toast. Komandant aga kutsuti otseühenduse-aparaadi juure — kõneles Krölenko. Jutt oli väga huvitav, mispärast toome sellest kokkuvõtte.

Krölenko käskis moodustada väikesi salku nende eeskujul, kes võitlesid siserinnetel. Ei olevat vajadust, et partisaansalkade juhid oleksid venelased või ka ohvitserid. Sõda siserinnetel olevat näidanud, et väikesed, kõvasti kokkuliitunud salgad alt tulnud juhtidega on hirmsamad ja kahjulikumad laguneva armee suurest massist. Eeskätt tuleb kasutada dünamiiditagarasid plahvatuste korraldamiseks kauguselt sakslaste pealetungi teedel ja äärmisel juhtumil linnas või

kindluse õhkulaskmiseks. Meil ei ole vaja sõda kogu selle kunsti reeglite kohaselt, meil on vaja vihastunud masside rahva kunsti, kes on oma terroris halastamatu isegi relvastamata ja isegi üksikute vastaste vastu, kes on sattunud vangi.

Kindluse komandant sai väga hästi aru Krölenkost ja lubas partisaansalkade asutamise asjast teatada vastavatele organisatsioonidele.

Nõupidamisel selgus, et Eesti diviisi ülem ei saa võtta osa partisaansalkade organiseerimisest, kuna Eestimaa nõukogu on teatanud, et Eesti polkude ümberformeerimise tõttu punakaardiks likvideeritakse diviisi staap. Komandant protesteeris selle vastu energiliselt, kuid tulemuseta.

19. veebruari hommikul saabus Petrogradist Tallinna Inglise sõjalise missiooni poolt komandeeritud kapten Hastings, kes pidi aitama organiseerida Peeter Suure merekindluse kaitset, ja, kui see osutub võimatuks, siis hävitada igasugune maa- ja mereväe varandus, et see ei satuks vaenlase kätte. Inglise ilm kindluse komandandile ja portu ülemale, kuid ta ei saanud teha midagi, sest Eestimaa nõukogu täitev komitee, saades teada Hastingsi sõidusihist, pistis ta viibimata Vene tän. vanglasse. Nimelt seepärast, et nõukogu oli tunnistanud kogu Tallinnas oleva kroonu varanduse eesti rahva omaks. Mõnede teadete järele istunud Hastings vanglas kuni 24. veebruarini ja lahkunud linnast enne selle vallutamist sakslaste poolt.

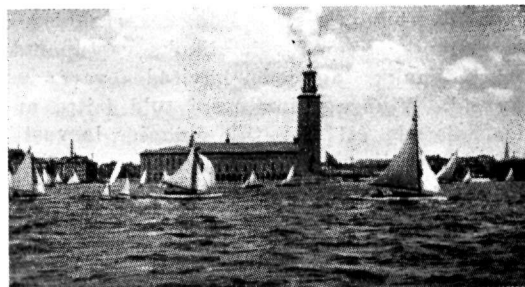
Sama päeva hommikul tuli ka ärevaid teateid sakslaste liikumisest mandri suunas ja järgmisel päeval levis teade Haapsalu vallutamisest sakslaste poolt. Selle teate lükkas oma tuntud ilusõnalisest kirjutusest ümber Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukogu häälekandja. Kuna aga siiski oli selge, et Tallinna kindlustatud rajooni päevad on loetud, katsus komandant teha kõik, mis võimalik, et viia välja varandusi. Et see ei õnnestunud täiel määral ja et sakslaste kätte langesid 25. veebruaril Tallinna kindlustatud rajoonis suured varandused, see on teada.

J. A.

Raudnaht
Tallinn

Estonia puistee 15

ON SOODSAIM
NAHAKAUPADE
OSTUKOHT

STOKHOLM

Holmenkolleni hüppemägi ja Frogner-saetereni suusamuuseum)*

Ega veel olnud Karl-Johan (ühtlasi peatänav), Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Knut Hamsun ega kõik teised Norra pealinna kuulsused saanud tuttavaks, kui puutus silma nimi „Holmenkollen“. Täna-sin õnnelikku juhust — ega muidu oleks meenunud, et asub ju too kuulus suusamägi Oslo külje all... õigemini küll 278 m kõrgemal.

Juba järgmisel hommikul — ega sest midagi, et suvi, kuid südames kihvatas suusaspordi huvi, — oli eesmärgiks jõuda sellele kuulsale spordikeskusele.

Majorstuen — Natsionaalteatri taga asuv maa-aluse raudtee jaam — võtab meid vastu. Ent pole see kaua maa-alune raudtee, juba järgmine jaam annab päevavalguse, ja veel mõni jaamavahe, siis vaata aga vasakule: jumalik on too vaade puude vahelt oru sügavikesse ja kaugemale — fjordide rägastikule ning saarekestele kesk merd looklevaid nirekesi. Suur mee-lehea on päevast, kus linna tavalisest tänavpildist oled võinud eemalduda siia meile nii tundmatusse, nii kuristikurohkesse, nii järsknõlvakulise maastikpildi veetl-vusse. Ja veel ei jõuagi sa kõike küllaldaselt imetella, veel ei tahaks uskuda, et juba 70 ööri eest tugeva-jõuline elektrivagun on su vinnanud mäkke, kuid tei-vasjaama (siiski — ka väike hoone teiba taga!) peal-kiri ütleb selgesti Holmenkollen.

Tee ristleb raudteega. Paremale püsti mäkke, va-sakule looklevalt alla... Ja autodele hoiatusmärk rist-lemiskohas. Ei siin küll meie kodumaa auto ja selle juhi hoole all tahaks olla... Ja ometi sõidavad: alla-mäge pole mootoril vaja bensiinigi kulutada, kuid üles seda enam. Uhked suvemajad, lehvivad norra lipud, nagu kõikjal, kuigi pole pühapäev... Rahvast peaaegu pole.

Väike mure poeb hinge — kuhupoole nüüd? Kuid küsida ei saaks — kui olekski, kellelt. Sest kõnelusest ei saa aru! Ent — teejuhiseid igal rajal, ja nende varal mägedesse; Holmenkolbakken ja Sanatorium püsivad kaua juhtmelauakesil kõrvuti. Kusagil restoraani hommikuline kelder korraldab laudu. Teeveerel mäles-tusmärk sõdurite-juhile. Kõlavanimelisi villasid. Siis

*) Osa reisirikjeldusest.

on ka sanatoorium ja selle taga varsti ilus järveke. Nopime koguni mustikaid kaldaveerel lookleva ilusa teeraja kõrvalt.

See ilus vaikne järveke — nagu selgub — ongi hüppemäe alumiseks platooniks. Siia järvejääle toovad tasakaalukad hüppajad välja oma hüppejälje, ilusa kristiaaniapöördega siledal lumisel järvel hoogu lõpe-tades. Sest järvepinnast ligi sada meetrit kõrgemal, künka otsa püstitatud palkehituse otsast tuleb start, liueldes lookleb see trampliiniks ja siis — kes suudab rohkem mäenõlvakut puudutamata jõuda järvele lige-male, sellele on järjekordne hüppemeistri loorberpürg tõenäolisim. Kahju, et praegu on suvi, et pole siin suusatajaid, vaid oleme üksinda, kaks eesti turisti...

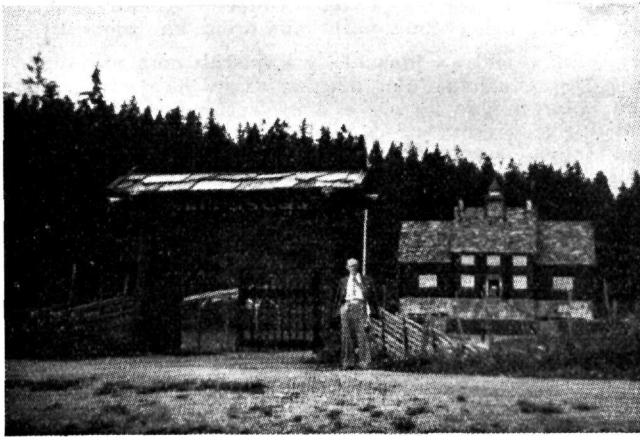
Ega kaua ei usalda vaadelda alt — ka ehitus seal mäel on vaatamisväärne. Kuidas on selle konstruktsioon, kui kõrge, missugune vaade sealt tipust alla Oslole, fjordidele, ümbrusele? Kuid need jäävad siiski kõik nägemata! Looklevaid radu kuuskede vahel, koguni libastumisi niiskeil kividel, jalgade niisutamist mäest voolavais veerenides... Siis — üsna lähedal, veel üks mäenõlvak üles... Selle all on aga traataed. Ilus, tihe ruuduline metallvõrk raudlattide najal. Pole pääsu sest küljest! Kuid ümber selle, mäeharjale ligemale ikkagi peaks saama...

Jälle kuuskede varjus, vahest soosamblas (on küll kõrge, mägine, kuid vett on palju, ilusaid järvekesi, ka sood ja ojakesi — näiliselt kõik samast, kividevahe-lisist allikaist), vahest graniitkivi servadel... Veel pettumus — oleme küll mäe tipul, kuid meid ja hüppe-torni lahutab kuristik. Puud kasvavad all, nende lat-vade üle näeb torni. Alumisi palke varjavad puud — parajad kasvavad kuusepalgid. Nende üle on torni veel vist kaks palgipikkust... Madal see hüppemäe ehitus nüüd küll ei ole. Jaa, julgusest neil suusa-sangareil, kes stardivad sellasest kõrgusest, ei ole puudu!...

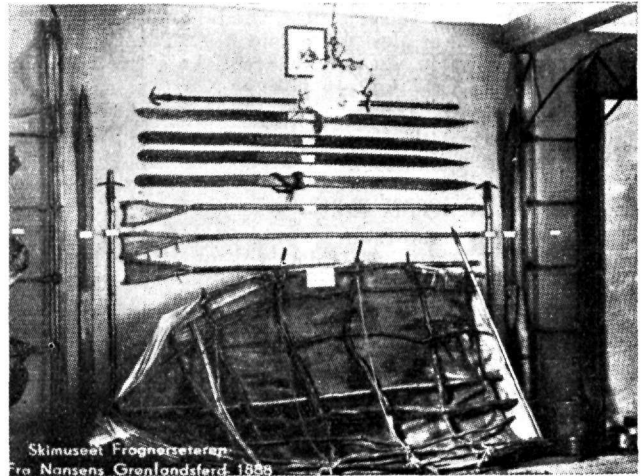
Keskpäev. Mäetipp. Ja oravake seal kuuseladvas hüplemas. Ei saa oravana okste kaudu teisele mäele, tornile. Istun kivimürakal, löön lahti oma reisijuhi. Ja leiutan mõned kilomeetrid eemal — suusamuuseumi.

Nüü siis Oslo, kuningas Hakoni residents, jäägu täna su Tivoli minu külaskäigust ilma, ma Kopen-

Daafeld Frognersætereni suusamuseumist

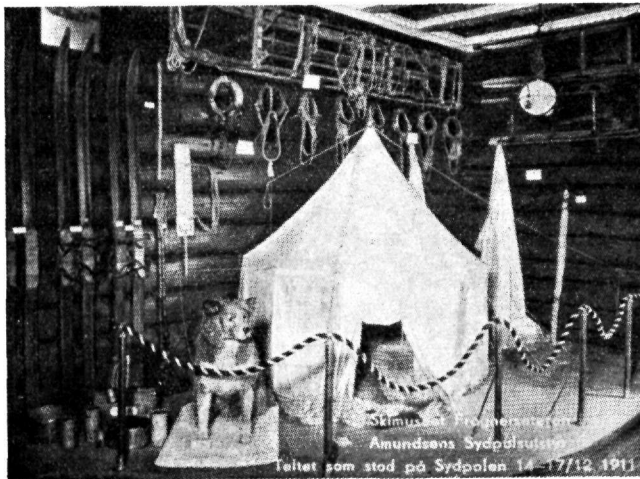

Muuseumi sissekäik

Skimuseet Frognersæteren
Fra Nansens Grenlandsferd 1895

Nanseni varustus polaarretkel

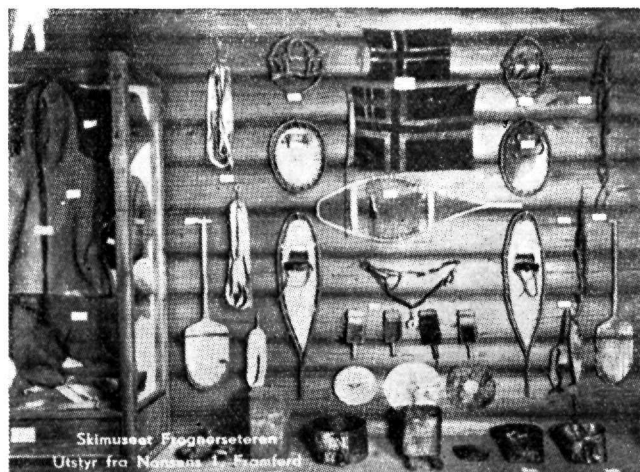
Skimuseet Frognersæteren
Amundsens Sydpolsutsatt
Teltet som stod på Sydpolen 14-17/12 1911

Nanseni telk polaarsõidul

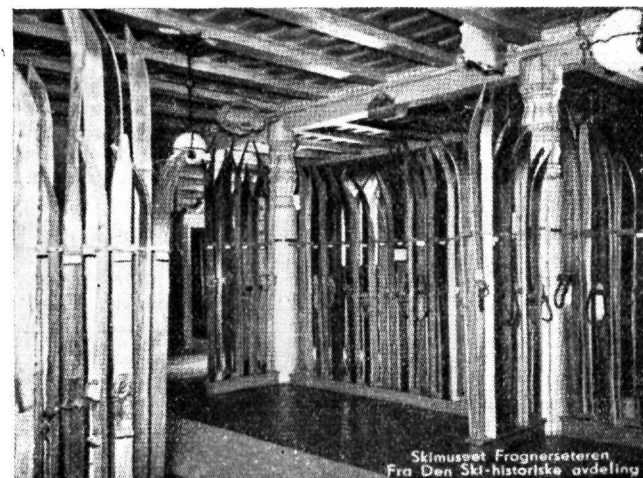
Skimuseet Frognersæteren
Fæstestuen

Söögituba

Skimuseet Frognersæteren
Utstyr fra Nansens 1. Framferd

Nanseni varustus polaarretkel

Skimuseet Frognersæteren
Fra Den Ski-historiske afdeling

Suusa ajaloo osakond

haageni Tivolis juba käisin! Kuid suusamuseum, vaat' sellest ma ei taha jääda ilma, sest sellest on ehk midagi mõnelegi kodumaa suusasõbrale jutustada!

Künkast alla, teisest üles, endal mõlgub meeles kodumaine „Minge üles mägedele...“. Tõesti, ka siin on ilus, on nii palju vaatamisväärsust, kuigi mitte kodumaist pehmust, vaid karget põhjamaist. Autotee on sile ja hoolitsetud. Ikka ja jälle mõni omapärane maja, hotell, pension, villa, kirik... Kaugel linna tornid. Vabarnaid pöösastikus... Kuus kuni kaheksa kilomeetrit pole pikk maa. Ja siis ongi Frognersæteren. 470 meetrit üle merepinna.

Omapärane restoraan. Teise künka otsas näha samasugune. Ja autode rida ees; üks turistide auto peatub. Väikesed rahvusornamentikaga ehitud kauppoekesed, kus rahvusrõivais naisi müütamas turistidele mälestusesemeid. Jääb meiegi taskust sinna kroone, sest ümbrus on sedavõrd haarav, et tahad mälestust siit kaasa... Ja siis otsime teejuhtmeid kaudu suusamuseumi.

Nikerdatud värav ja selle katuse all „Skimuseum“. Kahel pool roigasaed, nagu kodumaalgi sageli näeme õue-karjatänava eraldamiseks. Ja värava taga, üle platsi väike majake, keldrikorral kaks palkkorda. Sisse, ja õnnelikult pool tundi enne sulgemist. Pool krooni isiku pealt pääsme eest, ja siis aina vaata ja vaata.

Muuseumi väljapanekuruume on kolm.

Keskmine saal on täis suuski nii möödunud kui uutest aegadest. Ja tüüpe võib siin leida loendamatu arvul. Kataloogi järgi leidub siin 402 numbrit, olles klassifitseeritud esijoones Norra maakondade järgi (Finnmark, Troms, Gudbrandsdal jne., nende hulgas ka suusatüübile nime annud Telemark), eraisikute-annetajate kogude järele ja lõpuks tuues suusatüüpe ka teistelt maadelt. Sellest osakonnast võib jälle ehk leida tõestusi, et Mooses oli olnud lätlane: Kahekümne väljapaneku hulgas, Tšehhoslovakkia järele, leidub kaks paari suuski Lätimaalt. Nende hulgas üht paari arvatakse aastaisse 1875—1880 (missugune on märkimistvääri vanadus!). Tahtmatult verkas küsimus, kas ei saaks ka meie annetada mõnd vana suusakuulist lauajuppi kusagile (Norrassa ei taha, sest nende muuseum on tõsine ja tunnustamisväärne!) muuseumi, kui meie sangarliku muistse vanema Lembitu jahisuuski... Miks peaks küll Eesti nimi puuduma välismaa suusakuulsuste hulgas?

Ka ürgaegseid esemeid on selles osakonnas kolm suuska. Neist tähtsaim on suusanina Øurebøst, Lääne-Agder'ist, mille vanadust arvatakse 2500 aastale, seega pronksiajastust. Suusatükk hoitakse alal õhukindlas klaaskastis, vatipolstrile asetatult. Teisena on koopia lapi hauast leitud suusa keskosast, mida näidatakse viikingite esemena ja mille originaal on Oslo ülikooli vanaaegsete esemete kogus. Kogu selle osakonna peamiseks, eriti aga norra vanade suusatüüpide, kogujaks on olnud arhitekt Hjalmar Welhaven, kes tõesti tänuväärse tööga on jäädvustanud oma nime.

Lääne-saal sisaldab praegusaja suusatarbeid: suuski, suusakeppe, suusasidemeid, igasugust suusatamise varustust, nagu saapaid, kindaid, nõore, kelke, kaarte, siis suusaklubi rinnamärke, suusamägede mudeleid ja jooniseid mägede läbilõikeist, ühtlasi neil saavutatud rekordide tabeleid.

On siin küll näit. sidemeid omapäraste nimedega, kus loomulikult ei puudu nimed, nagu Huitfeldt ja Bergendahl. Meie „Kotkaside“ esialgu nende hulka pole jõudnud. Pole ka Lepa suusatehnilised käsiraamatud figureerimas teiste hulgas, kuna Lepp on sõitnud küll suuskadel üle mere, ent Rootsi ja Norra mägedesse Eesti suusameeskonda veel viinud ei ole.

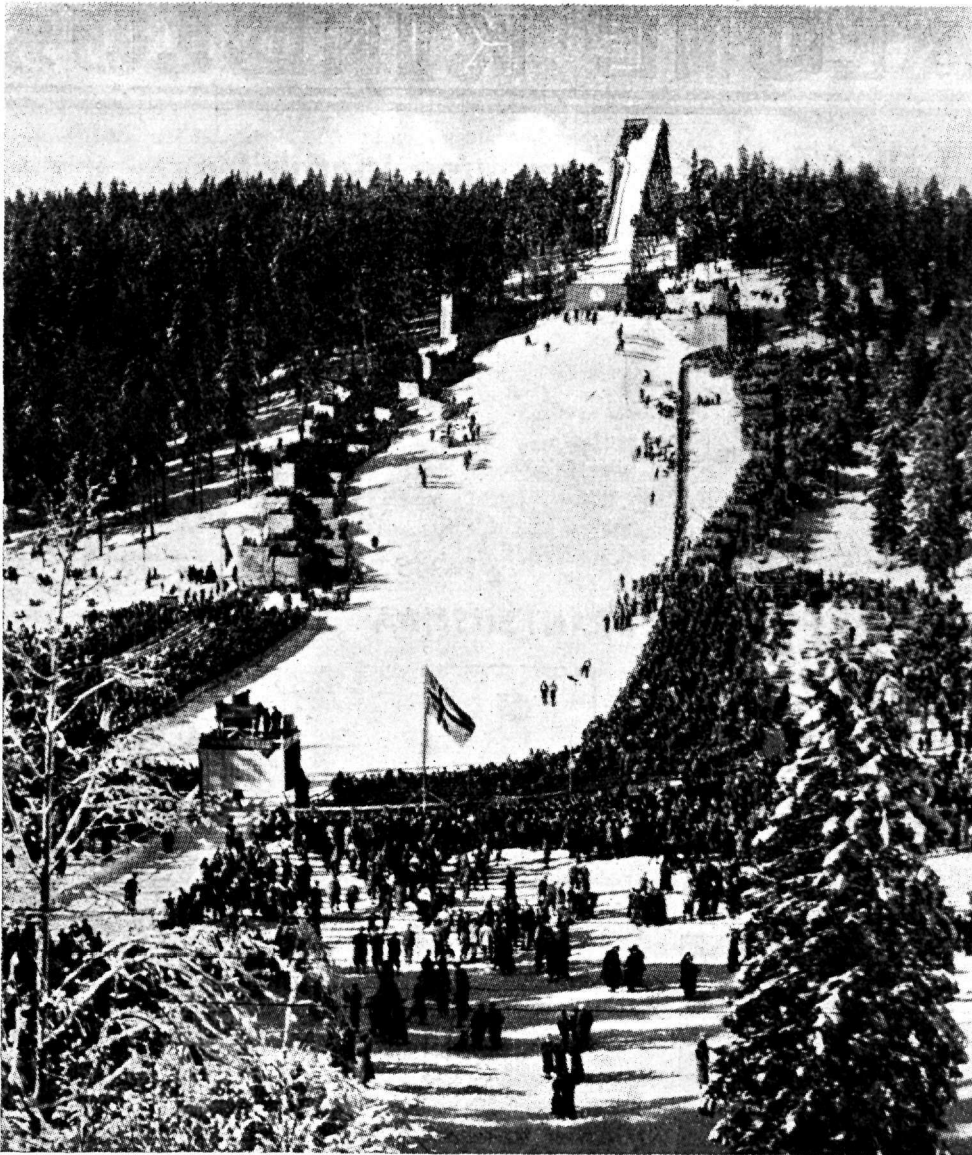
Kuid Soome, meie naaber Põhjust, on esindatud tüseda komplekti väljapanekutega. Liigitatult kahte — vanemad ja uuemad tüübid. Viimases on teiste hulgas „Haapavesi“, „Ideal“ ja teisi tüüpe. Kokku soomlasi 15 numbrit. Samapalju numbreid ka Rootsilt.

Kolmas saal — idasaal — kajastab oma väljapanekuis Norra rahvuslikku uhkust, tema väärtust teadusliku polaarmaade uurimise alalt, sest selles on leidnud väärrika laduruumi need esemed, missugused on jõudnud tagasi arktilistest maadest, Nanseni ja Amundseni arvurikkailt uurimisretkilt. Need väljapanekud vääriskid küll täpsemat kirjeldust oma ajaloolise väärtuse tõttu, kuid kahjuks võimaldab ruum siin vaid üldpõlgu heitmist. Väljapanekud on asetatud järkude järgi: Fritjof Nanseni Gröönimaa sõit 1888, I „Frami“ sõit, I ja II „Frami“ sõit ja Roald Amundseni Lõunabana sõit 1911. Siin on väljapanemist leidnud suusad, koortekelgud, üks koer on topisena, improviseeritud paat (meisteriteos lume ja jää kõrvest!), ka konservikarbis improviseeritud keedupotid ja muud hädaabinõud, kui mehed olid näljas, olid ohus jäämägede vahel ja lumetormide käes. Siin leiame ka laeva „Frami“ pardal lehvitud lippe, laevalt maalepääsmiseks ja jäälõheded tarvitusel olnud süsti. Päästekõisi, nuge, harpuune, siis termomeeter ja teisi aparate, lumeprille. Ka ülikondi, sokke-saapaid ja muid riietusesemeid, nii Nanseni kui ka Amundseni ja nende kaastelaste omi. Ning uhkust tõstvalt on mõnel suusapaaril kiri juures, et sellega on 84° 14' põhjalaiuse alt tehtud teekond Franz-Josefi-maani, 14. märtsist kuni augustini 1895. a., ja et see suusakepp on olnud lumismiku tugipuuks, kus julged uurijad on elanud ja tormistel aegadel päästnud oma elu. Kahe nimetatud kõrval esineb veel Johanseni, Sverdrupi, Balto, Ravna, siis Bjalandi, Hanseni, Hasseli ja teised nimed. Lõpuks on ka Scott'i esemed, kes käis 82° lõunalaiusel ja 80° lõunalaiuselt tagasi jõudnuna Amundseni ekspeditsiooni poolt leiti surnuna oma onnis. Viimased suusad selles osakonnas on 1925. a. nabalennu ekspeditsioonist (Amundsen-Elsworth) ja 1928. a. polaarlennult Alaska-Svalbard (Wilkins).

Nii Nansen kui Amundsen, need suured Norra kodanikud, on osakese oma kuulsust annetanud siia omapärasesse muuseumi. Tunneme ju Fritjof Nanseni polaaruurijana ja riigimehena. Olles 1888. a. esimesena läbistanud Lõuna-Gröönimaa ja „Framiga“ 1893—1896 ulatanud sõitma 86° 4' põhjalaiusele, kirjutas ta maailmaajalukku oma nime 1920—1922. a. kui Venemaa näljahädaliste abistaja ja 1922. a. Nobeli rahuauhinna saaja. Veel praegugi, 5 aastat pärast surma, teame

Holmenkolleni suusamäe hüpeteron

Holmenkolleni hüppemägi

meilgi Eestis Nanseni-passiga vene emigrante, kel pole isamaad nende passi väljaandmiseks. Roald Amundsen, kes 1928. a. Nobile päästeekspeditsiooni juhina lendas ka ise päästetöödele ja enam tagasi ei tulnud, algas oma kuulsaid sõite Ameerika põhjapoolseima laevasõidutee läbistamisega 1903—1906. Saavutas esimesena Lõunanaba detsembris 1911. a. (Scott tuli 5 nädalat hiljem), saabudes „Framiga“ ja mais 1926. a. õnnelikult üle Põhjanaba võidutähisena õhulaev „Norge“lt Norra rahvusliku nabale heites. Olles kõik oma hädaohtlikud reisid läbi teinud, leidis surma teiste päästmisel.

Neist kahest on mälestusi muuseumi korral, kuid suusaühingu auliikmeina on neist pilte ka kolmandal korral, kus asetsevad klubiruumid. Need ruumid väärivad vaatamist, kuigi nendesse pääseb vaid jootrahade varal. Äärmiselt lihtsast materjaalist, kajastub igas palgis, igas liistus ja igas käepidemes norra esi-

menkolleni suusapäevadel pääseda liikmete rõdule, saada aastaraamatu tasuta, pääseda Skjennungshytten'i ja Kikutstua ööbimisnõudesse eesõigustatult ja suusamuuseumi külastada poole hinna eest.

*

Päev on kaldumas õhtule. Taevas on tõmbunud pilve ja paar vihasagarikku sunnib eesti turistide teel jaama kuuseokste all otsima varju. Imelik — Knut Hamsuni teostest on omal ajal „Nälg“ jätnud sügava mulje lugejasse. — Nüüd, kui Oslo oli jälle saavutatud, kui sammud piki Bugdøalleed, siis tundud tolle vaese kangelasena, kes nälja tõrjumiseks pidi pantima parima paari pükse... Kuid õnneks olid meil püksitaskus veel mõned kroonid, mille eest lõuna maitsis kuninglikult.

J. Tedersoo.

vanemate kuulus viikingite ornamentika. Majahoidja jutustab viikingite-lugusid iga istme kohta — kahju, et nii vähe vastastikku saime aru. Need kambrid on määratud suusasportlasile, kes on tulnud Holmenkollakkenisse katsuma oma rammu. Ülesvõtete kõrval suusasuurpäevadest leidub siin auhindu huljana, mida klubiruumi peremees — Foreningen til Ski-Idrættens Frenue — on omandanud mitmeilt suusa- ja talve-spordivõistlusilt. Siin peatuvad selle klubi liikmed oma suusaretkedel, siin saavad Holmenkolleni võistlejaist osa öökorteri kõrvalasuvais magamisruumides, kuna elutoas arvatavasti pühitsetakse ka võite ja nauditakse puhkust, kaminas tule praksudes.

*

Veel lõpuks mõningaid andmeid selle huvitava ja vist maailma ainulaadse asutuse kohta. Hoone ehitati 1919—1922, esemete kogumine ja korraldamine kestis kuni 1923. a. Summad koguti eraannetustest ja talve-spordi seltsidelt, ümarguselt 300.000 Norra krooni. Hoone valdaja, Foreningen til Ski-Idrættens Frenue. Hoone asutati 4. jaanuaril 1883. a. Christiania (=Oslo) skiklubi järglasena, kes töötas juba alates 1877. aastast. 1883. a. oli liikmeid 130, 1932. a. umbes 10.000. Liikmemaksud on: eluaegsed 100 kr., aastamaks 5 kr., alla 16 a., aastamaks 2 kr. 20 aastat järjest liikmeks olivad saavad eluaegse liikme õigused. Liikmeil on õigus liikme-kaardi ettenäitamisel Hol-

MAA-ALUNE KINDLUS

Hiigla kaitseehitused Prantsuse idapiiril

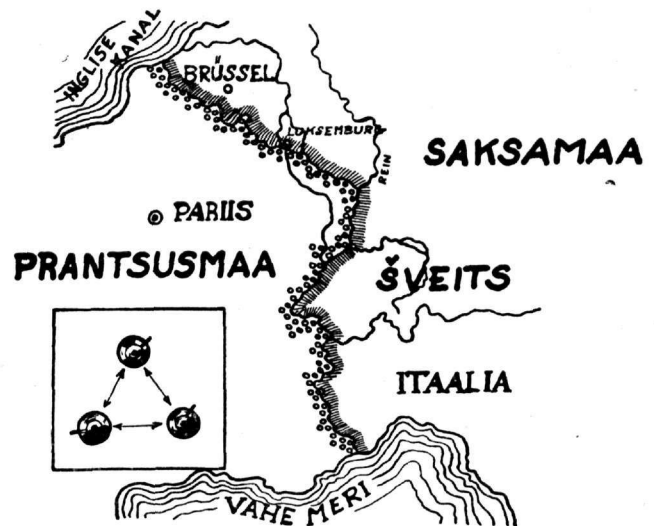
Hiljuti lõpetasid prantslased vastu Saksamaad asetseva idapiiri kindlustamise, mis kestis tervelt 3½ aastat. „Maginot-jooneks“ nimetavad nad seda 200-km pikkust kindlustatud maariba, mis algab Luksemburgi juurest ja lõpeb Vogeesides. See on suurim ja vägevaim kindlustuste-joon, mis tänapäevani üldse ehitatud.

Kogu maariba läbib tugev raudbetoonist vall,

mis on ületamatuks takistuseks mitte ainult soomusautodele, vaid ka tankidele. Lai okastraadivöö ja sajad osavalt peidetud raskekuulipildujad kaitsevad valli. Kuulipildujad ja kahurid on ühenduses maa-aluse kindluse joonega. Vajaduse korral kergivad nad hallikais teraskupleis automaatselt maapinnale. Värvilt ei erine teraskuplid ümbruskonnast põrmugi. Et lendur näeks neid, tuleks tal laskuda masinaga õige madalale. Seal aga varitsevad teda õhukaitsekahurid, missugustega on varustatud kogu kindlustuste-joon — lennukite rünnaku tagasitõrjumiseks.

Kindlustused, mis osalt läbivad metsi, on osavalt maskeeritud. Peaehitused ise asetsevad sügaval maa all, kaetud tugeva raudbetoonkihiga. Neljakümne- kuni

sajameetrilises sügavuses peitub maa all terve linn, mil on isegi oma raudtee ja automaanteed, rääkimata hulgalisest elamuist, ladudest ja kasemattidest.

KAART HILJUTI VALMINUD KAITSEJOOUEST

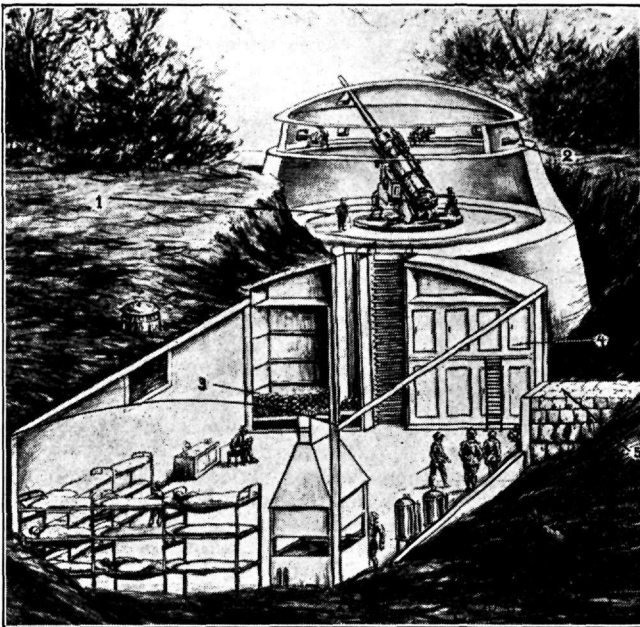
Vasakul: Fordid asetuvad sääraselt kolmekaupana ning toetavad üksteist vastastikku tulega. Kaugus üksikute fordide vahel ulatub vaevalt 1 kilomeetri

See linn võib vabalt mahutada kuni 40.000 sõdurit.

Selle olemasolu pole maapinnalt märgatagi. Matersdorfi läheduses poeb betoneeritud maantee maa alla. Paks osavalt maskeeritud betoonist müür eraldab maa-aluseid ehitusi maapealsest maailmast. See ongi maa-aluse kindluslinna sissekäik. Sissekäigu kolmekordsed uksed sulguvad ja avanevad automaatselt; nad on täiesti õhukindlad — gaasid nende kaudu maa alla ei pääse.

Maa-alused avarad betoneeritud käigud on heledalt valgustatud. Avausist seintes vahivad ähvardavalt kuulipildujate torud välja. Siin-seal võib kohata sõjatehnika uusimaid saavutusi. Need on terasest aluseile monteeritud kahurid ja raskekuulipildujad terastornides, mis kergivad ainsa käeliigutusega kiiresti maapinnale, et külvata seal vastane üle terasrahega. Niisama kergesti ja kiiresti võivad nad jällegi kaduda maa alla.

Sääraseid soomustorne ja kasematte on maa-aluse linna ümbruses mõnikümmend. Muidugi ei puudu nad ka kogu kindlustuste-joonel. Igähe juure neist viib eritee ja kaks tagavarateed.

LÄBILÕIGE MOODSAST FORDIST PRANTSUSE-SAKSA IDAPIIRIL

1. Kaugetulistaja-kahur
2. Tulistamisavaused kuulipildujatega
3. Laskemoona tagavarad
4. Toidutagavarad
5. Võlvitud sissekäik

Maa-aluse linna elamud on varustatud

igasuguste mõeldavate mugavustega.

Siia hulka kuuluvad: söögisaalid, köögid, magamis- ja vannitoad, mõnus jahe õhk ning palju valgust. Kõik tehakse elektri abil. Neli suurt elektrijõujaama varustavad tervet liini elektriga.

Linn on sõjajõudude reserviks. Veoautod ja raudtee võimaldavad kiiresti saata kohale abivägesid. Hiljemalt tunni aja jooksul pärast alarmisignaali on kõik abiväed tervel liinil kohal ning piir suletud.

Kas on üldse võimalik säärast kindlust vallutada?

Ka seda võimalust on kindluse ehitajad arvestanud. Maa-alused galeriid moodustavad täielise labürindi; siinseal on ehitatud soomusüksed ja sisemised tulistamisruumid, nii et ühe ford'i vallutamise korral avaneb võimalus korraldada kaitset üksikuis vallutamata osades.

Pealeselle on kogu liin varustatud kunstliku veevärgiga, mis vaenlasele on kättesaamatu. Üks vajutus vastavale elektrinupule ja maa-alusesse kindlusesse tungivad vägevad veevood, mis uputavad iga elava olevuse. Kuid veevõrk on seadeldud nii, et uputada võib

soovitavaid kindluse osi. Naabruses asetsevad kindluse rajoonid kaitsevad end automaatselt uputuse levimise vastu.

Maa-alused elanikud vajavad ühtteist elamiseks.

Kõike, mida võiks vajada sõdur enda ülalpidamiseks, leidub suurtes laoruumides külluses.

Laoruumid on eraldatud üksteisest hiigelpaksude seintega. Uksed liiguvad automaatselt — nad on täiesti õhukindlad. Iga laoruum on omaette tehniline suursaavutus. Mägedena on neisse kuhjatud kahurimürske, granaate, šrapnelle, gaasipomme. Ohtlikumad ruumid asetsevad 200 m sügavuses maa all. Juhtub ühes neist plahvatus, siis ei kannata teised selle all.

„Maginot-joont“ kaitsevad veel seljatagant tugevad kindlused Brie, Metz ja Nancy.

Palju maksab see 200-km „Maginot-joon“?

Tehtud kulutusi hinnatakse 30.000.000 inglise naelale s. o. meie rahas üle poole miljardi krooni. Siia hulka ei kuulu relvastus ja tagavarad, mis teevad välja teist niisama palju.

H. N.

AKTSIASELTS

A. Le Coq

ÕLLETEHAS

ÕLLETA
PUUDUB
MUGAVUS

Suuskadel Sinises Silvrettas — suusa- paradiisis

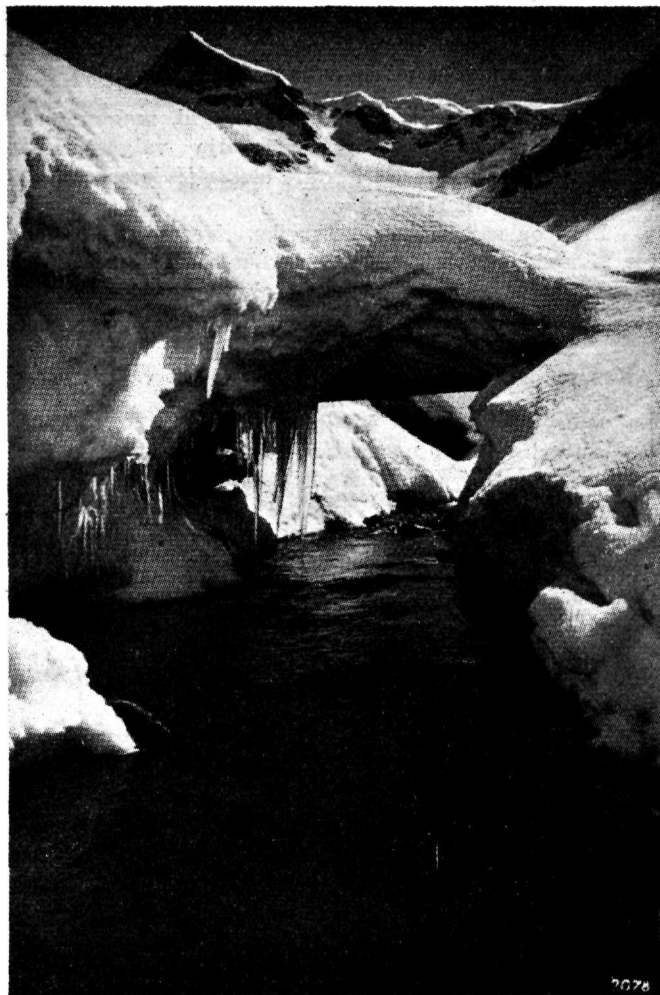
Suusaveste mägedes

Dr. A. Massakas

„Maast lahti! Ega's me ole siia tulnud laisklema,“ hüüdis meie instruktor-suusameister ja venitas ennast esimesena välja voodist. Suure ettevaatusega järgnesid ta eeskujule teised, sest ükski ei tahtnud täna heameelega tõusta. Ilm oli nähtavasti muutunud väga külmaks, seda tundis igaüks meie väikeses kütmata suusaonnis, ja lumehang oli tõusnud üle akende, millest tuli veidi hämarat valgust. Kell võis olla 5—6 vahel, ja vidvikus otsides suupesunõu leidsime selles vee jäätanult. Selle üle pahandas eriti üks „englishman“ meie grupist, ja kui ta leidis ka hambapasta olevat muutunud jääpurikaks, siis heitis ta lootusetult käega ja ütles: „Ah, eks see kõik ju ole ainult traditsioon!“ Oma traditsioonest suksessiivse loobumisega sünnitas meile see „sir“ edaspidigi mehisealt nalja.

Nüüd aga ei olnud aega viitmiseks ega naljategemiseks. Käsk maksis siin samuti kui kaitseväes. Varsti olid kõik püsti ja otsisid igaüks oma seljakotist välja sooja pesu ja ilmastikule sobiva suusavaha. Meid oli 15 meest, kes olid ööbinud ühes madalas ja väikeses toas Zeinisjochi suusaonnis. Ka kõik teised toad olid suusatajaist täis kiilutud, sest märtsikuus on Tirooli Silvretta grupil suurim spordihooaeg.

Lund oli tol hooajal õnnestunud nii palju, et eemalt

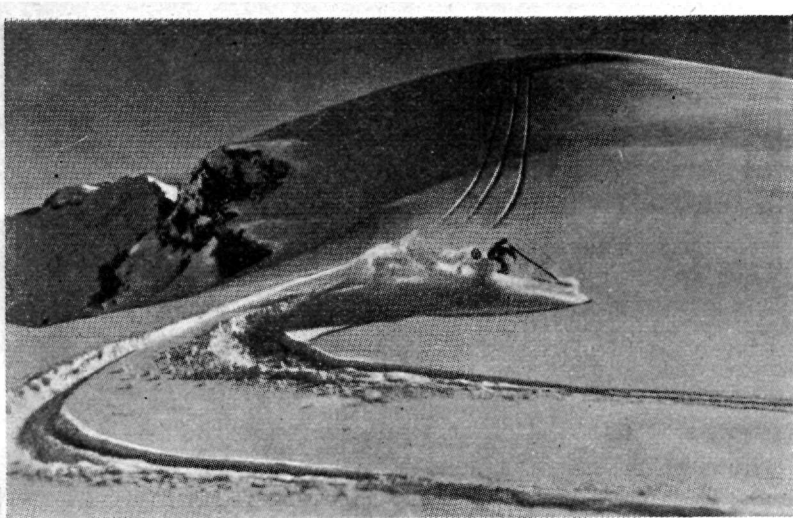

vaadates eraldus ümbrusest vaevalt meie onni katus, ja teenäitajad olid üleni uppunud lumme.

Olgugi et lumerohkus meelitab iga alpinisti, on see võlu ühtlasi saatuslik, sest laviini hädadoht on lumeroheil talvedel eriti suur. Hiljem saime seda oma nahalgi tunda.

Riietunud, tundsiime kõrvaltoast mingit isuäratavat lõhna. Virgad perenaised olid keetnud kohvi ja kakaod ja sinna juure küpsetanud värsked kukleid, mida söime või ja meega. Isu puuduse üle ei kaevanud ükski. Peagi startisime hommikvõimlemiseks suuskadel. Sealjuures koorisime riideid vähemaks, sest päike näitas end üle mäe harja, ja kohe läks õhk soojaks. Ainult rohelised prillid, mida tuli kanda silmade kaitseks pimestava päikese ja lume kiirgavuse vastu, kattusid härmatisekorruga ja segasid nägemist. Ka näole tuli tõmmata paksult kreemi, mis hoiaks ära liigsest päevitusest tekkivaid nahahaavu, mis on väga valusad ja paranevad visalt.

Hommikvõimlemine on suusatajale niisama igav kui heliredel või näpuharjutus muusikamehele, kuid see olevat ka niisama tarviline. Nii mõnigi jalatõstmine, keha kallutamine ja painutamine üle elastsuse piiri lõp- pes lumme sulpsatamisega. Säärasest lumevannist väl-

japääs ei ole sugugi lihtne, sest lumi on sügav ja kohe ja tõusmiseks ei ole kustki kinni haarata ega millelegi toetuda. Käsi vajub õlani lumme. Ainult suusakepp võib päästa ebameeldivast asendist.

Tund aega kestnud liikmete väänamisele järgnes pikem allasõit lähemasse külla Galtüri.

Galtür on väike mägiküla, 1600 mtr. kõrgemal merepinna; paari tunni allasõidul meie onnist ja viisi tunni autoga lähemasse raudteejaama, see küla on viimastel aastatel suusaspordi kiire levimisega muutunud talikuurordiks Alpides. Selle tunnistuseks on rida uusi hotelle sportlasile ja apteek, mis avaratelt ruumidelt ja rikkaliku sisustusega oli kohal suurimaks äriliseks ettevõtteks. Ka arste tegeles külas mitu, kes vinnasid kohale äranihkunud liikmeid ja parandasid luumurdeid.

Galtüris huvitas meid veel surnuaed sihvaka, teravatornilise kiriku kõrval. Surnuaial oli eriosakond, kuhu olid maetud laviini alla jäänud või mägedes ronimisel allakukkunud üliõpilased. Neid ei olnud vähe.

Istume „Valge hirve“ võorastemajja, kust tuleb vastu isuäratav toidu lõhn. Kõikjal tervitatakse üksteist alpinistlikult, ja ühise jutu ja sõpruse sobitamine

läheb üldiselt libedasti. Eriti silmatorkav on suusarahvas naiste agarus ja isegi väljakutsuv iseteadvus. Kas seda inspireerivad ehk püksid, mille taskuis on neil täieline luba hoida käsi ja vilistada suusahümni ehk joodlerit? Kui riided peaksid tegema inimese, siis maksab see näide eriti suusarahva suhtes. Kelle rõivastuses puudub punane särk, kaelaside, sall või tutt mütsi küljes, mis suurepäraselt eralduvad valgeil lumeväljul, seda ei võeta sugugi tõsiselt, ja kui mehel puudub kõver piip või viltkübar, tirooli moekarjel hall või roheline, äärtega ja tublisti muljutud ja näiliselt vana, viltu üle silma pähe surutult, see nagu ei oleks üldsegi Tiroomaale päralt jõudnud.

Kui aga kübaral on mõned eelistatud mälestusesemed või haruldused, nagu määra saba tutt, kotka sulg või metssea kihv, siis on see juba teatud šikk. Punane kaelarättki peab olema seotud kõrisõlme alla vahvasti ja ilmse hoolimatusega.

Nende väliste tunnuste järgi hinnatakse ka suusasõidu oskust, mis õigupärast ongi mõõdupuuks isikute

hinnangul alpirahva keskel. Peale nimetatud iseäralduste suusarõivastuses võis suusasangareid rännakutel ära tunda veel pikast punasest laviininööri, mis oli üht otsa pidi seotud seljapauna külge, kuna teine ots libises, valges lummes erinevalt, tükk maad järel. Punane nöör oii selleks, et sõbrad võiksid laviini alla sattunu kergema vaevaga üles leida ja välja kaevada, kas poolelusaltsalt või surnult. Ja see juba andis tunnistust teekondade ohtlikkusest, vaevalt tegi seda keegi lihtsalt snobismi pärast.

Peagi oleme jällegi suuskadel, valmis mäkketõuks. Faedueri mäetipp on meie siht. Asume teele vaikselt ja teatud ettevaatusega, sest läinud ööl oli sadanud palju värsket lund, ja nüüd on selle tõttu edasi liikumine järskudel kallakutel laviiniohtlik. Jälgime teejuhi leppemärke distantsi pidamiseks. Isegi valjud käsklused võivad tekitada laviini, seletati meile.

Värskes ja kohedas lummes on mäkketõus raske ja väsitav. Suusad vajuvad sügavale lumme nii, et otsagi ei paista välja. Suusa alla on kogunenud paks kord

Parimas valikus

riidekaupu

Täielik valik

**igasuguseid
lõngakaupu**

A. LAAMANN

Väike Karja 8, Tallinn.

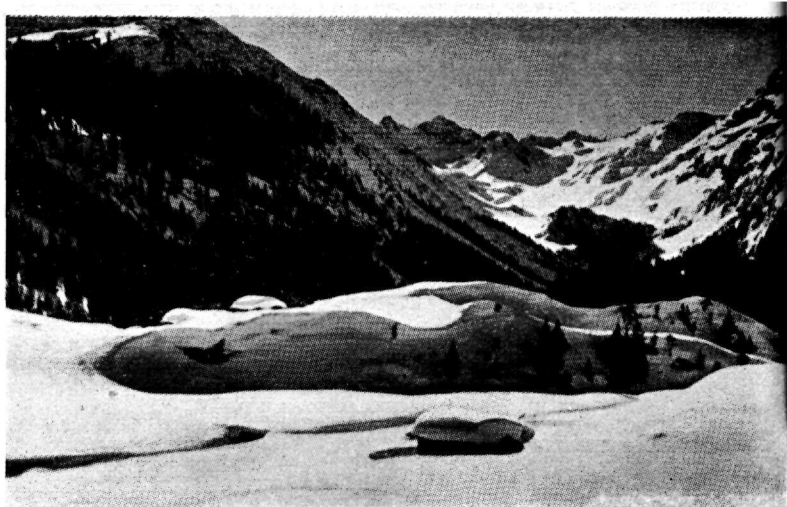
jäätunud lund. Õhus on säärane pühalik vaikus, et tundub, nagu oleks kuulda tõusva päikese kiirte mängu ja valguslainete hõljumist. See loob niisuguse üleva tunde, mis märksa kergendab raskusi tõusul ja värskendab.

Kui päike on jõudnud kõrgele, teeme väikese peatuse, et otsida paunast tüki leiba isu ja apelsini janu kustutamiseks. Selle toiminguga me ei viida kuigi kaua aega, sest pikk matk ootab meid veel täna.

Mäkke tõus muutub üha järsumaks, ja senist vaikust segab vaevalt tajutav tuulehoog. Õhk on muutunud jahedamaks. Tuul tugevneb ja keerutab soolpeent lumetolmu näkku ja kaitseprillide vahele, mida tuleb iga hetk puhastada, muidu on need peagi jäätunud ja nägemine osutub võimatuks.

Tee viib siksak-kujuliselt järskude pööretega üles, kus helendab helesinikas valguses Faeduer, ümbritsetud hambulisest kammist, mäeharjade ketist. Meie siht näib nii lähedasena, kuid kerge ei ole ta saavutamine. Teeotsimine muutub keerulisemaks, sest oleme igavesel jääl, mille sügavad praod on teel risti ees. Üle pragude on kohati loodus asetanud ise jäätanud ja lumega kaetud silla, kuid neid sildu tuleb kasutada üleminekuks suure ettevaatusega. Igaüks ei kannu oma turjal suusatajat, ja läbilangenu päästmine sügavast praopõhjast on sageli täitsa võimatu. Ikka uued praod ja korratult teele kuhjunud jääpangad raskendavad tõusu.

Mida kõrgemale, seda huvitavamaks muutub ümborus, kuni viimaks, jõudnud kammile, avaneb meie silme ees uskumatu ilus mägimaastik. Vaatepiiri palistab lugematute mäetippude meri, mis ei sega vaadet lõpmatusse kaugusesse. Õhk on kerge ja puhas. Hingab

me sügavasti ja suure naudinguga. Kõik see, mis all orus mõjus masendavalt ja suruvalt, on nüüd kadunud ja asendatud võluva avarusega, mille üle voolab päikese nõiduslikku ja pimestavat valgust. Tõusuväsimus on nagu pühitud minema. Ainult üksikud udused pilveribad ruttavad meie peade kohal ja meist allpool, pörkavad vastu lumist mäeserva ja kaovad jäljetult.

Silmad ei väsi vaatamisel ja kõrguse omapärasuste jälgimisel siin üle 2500 meetri merepinnast kõrgemal. Kahjuks aga pidime mõtlema allasõidule, sest jääne tuul kippus läbi kinnaste ja näpistas näos.

Ehkki ei näi kaduvat kunagi tahe siin seista ja vaadelda, nautida harukordset pilti ümbrusest, mida ei suuda asendada ükski vaade ülesvõttel, kuid sõrmed on kangeks külmanud ja valutavad. Ka tühi kõht näpistab ja sunnib mõtlema väikesele ja mugavale suusaonnile mäeserval, kus on kuumaks kõetud raudahi ja lõhnab lõunast.

Kaitseliidu Tallinna maleva orkester

10-aastane

Kaitseliidu Tallinna maleva orkester algas oma tegevust ametlikult 22. veebr. 1925. a. nime all „K. L. Tallinna maleva muusikaring“. Sellane nimetus oli tingitud sellest, et peale 29-liikmelise puhkpillimuusika alal tegutseva grupi oli ka 27-liikmeline meeskoor. Maleva muusikaringi, orkestri organiseerijaks oli tolleaegne maleva pealik kolonel Raudvere, kuna mõlema muusikaharu, orkestri ja laulukoori, ühiseks juhiks oli Mihkel Lüdigi. Organiseerimise tööd edenesid kaunis jõudsasti. Juba vabariigi 7-da aastapäeva paraadile 24. veebr. 1925. a. võis Tallinna malev sammuda oma orkestriga. Kuid, nagu teada, et iga algus on raske, nii siingi. Paari kuu pärast lahkus juhi kohalt M. Lüdigi, ühtlasi lagunes meeskoor. Uueks juhiks kutsuti Aleksander Kirikal. Samuti muudeti senine nimetus „Tallinna maleva orkestriks“. A. Kirikal asus energiliselt töösse. Sissetulekute hankimiseks korraldati loteriisid, pidusid jne., sest orkestril tuli majanduslikud mured kanda endal. Orkestri populaarsuse tõstmiseks korraldati makсутa rahvakontserte Harjumäel ja Kadriorus. 1926. a. kevadeks saadi nii kaugele, et võidi võtta vastu Tallinna linna suvemäng. Ühtlasi oli orkester arvuliselt kasvanud 34-meheliseks. Kuid organiseerimisega seotud raskused pidurdasid tugevasti orkestri arenemist. Kaks talve mängis orkester v.-s. Spordi liuvaljal. Pealeselle võeti vastu ka muid mängu, et saada sissetulekut majanduslike kohustuste katteks. 1928. a. alates, kus kõigil majandusaladel võis märgata tagasiminekut, vähenes nõudmine puhkpillimuusika järele. Raadio levikuga asendati senised orkestrid kõikjal masin-muusikaga, mis end õige valusasti andis tunda maleva orkestris. Raskusi tekkis sissetulekute hankimisega, kuna jooksvad kohustused, nagu juhi ja asjaajaja palk, pillide remont, noodikogu korrashoid jne., nõudsid summasid, mida mõnekümne-mehelisel koosseisul mängude kui ka muu sissetuleku vähesuse tõttu oli võimatu hankida. Ja kui ei suudetud katta jooksvaid kohustusi, ei võinud uuenemisest ega arenemisest orkestris olla juttugi. Ka lahkus juhi kohalt A. Kirikal. Maleva juhatus kolonel Pinka'ga eesotsas nägi, et orkester ei suuda ise-

seisvalt kanda majanduslikke muresid. Kuna malevale orkester on siiski tarviline, otsustati kõik kulud võtta maleva kanda. Ajutiselt täitis juhi kohuseid senine juhi abi K. Laus kuni uue juhi leidmiseni. 1929. a. augustikuust alates asus orkestrit juhtima Friedrich Tammar. Siit peale algas maleva orkestris tõus, vabanedes majanduslikest muredest. Saades kõrgema muusikalise haridusega juhi, hakkas orkester kasvama. Maleva pealiku kolonel Pinka energilisel hoolitsusel muretseti uus nägus vormiriietus, samuti täiendati noodikogu ja osteti uusi muusikariistu. Ühtlasi kasvas orkester arvuliselt 50-meheliseks. Mitte arvuline kasvamine ei olnud tähtis, vaid just mängijate kvaliteet. Helifilmi tulekuga paisati hulk esmajärgulisi muusikuid kohtadelt, ka mereväe ja teiste kaitseväge orkestrite likvideerimisega vabanes palju häid muusikuid, kes nüüd teistel aladel töötades jäid ikkagi truuks muusikale ja on koondunud Tallinna maleva orkestri ümber. Ka on paljudele konservatooriumi õpilastele maleva orkester heaks kohaks orkestripraktika omandamisel. Arvestades suurt malevat on maleva orkestril esinemise kohustusi palju, nagu paraadidel, aktusil, loteriidel, manöövreis jne. Ka ei puudu orkester ühegi lahkunud malevlase leinarongist. Alati näeme maleva orkestrit esinemas meeldivate muusika-paladega. Tubli juht ja hea mängijate koosseis kindlustavad muusikaliselt täpse ja puhta ettekande. Väärikalt on Tallinna maleva orkester esinenud IX ja X üldlaulupeol. Korduvalt on maleva orkester olnud muusikalise osa täitjaks „Näitus-Messidel“ kui ka põllumajanduslikel näitusil. Samuti on orkester tunnustatavalt esinenud väljaspool pealinna, kuna kohapeal ei möödu ühtki sündmust, kus me ei leiaks esinemas maleva orkestrit, nagu invaliidide päeval, väliskülaliste vastuvõttudel jne. Nüüd, kus maleva orkester on vabanenud majanduslikest muredest, omades konservatooriumi haridusega energilise juhi kui ka hea muusikalise ettevalmistusega isikulise koosseisu, võib kaitseliidu Tallinna maleva orkester vaadata kindlalt tulevikku, töötades teadmise, et seda tööd kroonib ainult — edu!

Üleriiklikud SUUS

Elva Suurjärv —
võistluste lähe ja lõpp

Üleriiklikud kaitseliidu suusatamisvõistlused Elvas 16. ja 17. veebruaril 1935. a. Need kaks ilusat talve-sportlikku päeva Elvas, keset meie kodumaa kauneimat loodust, värskes karastavas õhus, Elva lumistel mägedel ja orgudel ja sügavas vaikuses, muinasjuuliselt kaunis talveehtes uinuvas metsas jätsid unustamatud muljed ja mälestused kõigis, kes jalutades või suuskadel liuides laupäeval, 16. ja pühapäeval, 17. veebruaril, viibisid Elvas kaitseliidu suusatamisvõistlusil.

Otseku kokkuleppel loodusjõududega olid need kaks võistluspäeva käesoleva talve kauneimaid. Eriti oli seda aga pühapäev, kus kare talvine õhk meile jälle kord tuletas meele eestlase kuuluvust põhjamaade rahvaste peresse, seega alla kriipsutades ka suusatamise oskuse vajadust ja suusaspordi suurt tähtsust.

Paar viimast puudulikkude lumeoludega talve jätsid meie rohkearvulises suusatajate peres pettumuse suusaspordi harrastamise võimalustes, kuid nüüd, pärast Elvas peetud suusaspordi suurpäevi, on uuesti jalule seatud meie talve prestiiž, ja lõppenud võistluste tagatipuks on meie „suusarahva“ jõudne kasvamine.

Elva suusamaastik Vapramäe, Pirnaka ja Tõravere pikkade mäkketõusudega ja järskude allatulekutega kuidas lagedal nõnda ka metsas andis meie suusameestele hea kooli suusatamises murdmaastikul. See viis meie suusaspordilasi tubli sammu lähemale olukorrale, missuguses võistlevad rahvusvahelisesse klassi kuuluvad suusaspordi suurused. Sellel maastikul on vähe puht-füüsilisest pingutusest. Siin tuleb tööle rakendada ka vaimsed tublidused, otsustusvõime, mehisus ja julgus. Kaitseliit on järjekindlalt oma suusaspordi tasapinda seega tõstnud, et aeg-ajalt on suusamaastikku ja suusavõistluste tingimusi raskemaks teinud.

Seni peetud suusatamisvõistlustest raskeim maastik oli Jänedal. Kuid Elva lumised metsateed ja suusarajad nõudsid suusatajailt senisest suuremat pingutust ja suuskade juhtimise oskust.

Pilku heites tulevikku peaks olema järgmine üleriiklik võistlus mägisel Võrumaal, Kasaritsa, Munamäe ja Haanja kõrgustikel.

Asja lõppenud üleriiklikel suusatamisvõistlusil olid kohal kaitseliidu noored kui ka vanad, mehed kui ka

naised. Mõningail kaaluvail põhjusil olid välja jäetud kodutütred.

Võistlustest osavõtjate üldarv oli 500. Nii rohkearvuliselt ei ole kaitseliidu suusatajaid seni koos olnud.

Huvitav oli võistluste ajal jälgida, kuidas noorte kotkaste klassis võistleja, poeg, ja vanade kaitseliitlaste klassis võistleja, isa, üksteist võistluste ajal vastastikku ergutasid. Kõik eelpool mainitud asjaolud annavad kindlaid lootusi ja väljavaateid meie suusaspordi roosilisse tulevikku meie rahvahulkade suusaspordile suhtumise, suusaspordist osavõtu ja Eesti suusaspordi tasapinna tõusu suhtes.

Lõppenud üleriiklike suusatamisvõistluste kavast olid järgmised alad:

1. Üldklass — 10 km patrullsuusatamine ühes laskmisega, 18 km suusatamine ja 30 km suusatamine.
2. Algajate klass — 4×10 km teatesuusatamine (ühtlasi ka individuaalvõistlus).
3. Vanade kaitseliitlaste klass — 35-a.—40-a. 10 km suusatamine ja üle 40-a. 10 km suusatamine.
4. Naiskodukaitse klass — 3 km suusatamine.
5. Noorhaugaste klass — 8-a.—12-a. 2 km suusatamine.

kaitseliidu suusatamisvõistlused Elvas

6. Noorte kotkaste klass — nooremad (12-a.—15-a.) 4 km suusatamine; vanemad (15-a.—17-a.) 4 km suusatamine.

Võistluste avamänguks laupäeval, 16. veebruaril, kell 8 hommikul oli 10 km patrullsuusatamine ühes laskmisega. Võistlejaid meeskondi oli registreeritud 11 ja need lahkusid järjekorras: Viru malev, Pärnumaa malev, Võru malev, Harju malev, Pärnu malev, Narva malev, Tartu malev, Tallinna malev, Tartumaa malev, Petseri malev ja Järva malev.

Sellel alal võitjaks tubli tagajärjega tuli Järva maleva kaheksaliikmeline meeskond, kattes 10 km ajaga 1 tund 23 m. 48 sek., ja laskmises saavutades 40-st võimalikust tabamusest 22 tabamust. Teisele kohale tuli Petseri maleva meeskond, suusatamise aeg 1 t. 20 m. 14 sek. ja lasketagajärg 12 tabamust. Järgnevad paremuse järjekorras Tartumaa, Viru, Harju, Tallinna, Narva, Tartu, Pärnu, Võru ja Pärnumaa meeskonnad.

Patrullsuusatamises eriti torkasid silma meeskondade nõrgad tulemused laskealal. Tulevikus tuleks meeskondadelt nõuda vähimalt 50% tabamusi 40 võimalikust. Suusatamine ja laskmine peavad tublis võistlusmeeskonnas olema võrdset tasemel. Patrullsuusata-

mises puudusid Valga, Lääne ja Sakalamaa malevate meeskonnad. Ka osavõtu suhtes tuleks meil tulevikus eriti kriipsutada alla patrullsuusatamise tähtsust ja lubada malevail osavõttu üleriiklikest võistlustest ainult sel juhul, kui malevad on esindatud ka patrullsuusatamisel.

Uudisalakas oli 4×10 km teatesuusatamine. See võistlus oli algusest lõpuni pinev. Hoolimata üle nelja tunni veninud ajast jälgiti seda võistlust kogu aja huviga. Parimaks meeskonnaks osutus Harju maleva meeskond koosseisus V. Nõmmits, E. Aavik, L. Arras, E. Tartu. Meeskonnal kulus 40 km katmiseks aega 3 t. 50 m. 10 sek. Sel alal arvestati ka võistlejate meeskondade koosseisudesse kuuluvate üksikute suusatajate tagajärjed individuaalselt. Kiireimaks suusatajaks osutus A. Võlli Tartumaa malevast, kelle 10 km tagajärjeks oli 52 m. 54 sek.

Pinevaks kujunes võistlus 18 km suusatamises. Võistlejaid 67, nende seas rida nimekaid Eesti suusatajaid — Krassikov, Siitan, mõlemad Särakid, Koovit ja veel rida teisi „tuusi“.

Üksikuil vahemal oli paremus vahelduv ja lõplikult tuli võitjaks V. Krassikov, Narva malevast, ajaga 1 t. 29 m. 25 sek. Teine — V. Särak, Harju malevast, 1 t. 30 m. 38 sek. Kolmas — E. Särak, Harju malevast, 1 t. 32 m. 34 sek. Siitan katkestas võistluse, kuid tundub, et ta seda ei oleks pidanud tegema, sest iga tubli suusataja peab oskama ja suutma võrdsele vastu võtta niihästi võitu kui ka kaotust. Tundus, et siin võistluse katkestamise peapõhjus ei peitunud väsimuses, vaid seda tuleb otsida teisalt, võib-olla ka soovis mitte platseeruda esimesest kohast madalamale.

Vanade, 35-a.—40-a., kaitseväelaste klassis tuli esimeseks Järva maleva nooruslik „vana“ Karl Idla, kel kulus 10 km suusatamiseks 59 m. 30 sek. Teise koha saavutas A. Sams, Harju malevast, ajaga 1 t. 00 m. 02 sek., ja kolmanda — A. Tael, Harju malevast, 1 t. 03 m. 23 sek.

Samas klassis üle 40-aastaste seas oli võitjaks Harju maleva „spordiisa“ Arnold Sork tagajärjega 1 t. 05 m. 21 sek. Teine parim mees oli E. Steinberg, Tallinna malevast, ajaga 1 t. 07 m. 45 sek., ja kolmas — H. Samok, Tallinna malevast, 1 t. 08 m. 38 sek.

Teine võistluspäev, pühapäev, 17. veebruar, algas noorte kotkaste 4 km suusatamisega nooremas ja vanemas klassis. Peagu kõik noorte malevad olid esindatud neil aladel lubatud maksimaalse arvu võistlejaiga. Nooremas klassis tuli võitjaks O. Kalberg, Viru malevast, 19 m. 49 sek., teine E. Steinberg, Tallinna malevast, 21 m. 26 sek., kolmas E. Petrovits, Narva malevast, 22 m. 06 sek. Vanemas klassis parima aja saavutas E. Laanert Lääne malevast — 18 m. 40 sek., teine J. Vaht Sakala malevast — 20 m. 29 sek., kolmas E. Niit Viru malevast — 20 m. 29 sek.

8—12-aastaste noorhaugaste klassis 2 km suusatamises tuli võitjaks E. Peiner Viru malevast ajaga 11 m. 36 sek., teiseks A. Tüli Viru malevast — 12 m. 38 sek., kolmandaks E. Schönfeldt Tartumaa malevast — 12 m. 41 sek.

Naiskodukaitse oli Elva võistlustel esindatud õige rohkearvuliselt. Nimelt võttis osa 3 km suusatamisest 31 naist. Tundub, et tulevikus tuleks siin 3 kilomeetri pealt üle minna 5-le, sest suurem osa naisvõistlejaist on seks juba küps.

Parimaks naissuusatajaks osutus G. Tsikin, Narva ringkonnast, ajaga 18 m. 03 sek. Talle järgnesid paremuses L. Ott, Tartumaa ringkonnast — 18 m. 14 sek., ja M. Kuuskman, Harju ringkonnast — 18 m. 23 sek.

Elva suusapidustuste suursündmuseks kujunes 30 km suusamaraton.

Võistlus sel alal oli Elva võistlustest osavõtjate kaitseorganisatsioonide vaheline.

Sel võistlusalal oli mängus riigivanema poolt 1923. aastal annetatud rändauhind, Kalevipoja kuju, mille pidi saama parim kaitseorganisatsioon, kes 30 km suusatamises esimesel 50-el kohal saavutab rohkem punkte.

Kaitseväge ärajäämisega kujunes siin võistlus kaitseväe, piirivalve ja politsei vaheliseks. Kõik kolm

Võistluste külalisi:
kol. Balder, J. Tõnisson,
kindral Roska

Ltn. Lepp poistele teed juhatamas

asjaosalist organisatsiooni olid mobiliseerinud oma parimad mehed, mistõttu võistlus algusest lõpuni oli pinev.

Individuaalselt üllatuse valmistas kaitseliitlane E. Siitan, kes maratoni võitis 2 tunni 39 m. 38 sek. Teiseks tuli J. Tartu, politseist — 2 t. 41 m. 41 sek.

Üldvõitjaks tuli kaitseliit, saavutades 50-st võimalikust kohast 34 kohta — 907 punkti. Teiseks tuli piirivalve: 13 kohta — 264 punkti, ja kolmandaks politsei: 3 kohta — 104 punkti.

Kaitseliidu malevate paremuse järjekord Vabrikantide Ühisuse rändauhinna otsustamisel oli järgmine:

1. Harju malev	1097 punkti
2. Võru malev	800 „
3. Järva malev	756 „
4. Sakalamaa malev	708 „
5. Viru malev	703 „
6. Narva malev	622 „
7. Tartumaa malev	600 „
8. Lääne malev	397 „
9. Tartu malev	266 „
10. Petseri malev	257 „
11. Tallinna malev	225 „
12. Pärnumaa malev	221 „
13. Valga malev	201 „
14. Pärnu malev	20 „

Noorte kotkaste noorema ja vanema klassi tulemuste alusel oli noorte kotkaste malevate paremus järgmine:

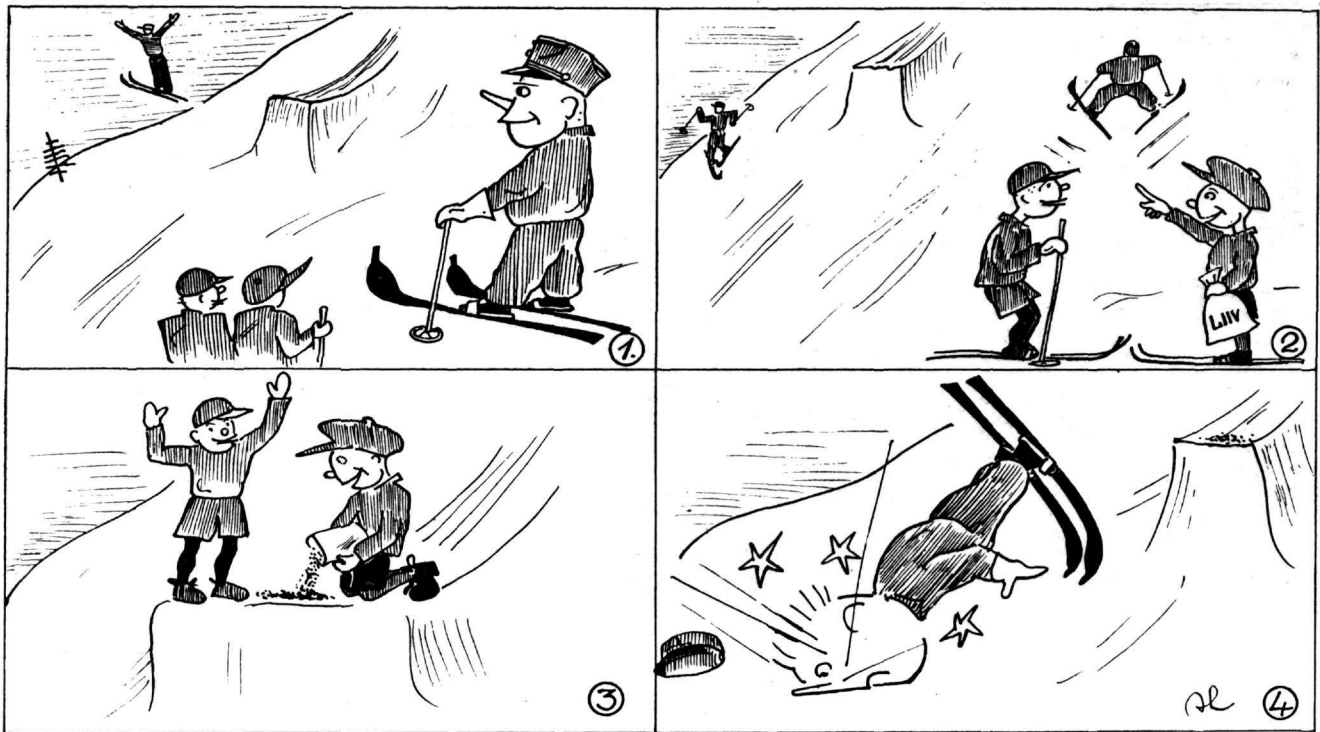
1. Viru malev	526 punkti
2. Järva malev	506 „
3. Tallinna malev	460 „
4. Narva malev	428 „
5. Harju malev	419 „
6. Võru malev	366 „
7. Petseri malev	306 „
8. Pärnumaa malev	296 „
9. Tartu malev	244 „
10. Tartumaa malev	242 „
11. Lääne malev	212 „
12. Sakalamaa malev	171 „
13. Valga malev	114 „
14. Pärnu malev	67 „

Poola Küttide Liidu rändauhinna seega omandas Viru noorte kotkaste malev 526 punktiga.

Kokkuvõttes Elva suusapäevi hinnates tuleb neid lugeda kordaläinuks.

Suusatajate ahelik demonstratsioonisõidul

Lugu ilma sõnadeta

Kaitseliidu suusatajate-pere on võrdlemisi lühikese aja jooksul kasvanud õige tublisti ja suusatamise oskuses arenenud.

Kaitseliidu suusaspordi tase tõuseb järjekindlalt aasta-aastalt. Noorte reservid on meil suured, seda näitasid Elva lumistel suusaradadel askeldavad noored. Ja neile noortele on juhitud meie pilgud. Tuleb rakendada meie vanemad suusamehed tööle noorte õpetamise alal ja hästiorganiseeritud töö tublid tulemused ei lase end kaua oodata.

Ei ole ühelgi meil varem peetud suusatamisvõistlusel suusamäärde ja suusamäärimise oskuse küsimused kerkinud üles nii teraval kujul nagu Elva võistlustel. Vahelduva temperatuuri ja niiskusega lumi lagedal ja metsas andis meie suusameestele tubli õppetunni suusamäärde käsitamise alal.

Elva võistlustel avanes pealtvaatajaskonnal võimalus näha meie suusaspordi kõrgemat kooli — mäesõitu. Kalevi malevkonna ja E. S. S. Kalevi suusaklubi liikmed demonstreerisid Elva mägedel ladusasti ja osavasti suusaspordi raskemaid trikke ja hiljem järvel suusapallimängu.

Pidustused on lõppenud ja arvukas suusatajate pere jõudnud tagasi oma kodukohtadesse. Elva muljed on neil veel hulk aega kõneaineks.

Jääme ootama järgmist talve ja ilusaid, meeleolurikkaid päevi Võrumaa kaunil maastikul. Võrumaa malev aga juba varakult mölgutagu mõtteid, kuidas paremini korraldada ja läbi viia neid suursündmusi, et mitte jääda varju oma naabri, Tartumaa, maleva ees, kes ta peale pandud raske ülesandega sai hästi hakkama.

E. L.

Senaator GIUNIO SALVI,
Itaalia laskurliidu pre-
sident

1935. a.

maailmameister- võistlused

laskmises

Komandor
ATTILO BATTISTONI,
Itaalia laskurliidu pea-
sekretär

Käesoleva aasta sügisel, täpsemalt 18.—29. septembrini, korraldatakse Roomas maailmameistervõistlused laskmises. Nende võistluste eeltööde nõupidamistele ja eeltöödega tutvuma reisis detsembrikuus Rooma Rahvusvahelise Laskurüooni abiesimehena soome kolonel-leitnant L. Hannelius. Oma reisimuljeist Rooma avaldab kolonel L. Hannelius Soome „Ampujain lehes“:

Juba varemalt, nimelt 1927. a. kevadel, korraldati Roomas maailmameistervõistlused laskmises, millest Soome ei võtnud osa. Šveits, Rootsi ja USA vallutasid esikohad vabapüssivõistluses ülalnimetatud järjekorras. 1935. a. sügisel korraldatakse võistlused samal laskerajal, nimelt Campo di Tiro a Segno alla Farnesina'l, mis asetseb Rooma külje all, Tiberi põhjapoolsel kaldal. Kui minna laskerajale linna keskkohast Monumento Vittori Emanueli kaudu — möödudes tundmata sõduri hauast — matkata piki Corso Umbertot ja Piazza del Popoat, möödudes Via Flaminias ja ületades Tiberi jõe Ponte Milviota kaudu, siis leiad laskerajaehitused kohe vasemal, eriti tihedasti asustatud ümbruskonnas. Teekond on tublisti 5 km pikkune, aga autoga sooritatakse selle vaevata, sest Roomas pole sõidukiirust piiratud.

Laskerada on kasutada juba mitmeid kümneid aastaid ja see mõjub pisut vanaaegselt. Aga itaallaste laskeasjanduse peamehed on täie innuga alustanud korraldustöid, et maailmameistervõistlusteks seada laskerada esmajärgulisse korda, hoolimata sellest, et laskerada oli viimati tarvitusel eelmiste maailmameistervõistluste ajal.

Kohe laskeraja naabruses asetseb Fero Mussolini — see uue Itaalia füüsilise kasvatusu uhke ja ilus looming, tervendilt Carrara marmorist valmistatud staadion, kuhu mahub 20.000 pealtvaatajat, ja kõik staadioni juure kuuluvad ehitused. Neid staadioniehitusi kavatsetakse laiendada laskeraja maa-alale ja laskeraja iseenesest suur ehitus lammutatakse kohe pärast maailmavõistlusi. Uus laskerada ehitatakse paarkümmend kilomeetrit Roomast eemale.

Laskeraja ehitusteks kuulub suur, üleni kaetud laskemaja, ehitused laskureile, võistluste juhatusele ja märklaudade kontrollijaile, restoraan jne., kõik kivist. Eeltööd on täies hoos, igale rahvusele ehitatakse eritoad. Viimistellakse dressi-, vanni- ja pesemistube, parandatakse laskemaja ja osalt seda uuendataksegi.

Muuseas lammutatakse liig kaugele ulatuv katuse alumine äär, millest laskemaja muutub valgemaks. 150—200-meetrilise laskeruumi otsa ehitatakse kantselei- ja muud ruumid. Iga laskeprotokollikirjutaja lauast läheb otse-telefoniühendus varjendisse.

Vahemaas 200 ja 300 meetrile on ehitatud laskesuuna sihikaitsevallid, mis on hädatarvilised suurlinna läheduses asetsevates laskeradades, nagu näiteks: Reimsis ja Lembergis. Osalt sellest olenebki, et laskeruum mõjub pimedalt ja süngelt ning lastes sellest ruumist kindlasti vajatakse suurt ja selget sihikut.

Kui ma Itaalia Laskurüooni peasekretäri komandor Battistoni juhatusel käisin vaatamas laskeraja ehitusi, korraldas seal kompanii alpijäärde laskeharjutust. Oli kerge veenduda, millist põrgulist lärmi ja kaja tekitas laskmine laskemajas. Ükski laskur ei suudaks päevast päeva kannatada välja seda lärmi ilma kõrvaklappideta. Mis aga puutub laskekohasse, siis on iga laskur täiesti segamatu teistest laskuritest ja suurimalt osalt 300 m laskerajal näeb ainult oma märklauda. Püstolirajal on igal laskuril oma, mõlemalt poolt laudseinaga eraldatud, lahter. Laskuri taga, paari meetri kaugusel, istub kontrollija. Pealtvaatajad seisavad suures vahekojas umbes 5 m kauguses laskureist.

Lamades lastakse kallakil asetsevalt puualuselt, mis on kaetud paksu laskematiga, nagu Lembergis. Põlvelt lastes on laskur sunnitud ronima 40—50 sm kõrgemale neljanurgalisele astmele, mis püsti laskmisel tõstatatakse eemale. Laskuri silmaga vaadates pole põlvelt laskmise seadeldis kuigi meeldiv. Aga teiselt poolt on täiesti selge, et võistluste juhatus vankumatult peab kinni üooni laskemäärustikust ja 1933. a. tehnilise komitee poolt väljatöötatud lisamäärustest. Neid määrusi katsetati Soomes juba Turus korraldatud võistluses, nii et Soome laskureile nad pole võõrad.

Pikas laskeruumis on kokku 150 märklauda, ühiselt 200 ja 300 m jaoks, 40 märklauda 50 m väikekaliibrilise püssi ja püstoli jaoks ning ka 1 kujurühm 25 m olümpia kiirlaske tarvis. Märklaudu peavõistluseks on küllaldaselt, pealegi kui on tehtud korraldusi, et tarvilisel korral võiks ka 300 m rada kasutada väikekaliibrilise püssi laskmistel.

Ühes maailmameistervõistlustega korraldatakse ka Itaalia Laskurliidu suured rahvuslikud võistlused, mil-

lest võtab osa umbes 4000 meest. Itaallaste erimaa on 200 m ja nende võistluste pealaskmine sooritatakse Itaalia armee sõjaväepüssist juba nimetatud kauguselt.

Jaanuari lõpus esitatakse maailmameistervõistluste kavand Laskurüüoni juhatusel Pariisis ja loodetavasti veebruaris saadetakse laiali võistluste ametlik kava.

Rahvusvahelised võistluspäevad korraldatakse arvatavasti järgmiselt:

väikekaliibriline 24. IX (võimalik ka 25. IX),

vabapüstol 26. IX ja

vabapüss 28. IX.

Sõjaväepüssist laskmine sünnib mitmel päeval, nagu eelmistelgi võistlustel.

Uute võistlusaladena on sellest aastast alates: olümpia kiirlaskmine püstolist individuaal-võistlusena ja meeskonna võistlus väikekaliibrilisest püssist (5 meest).

Laskurüüoni kongress koguneb istungile 27. IX ja siis otsustatakse Soome ettepaneku saatus, korraldada Soomes 1937. a. maailmameistervõistlused. Võime oletada, et mitmed maad hääletavad Soome poolt, ja on isegi seesugune võimalus, et otsus kujuneb üksmeelseks.

Samal päeval lähevad kõikide maade esindajad avaldusele Itaalia tundmata sõduri hauale.

29. IX sünnib auhindade jagamine ühes lõpp-pidustustega ja järgmine päev on nähtud ette ekskursioonideks ja tutvumiseks Roomaga.

Itaallased arvestavad seda, et vähemalt 12 rahvast võtab osa võistlusest, nende hulgas ka Eesti, Rootsi ja Soome. Argentiina, USA ja Šveits on juba ametlikult teatanud osavõtust.

Šveits on lubanud saata umbes nelikümmend osavõtjat. Nii suure esindajate hulga saatmine oleneb kõigepealt sõjaväepüssivõistlustest, mis on individuaalsed ja ka meeskonnale ning kus osavõtjate arv pole piiratud. Tundub, et rahvused üha suuremal arvul teevad tõsiseid ettevalmistusi neist võistlustest osavõtmiseks, mille tähtsus seeläbi tõuseb, sest nüüd sõjaväepüssivõistlus on ka meeskonna-võistlus. Iseäranis on see tähtis maadele, kus kogu võistluskorraldus on sõjahärrade käes. On ainult kahju, et itaallaste sõjaväe-

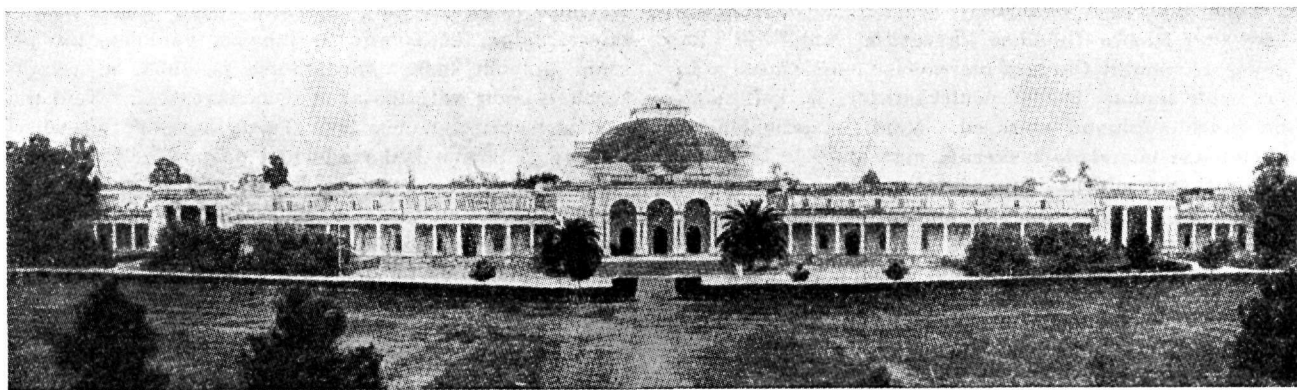
püss ei ole täpsuspüss, vähemalt põhja-eurooplase mõõdupuu järgi, ja oma iseäralusega paneb laskuri närvid kõvale proovile.

Võistlustest võtavad osa nähtavasti järgmised riigid: Norra, Rootsi, Soome, Eesti, Poola, Tšehhoslovakkia, Šveits, Prantsusmaa, Hispaania, Itaalia, Argentiina ja USA ning vahest parimal juhul veel Inglismaa, Holland, Ungari ja Mehhiko.

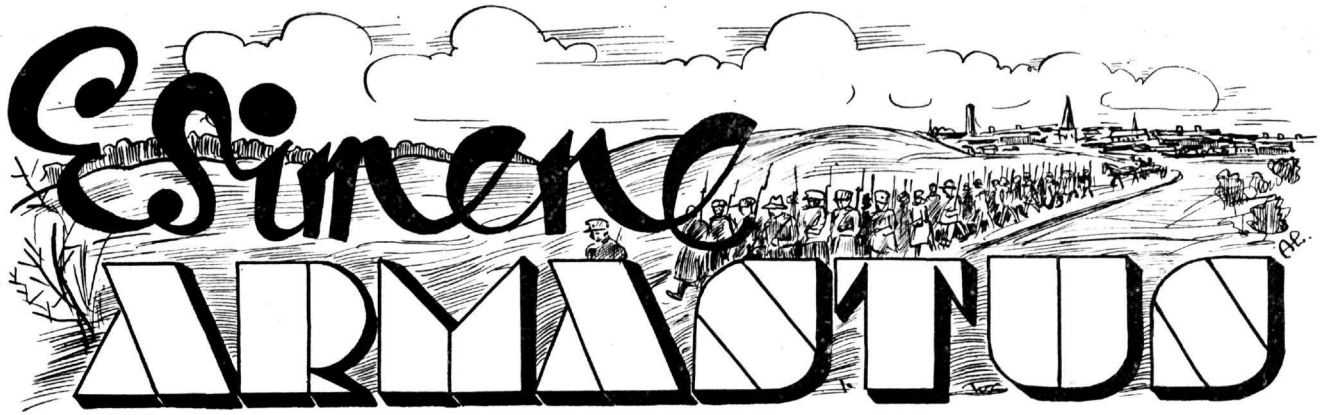
Vabapüssist lastakse samal päeval, ja iga riik, kel on täisarvuline meeskond, saab 5 märklauda. Sama korraldus on ka väikekaliibrilise püssi võistluses, kui ainult osavõtjate arv ei ole takistuseks. Kui nii, siis see võistlus viiakse läbi kahe päevaga ja iga maa saab 3 märklauda.

Laskeraja suund on loodesse. Päike ja tuul, laskuri alatised vaenlased, suudavad vaevu raskendada laskmist. Aga sellased tippsaavutused 300 m, millega siin Põhjalas oleme harjunud, jäävad Farnesina laskerajal küll saavutamatuks. Vabapüssivõistluse võitjal vist tuleb leppida umbes 1.100 silmaga ja meeskonna keskmiseks jääb umbes 1.035 silma. Septembris on päevad peaaegu erandita päikesepaistelised ja kraadiklaas näitab järjekindlalt $+30^{\circ}$ C varjus, vahest tõustes ka kõrgemale. Aga kui lõunast hakkab puhuma kuum siroccatuul, on Põhjala meestel ees väga rasked päevad.

Üldmuljeks on, et võistlused kujunevad igas suhtes esmajärguliseks. Seda tõendab vankumatult ja teadlikult sihile rühkiv vaim, mis ei jäta avaldamata oma mõju eeltöödele, niisama ka moraalne ning majanduslik toetus, mida Itaalia laskeasjanduse juhtivad mehed saavad võimudelt ja iseäranis sõjaväeasutuste poolt. Osavõtjate arv tõuseb suuremaks kui mitmel eelmisel maailmameistervõistlusel, ja mõnes suhtes kujunevad Rooma võistlused võrdseks 1929. a. Stokholmis ja 1931. a. Lembergis peetud võistlustele, mis on Ühiooni võistluste ajaloos hiilgesaavutus. Mis aga puutub Soomesse, siis loodavad võistluste korraldajad võimalikult suurt osavõttu, mitte ainult püssi- ja väikekaliibrilise püssi võistlustest, vaid ka püstolivõistlustest, mis iseäranis huvitab itaallasi, sest neil on väga osavaid püstollaskureid, iseäranis olümpia kiirlaskmises. Oma poolt soovitaksin, kui ainult majanduslikult vähegi võimalik, saata neile tippvõistlustele peale vaba- ja väikekaliibrilise püssi meeskonna ka püstolimeeskonna.

Farnesina laskeraja peahoone

Peatükke samanimelisest „Noor-Eesti“ kirjastusel
ilmuvast vabadussõjaaegsest romaanist

Richard Roht

(Lõpp)

Kui jõuti Tartu, kees kasarm nagu miitingupesa. Polnud enam mingit korda ega distsipliini, vähemalt nende meeste hulgas, kes iga tund ootasid enamlasti. Oodati ka õhtuämarust, et selle katte all minna riisuma, kuna lausa päise päeva ajal ikkagi ei sõandatud veel seda teha. Paljud mehed valmistusid kojuminekule, paljud olid juba läinud. Suurem jagu sääraseist aga ootas vaenlasti kui piduvõraid, et nendega ühineda.

Need olid vana Tartu kurvemaid päevi. Esimest korda ajaloo oli vana eesti linn usaldatud eesti sõdurite kaitse alla — ja suurem osa nendest ei võtnud üldse lahingut vastu, et seista rinnaga oma maa südame eest.

Noil päevil olid lakanud puhumast hilissügise lõõtsuvad tuuled ja linn oli vajunud süngesse uttu. Ta oli reedetud ja ta otsegu leinas omaette. Hirmunud ja abitult ruttasid ta tänavail elanikud, aimates selles udus peidetud olevat õudseid päevi ja kuulatades saabuva õõ rahutuid pahaennustavaid häáli. Hämaralt põlesid üksikud tuled. Linn valmistus nagu surmale.

Paul, Juhkamson, Länik ja teised, kui jõudsid linna, tahtsid ka siirduda kasarmusse, et seal oma seltsimeestel nina hästi täis söimata, nagu ähvardas kapral.

Kapral Juhkamson oli üldse tulivihane.

„Sõdurid!“ kirus ta „Sääraseid?! — Need on ainult kaabakad ja äraandjad! Kas mina, kurat, olen mõni pursui? Mul pole õiget särkigi seljas ja viimase kolme kuu jooksul pole ma õieti süüagi saanud. Aga kui ma sõdin, siis ma sõdin. Ja mina, kurat, ei sõdi juba siis, kui mind käsutab mõni parun. Niipalju tolku mul peas ka on, ärge kartke. Ma tean väga hästi, miks ma sõdin. Ja kui sihukesed vargad seal kasarmus tahavad mind õpetada, kuidas ma pean sõdima, siis näitan mina neile alles nende õiget nägu. Sõdurid! Varaste, sulide ja nahahoidjate bande, kellele tõмба kuulipilduja tuli selga!“

Kui jõuti kasarmu aia taha, kuuldus seest kisa, kõva vandumist ja üksikuid püssipauke. Lauldi ja mängiti lõõtspilli. Hirsati. Kiljuti ja karjuti nii, et õu rõkkas.

Salk mehi jooksis laginal kasarmust välja tänava poole. Neile vilistati tagant järele, hüüti ja söimati. Kuuldus jälle ka paar püssipauku.

Juhkamsoni ja ta kaaslaste kohal peatusid põgenejad, et omavahel pidada nõu.

„Noh, kas jooksete alla jahukotte torkima või?“ viskas kapral. „Kuradi sitad! Kah sõdurid, kaabakad!“ Keegi talupoiss salgast, kel nägu verine, vastas pahaselt:

„Mis jahukotte?! Kes su jahukotte tahab? Piiritust ja liha otsitakse. Ja muud peenemat kraami. Õhtul ähvardatakse linn pista põlema. Kust teie tulete?“

„Me tuleme sõjast ja läheme ajame nüüd mõne linnapõletaja ora otsa, et teda hästi praadida.“

Salgas saadi tähelepanelikuks.

„Ärge parem minge,“ hoiatati. „Seal sees pole enam midagi teha. Meie läksime kraami järele, aga kohe, kuradid, oma kraami ka ei lase võtta. Hoiavad väevõimuga kinni ja, kui vastu hakkad, tapavad maha kah.“

„No-noh!“ imeteli voorimees. „Need seal sees! Need ju liduvad püssi ja meest nähes kui jäneseid.“

„Punaste ees küll,“ vastati. „Aga omade keskel on nagu röövlid kunagi. Kõik on lakku täis. Samagonn ja piiritus aina voolab. Seal sünnib õõ jooksul veel imet.“

„Kuhu teie siis lähete?“ küsis Juhkamson.

„Käsk on kõigil ustavatel meestel staabi juure koguneda ja linnast välja taganeda,“ seletati salgast. „Mida rutem, seda parem. Siin pole enam midagi teha.“

Juhkamson pistis jälle kiruma ja kirus tükk aega kõige vängemate sõnadega.

„Kas ei leidu siis mehi,“ lõpetas ta, „kes selle bande laiali peksaks ja selle kasarmulogu maha põletaks?! Kui praegu siia kaks kuulipildujat teine teise aianurka üles lüüa, siis on sel kupatusel seal sees poole tunniga toss väljas.“

„Tollest ei tule midagi välja,“ vastati. „Neid on palju rohkem kui meid. Ja jumal teab, kas õiget kuulipildujatki kuski on. Ei, käsk on see, et rutem! Nad võivad needki mehed kinni püüda, kes välja taganeda tahavad. Asjad jätke sinnapaika. Kui teie ka nende järele lähete, siis võivad nad nii norima hakata, et kogu taganemise plaani ära söövad.“

„No-noh, kurat,“ kuuldus häáli. „Kotid on meil küll kaasas, aga sisse ikka läheme ja ütleme sulidele ilusa jällenagemiseni.“

Nüüd aga segas end asjasse jälle Juhkamson, kes vana sõdurina siiski paremini taipas, mida üldseisukorras võib, mida mitte.

„Jätke nad sinna paika,“ ütles ta. „Küll nad saavad kord oma sauna. Või siis punasedki neid paitama

hakkavad. Tutki! Arvavad, et tõstetakse kindraliteks. Vaat' mõnel mehel võib veel väga halvasti minna, suu-rem jagu aga pressitakse kohe lahingusse. Ja katsu sa punaste pool vastu praalida ja suud pruukida! Seda lubatakse seal võraste vastu küll, kuid omades asjades on jutt teine! Venemaal ju rahvast küllalt, ega elu seal nii kallist ole kui meie maal.“

Ja Juhkamson pöördus nende poole, kes olid kasarmust tulnud:

„Kuhu see taganemine siis läheb? Kuhu teie mõtlete minna?“

„Meie ei tea midagi,“ seletasid mehed. „Eks staa-bis teata... Läheme linnast välja. Mis me siin ikka teeme? Oleme maamehed.“

„Maamehed...“ torises kapral. „Jah, mis teil viga. Aga kuhu kuradile mina lähen? Mul pole kuski talu ees ootamas. Mul oleks ka parem õige oma urkasse minna ja siruli heita, jumala eest! Kas see ka mõni sõda või asi? Kometimäng.“

Ja voorimees kaalus endas tõsiselt, mida teha. Ta mõistusele paistis palju õigem olevat minna agulisse oma keldrinurka ja heita magama. Mõistusega ei uskunud ta selle sõja kordaminekusse. See paistis talle tõepoolest olevat rumal jant. Punaseid polnud tal põhjust karta. Kui võiski keegi kunagi teda hakata süüdistama „sõjast“ osavõtmises, siis võis ta ju enda ilusasti sellega välja vabandada, et jäi Tartusse maha. Ei, ses suhtes oli asi muretu. Ja üldse see küsimus, et punased võtavad linna endi alla? Mida oli Juhkamsonil sellega kaotada või võita? Mitte midagi, arvas ta rõhuga.

Nii et... Mõne minuti jooksul elas Juhkamson läbi pika sisemise kaalumise. Ta poleks ju kahelnudki, kui tal sellesse „sõjasse“ oleks olnud veidikegi usku.

Ent ometi: midagi oli, mis Juhkamsoni otsuse kalutas selle sõja jätkamise poole. Midagi oli. Mis see oli? Sellest Juhkamson ei saanud aru. See oli imelik ja naljakas, aga Juhkamson siiski kuski sügavamal südamepõhjas uskus midagi. Või ei saanud ta teistiti? Aga ta lausus lõpuks torisevalt ja iseendale pahasena:

„Noh läheme siis. Kui käsk oli, siis peab käsku täitma. Ega siin seismine enam midagi aita.“

Ning lärmav, lallutav ja räuskav kasarm jäi maha.

All-linnas ühineti teistega ja siis sammuti kasvas hämaruses linnast välja. Väike oli see salk võrreldes tolle jõuguga, mis jäi linna. Vaikides sammusid mehed. Kellelgi polnud lusti rääkida — ja mida? Taganemine sõjas pole üldse meelitatav: mõtted on masendatud ja murelikud, tulevik mitte just kõige roosilisem; olgu siis, kui taganeb säärane armee, kellele sõda on ükskõik, kes on palgasõdurid ja kes rõõmustavad järjekordse nahapäästmise üle, — siis on teine asi; siis võib kuulda võllanalja, laulu ja tralligi; siis lidutakse rõõmuga, meel hea, et ees on veel üsna rahu-likud kohad, kus võib välja puhata, ümbrusest midagi süüa kokku kraapida ja veidi varastada ning riisudagi, andudes muudelegi vähestele lõbudele, — kuni vaenlane jõuab järele.

Tartust taganejad polnud aga nii ükskõiksed oma saatusele ja ka selle linna saatusele, mis nad jätsid maha. Lohutada oli väga raske. Taga oli eesti süda, mille vallutavad vaenlased — ja veel millised! — ning ees?! Ees oli kõik nii tume ja pime, et sellest mõelda oli õudne. Tume oli oma isiklik elu, tume oli tulevik ja öisesse pimedusse vajus ka mahajäetud linn ühes maaga ta ümber otsegu igaveseks.

Sest võidelda „korralikus“ sõjas „korraliku“ vastasega — see on üsna teine asi kui võidelda tolle räuskava, põletava, riisuva, rööviva ja tapva inimloomade karjaga, mis tuli idast. Tol karjal polnud mingeid pühadusi, mingeid üldkõlbelisi põhimõtteid, tolle karja hüüdsõna oli: kõik on lubatud vastase vastu; põletamine, tapmine, riisumine, röövimine, vägistamine, pii-

namine. Too kari pidas end kõrgeks, vastast mitte millekski, too kari talitas vana inkvisitsiooni reeglite järgi: kõik abinõud on head vaenlase mitte ainult hävitamiseks, vaid ka ta vaimseks ning kõlbeliseks teotamiseks.

Taganeda säärase vastase eest, kes kõige selle juures tuli masendava ülijõuga, määratu ülekaaluga, oli hirmus!

Jätta säärase vastase kätte oma kodumaa, oma kodulinn, koduküla, omaksed — oli jube ja õudne. Sest oli teada, et kõik, mis jäi maha, kuulus hävitamisele, laastamisele, lagastamisele. Oli teada, et see vaenlane iialgi ei tagane su kodumaalt ega -linnast muidu kui sa teda ei jõua sealte kihutada väevõimuga. Teada oli, et ei ükski rahuleping ega kokkulepe pole talle maksev, — maksev oli talle vaid tuli ja veri.

Kui „korralikud“ sõjaväed peavad enam-vähem inimlikku korda ka võidetud maal, kui nad sealte jälle lahkuvad vastavalt sõlmitud lepingute kohaselt, siis ei maksnud see kõik käesoleval juhul mitte midagi. Siin maksis vaid: silm silma ja hambahamba vastu.

Aga kust võtta neid silmi ja hambaid nende legionide vastu, mis tulid idast? Kust võtta niipalju tuld ja verd, et sellega ujutada üle vaenlase tuli ja veri? Vaat' see mõte oli masendav. Seda tundsid kõik mehed, kui nad kurval tuuletul õhtul sammusid lumelortsuga üleujutatud porisel teel. Ja millest oli siis rääkida?

„Korralikus“ sõjas on alati lootust, et saatus pöördub ja tänane taganemine võib homme muutuda pealetungimiseks. „Korralikus“ sõjas kaks „korralikku“ vastast istuvad nagu malemängijad laua ääres ja pingutavad oma võimeid — mõlemal on malendid ja mõlema malendid väärivad teineteist enam-vähem.

Aga tol kurval ajal, millal algas Eesti-Vene sõda, olid malendid ja relvad vaid ühel mängijal, teisel neid peaaegu ei olnud. Ning sellegi mängija malendid, kes neid omas, polnud õieti malendid, — need olid röövlite vägivaldsed jõugud, mis olid pandud malelauale „ausa mängu“ asemele. Ning vastasel oli kaks häda: esiteks, tal polnud malendeid, teiseks, kuidas sa mängid „ausat mängu“, kui vastane ei tunnusta mingeid mängureegleid, kui ta nii-ütelda sülitab igasuguse korraliku mängu peale ja paneb malelauale malendite asemele räuskava, rööviva, laastava, tapva ning vägistava jõugu?

Taganev salk vaikus ning tundis seda kõike umbes. Ülivõim oli määratu ja vaenlase tegutsemisviisi äärmiselt metsik. Oli ju teada, et tuld ja asuti kohe koostama nimekirju, kes maha nootida. Asuti inimeste varandust kokku riisuma, isikliku vabaduse üle irvitama, piiramata vägivalda tarvitama igal alal.

See teadmine rõhus.

Ja mida seada selle vastu?

Igal mehel kõlksus seljas püssilogu ja leivakott — see oli tol ajal eesti armee kogu vara. Hea veel, kui igal mehel sedagi oli. Sellega tuli siis käputäiel meestel kord võita tagasi oma maa ja linn?! Sellega nende vastu, kelle taga asus määratu maailmariik lugemata varandustega, kus ei loetud püsse, kahureid, kuule ega raha — kus seda lihtsalt oli sellases roh-kuses, et ta olemasolu oli enesestmõistetav!

Hirm ja õudus tükkis vägisi südamesse ja mõnigi mees küsis endalt: kes me oleme, kas pole me hullud, — kas pole see narrus, et meie, reedetud ja väljaneerdud põgenikud, käputäis pastlais mehi, paljaste püssilogudega, tahame veel kord võita tagasi selle linna?! Kas ei kõnni me siin unes? Kas poleks parem ärgata uimast, võtta mõistus pähe, visata püss maha ja minna koju? Minna koju ja nutta ning alistuda!

Säärane kibedus ja valu oli mõnel mehel rinnus, säärane võimetuse ja alanduse tunne oli hinges, et soov oli võtta oma vaevaline püssilogu, panna temasse viim-ne kuul ja lasta see endale südamesse!

Nii sammuti vaikides. Otsegu oma rahvuslikul

ristiteel oma isamaa Kolgatale. Saabaste ja pastalde alt lirtsus vesi, ülalt tuli märga lund. Eemal taevakaarel paistsid Tartu ähmased tuled.

Ning imelik! Kogu see lootusetus, valu ja meeletus, kogu see pimedus, mis paistis ees, jättis kuhugi südamepõhja ometi mingi peaaegu lapseliku usu, et — jälle näeme varsti Tartut!

Oluliselt oli seda usku võimatu põhjendada. Oluliselt oli see — peaaegu muinasjutt. Kõik kained asjaolud rääkisid selle vastu. Ning ometi! See usk oli olemas. Keegi ei vaadanud mahajääva linna poole tundmusega, et see on viimne kord. Kõik teadsid millegipärast, et nad jälle varsti näevad Tartut — näevad oma linnana — nii nagu ta maha jäänud. Millest toitis end see imelik teadmine? Millest toitis end see otse mingi intuiitivne eelaimus, mida reaalselt keegi ei võinud tunnustada?! Kas polnud see sama tundmus, mis ajas sõtta Läniku, Juhkamsoni ja paljud teised? Ajas lootusetu sõtta! Ajas vastu oma kainet mõistust! Mis oli see?

Vaid ime võis Tartu päästa suure punase maa ahnitsevate lõugade vahelt. Vaid ime võis olla, et väike käabusrahvas, seistes paljaste kättega vägeva hiiglase ees, kunagi suudab sundida seda hiiglast tõmbuma tagasi ja vabastama oma käpa alt orjastatud maa.

Ime!

Nii mõtlesid ja lootsid ka sammuvad mehed. Ja see oli nende ainus „reaalne“ lootus.

Kuid sündis vaid see ime, et ei sündinud mingit imet, ja Tartu ning kogu kodumaa vabanes ilma imeta!

Õigem: ime sündis, aga ta ei tulnud kustki taevast, ta sündis eestlase südames.

Põltsamaa all peatusid õnnetu rügemendi jäänused. Kuid need jäänused polnud jäänused, vaid õieti rügemendi põhjad. Kõik rämps ja riismed olid jäänud Tartu, Põltsamaa alla oli tulnud vaid see, mis suures voolus jääb põhja peatuma.

Ja kohe tundus, et rügemendi vaim on muutunud. Imelik küll, taganemine oli selles kummalises sõjas saanud sõjaväe karastajaks, tuleks, milles ta ristiti. Taganemine, mis oli kannatustee. Sellepärast vist. Taganedes koguti endasse see visadus ja jõud, millest pärast jatkus suurteks tegudeks.

Länik, Juhkamson ja Paul sattusid uute seltsimeeste keskele. Kogu rügement korraldati ja jaotati ümber. Taganemisel ja ümberkaudetest küladest liitus mehi endiste asemele — ja need mehed juba polnud säärased kui Tartus.

Ning sündis esimene ime, mis õieti polnud ime:

Eestlased ei taganenud enam!

Kust võtsid nad selle julguse?

See julgus tuli sellest, et Põltsamaa ette olid kogunenud mehed, kelle keskel olid ülekaalus need, kes venelast ei pidanud endast kõrgemaks ja vahvamaks, vaid, vastupidi, — tundsid endid temast üle olevat. Nende meeste rinnus tuksus uhkus olla eestlane, see eestlane, kes ei kumardanud võõraste ees, nagu tegid seda seltsimehed Tartus, või nagu teevad seda veel nüüdki paljud eestlased. Et iga võõras on parem, targem, vahvam, tugevam — see paljudele eestlastele sissejuuritud võlts aukartus ei pesitse kõikide eestlaste veres, ja tänu säärasele meestele lõppes eesti sõjas kabuhirmus taganemine ning relvad leidsid oma õige otstarbe, — nad pöördi julgesti vaenlaste vastu: taganeda teie eest pole mingit põhjust; üks vaatame, kumb on kõvem.

Ning osutus, et eestlane oli kõvem!

Venelaste suur rüskav hoog rauges kohe, niipea kui satuti kokku õigete vastastega. See lärmav, lõõpiv, ennast täis jõuk, kes tuli idast, oli võitmatu vaid

seal, kus talle otsustavalt ei asunud vastu; tuld, verd ja päevalilleseemneid külvav lahtiste sinelihõlmadega ja lehivate juukselokkidega armee oli kange ja vahva kaitsete vastaste keskel. Kuid kui leidis ees mehi, muutus see verisest rüskamisest tiivustatud armee kohe harilike surelike sõjaväeks; sangareist, millistena neid eestlased kujutanud, said väikesed harilikud surelikud ja eesti sõdur nägi kohe, et ta püss väga hästi hakkas ka suure maailmariigi punaste rüütlite pihta.

Seepärast polnud eesti sõduril enam hirmu selle ees, et ta tegi säärase kujuteldamatu teo: tühjendas püssi maailmariigi sõdurite vastu! Needki sõdurid polnud terasest ega rauast, ka polnud nad tiibadega üliinimesed; nad osutusid kohati isegi kaunis nigelaiks nahahoidjajaks ja maailmariik, mis nende seljataga, kaotas kohe palju oma võlust.

Venelastega võis võidelda! See sai selgeks. Nende võidurikka edasitungimise võis panna seisma, kui astuda neile vastu.

See oli see esimene „ime“ Eesti-Vene sõjas.

Ja selle juure esiteks jäadi.

Aidu küla all algas Pauli rügemendil esimene heitlus venelastega. Siin selgus, et väike eesti rahvas suudab väärikalt võidelda oma isamaa eest. Siin selgus ka, et venelasedki on vaid inimesed, mitte aga mõne muinasmaa kangelased.

Aidu all sai Paul esimese mulje tõelisest sõjast. Veel polnud siin suuri väga veriseid lahinguid, oli vaid harilik vastastikune kahevõitlus, kus venelaste katsed edasi tungida löödi aegajalt tagasi, kord suuremate, kord vähemate kaotustega mõlemal pool. Ja pärastpoole tungiti isegi edasi.

Aga Aidu all nägi Paul esimesi sõjaohvreid, surmuid ja haavatuid. Pauli sõjaromantikasse segunes esimest korda traagilisi jooni, ta esimene armastus näitas ka oma teist palet — valu ja kannatust, ilma milleta ei ole ühtki tõelist armastust.

Kuid nagu iga kannatus ja valu vaid süvendab tundeid, nii oli see ka Pauli esimeses armastuses. Nii oli kõikide nende meeste armastuses, kes olid tulnud heitlema oma kallima — oma isamaa — eest, kes esimest korda kogu eesti rahva uuemas ajalooos tõusid üles oma mõrksja, oma armsama, eest.

Nende armastus süvenes ja võttis valulis-traagilise ilme. Kuid seda palavamaks ta muutus! Surm, veri ja haavad olid esimesed südame ohvrid isamaa altarile.

Ning siit peale algas eesti sõduri sõjavaimustus — valulis-traagiline võitlus oma armsama eest, mis oli valmis kõikideks kannatusteks, kõikideks ohvriteks, kõikideks viletsusteks, et aga võita, et aga seista rinnaga oma kallima, oma kodumaa, eest ja ta eest ka surra!

Esimene enesetundmatu vaimustus haaras eestlase südame, esimene suur armastus vallutas eesti meeste meeled! Olid möödunud aastasad, hämarasse muinasaega kadus eestlase minevik, ta oli nagu muinasjutt, uskumatu ja kauge, ning võimatu oli reaalselt tunda, et eestlaselgi on oma kodumaa!

Aga nüüd! Aeg oli tulnud, tund oli saabunud! Väljadel võitlesid eesti mehed, voolas eesti veri, kostis vaimustus- ja valuhüüdeid eestlase suust! Mille eest? Oma isamaa eest!

Tund oli tulnud! Eestlane oli leidnud oma mõrksja, oma kallima, oli kiindunud temasse kogu oma hingega, oli tõstnud ta eest oma mõõga ja julgesti tunnistanud: sinu eest ma võitlen, sinu eest suren!

See oli suur tundepahvang, see oli suur armastus, mis oli haaranud kõiki ja mis üha kasvas kui võimas tormipuhang mehises südames. Ja muutus seda võimsamaks, jõulisemaks, mehisemaks, mida rohkem tuli kannatada, mida rohkem tuli armastusse valulis-traagilisi jooni.

Sest iga suur tundmus haarab inimese ja teeb temast oma orja. Kui õilis oli orjastada tundmusest — võidelda, kannatada, surra oma isamaa eest!

Eestlase tõeline ärkamine sündis alles jaanuari alul 1919 — siis, kui eestlased tundsid, et võidelda oma isamaa eest on õilis ja valus, et surra isamaa eest tähendab surra oma armastuse eest!

Jaanuari alul 1919 eestlane leidis iseenda ja oma kodumaa. Ja see oli suurim moment eesti ajaloos.

Siit peale algas eestlase lend üle maa, otsegu oleksid kotkapojad sirutanud oma tiibu ja siirdunud siis ronkade kallale, kes ähvardasid neil nokkida silmi.

Kotkapojad lendasid vastu tormi ja tuld, kannatasid külma, nälga, valu, heitlesid määratu ülivõimu vastu, aga nii suur oli nende vaimustus, nii suur oli nende esimene armastus, et see viis nad üle kõikidest raskustest — ja nad võitsid!

Hele neitsi — isamaa — sirutas neile võidupärja, mille nad olid teeninud igaveseks auks!

Kas olid sellest karedate mehed ise teadlikud, mis sündis nende südames? Vaevalt. Nad tundsid vaid, et midagi neis oli muutunud, et see, mis enne paistis võimatuna ja naeruväärsena, on võimalik ja õige, et see, mis enne oli olnud raske ja vastumeelne, on nüüd talutav ja kaasakiskuv. Usk oli tulnud meeste südamesse. Usk millesse? Usk oma rahvusse ja isamaasse.

Voorimees Juhkamson ei filosoferinud enam, kui ta Aidu all korraldas ja õpetas oma mehi, ei kahelnud enam ega mananud enam seda „lollid“ sõda. See sõda oli talle äkki saanud väga tarviliseks, endastmõistetavalt vajaliseks ja „loomulikuks“. Ja kui ei olnud varustust, relvi, toitu, kui kõik oli nii popslukult vilets ja mitte nii „tore“ kui suures maailmasõjas, siis ei torisenud enam kapral Juhkamson, vaid sai milleski a ru. Millest ta sai aru? Sellest, et teisiti oli võimatu, sellest, et nii tuli võidelda oma vaese neitsi, oma vaese isamaa eest, — koduvammuseis, pastlad jalas, püssirihma asemel nõör ja kotis kannikas leiba.

Nii võitlesid talupojad, töölised ja sulased.

Kuid paremini polnud varustatud ka koolipoisid, õpetajad, ametnikud, käsitöölised.

Lamades peagu kogu pakase päeva vahetuseta lumehange taga kõhuli naersid ja naljatasid mehed, kui vene saamatute kahurväelaste kuulid lendasid üle küla ja lõhkesid meie vägede taga.

August Länik hüppas aegajalt püsti ja vehkis kätega, et saada sooja. Ning kohe lendas parv kuule talle tervituseks.

„Heida maha, Länik,“ pahandas jaoulem Juhkamson. „Kui sinu elu pole sulle kallid, siis meie oma on meile küll.“

„Oh, tiblaid ei saa kätte kellegi elu,“ vastas Länik hooletult, kuid heitis siiski sõnakuulelikult maha. „Tibladel on kuule nii palju, mis neil neid viga raisata. Aga oodake, kuradid, kui ma kord teie kaptenarmuse kätte saan! Siis ma alles võtan soomust.“

Länik oli hiljuti vaenlast külalt välja pekstes saanud kätte punaste venelaste kuulipilduja ja oli sel kohe õppinud laskma. Kuid puudusid kuulid. Nende saamist ei jõudnud Länik ära oodata ja meelitas oma kaaslasti igal võimalikul ja võimatul juhul pealetungimisele. Liiatigi, et pealetungimisel saaks sooja. Sest Länikul oli seljas kaunis nigel jopike, peas ikka veel vana kaabulodu ja jalas katkised pastlad.

„Poleks paha mõnelt komissarilt kasuk ära võtta!“ unistas ta, puhkudes aegajalt oma punetavaid käsi ümberringi naerdes:

„Ai, kuradi Länik, või komissari kasukat tahab? Aga kas sa arvad, et seegi on täideta?“

„Need ma püüan välja, pistan püssi otsa sisse ja saadan tibladele tagasi,“ vastas Länik.

„Sa, Länik,“ ütles Paul, „kirjuta parem koju, et nad sulle su pühapävariided järele saadaksid, muidu sa külmad ära.“

„Kas sa hull oled!“ imestas Länik. „Pühapävariided raiskan ma nüüd siin tibladega ära! Vaat' kui

kord lähen sõjast koju — siis on teine asi. Siis löön enda jälle välja. Siin... oota aga, küll ma varsti teen endale varustust.“

„Vakka!“ hüüdis äkki Juhkamson. „Pange tähele, juba jälle seal metsast tuleb teisi, kuradeid! Mitmes kord see täna on? Kas neljas või viies? Viies. Ärge laske veel. Las' nad tulevad veidi ligemale... Länik, vaata, seal tagapool metsa ääres ongi kommissaar... No tõmmake nüüd!“

Algast tihe laskmine. Pealetungijate kuulid vingusid lamajate kohal ja löid siin-seal tuisates lumme. Kett ligines, aegajalt pikali heites ja lastes.

Länik, kes lamas Juhkamsoni kõrval, karjus:

„Laseme neil hästi ligidale tulla, käse tuld harvendada! Siis, hüppame äkki üles ja teeme neile puhta töö. Vaat' kommissaar on üsna nende keskel.“

Juhkamson karjus vihaselt:

„Pea suu ja lase!“

Kett hüppas äkki üles ja pani tormates jooksma lamajate poole. Karjuti hurraa. Meeste taga vehkles nende üle, kes vaevalt võis olla kommissaar ise, kuid keda Länik kogu aja pidas silmas nagu kull varblast. „Kiirtuli!“ kisendas Juhkamson. „Ruttu, poisid, võtke loogu!“

Äge tuli, mis avati ka teistest rühmadest, löi keti peagi jälle maha.

Äkki hüüdis Länik:

„Käes!“

Ja hüppas püsti.

Kapral keerutas talle jalaga ja tõmbas ta siis jopisiilust prantsatades pikali maha.

„Ma su naha pärast kütan!“ sisistas ta. „Sa igavene narr!“

Aga Länik kires ka maas nagu kukk:

„Käes! Ma talle panin!“

Viiendat korda jooksis vaenlane tagasi, jättes põlule halle kogusid, ning üks nendest oli Läniku ohver.

Hämardus. Öhtul võis oodata vahetust, sest kuigi kogemused olid näidanud, et vaenlane öösel peale ei tungi, vaid läheb tahapoole, küladesse, varjule, ei võidud kaitsejoont jätta maha. See vaid täideti veidi harvemalt. Muidugi jättis ka vaenlane kaitse oma seisukohtadele.

Länik, kes kiitles, et ta komissarile otse silma sihtinud, ootas ööd. Vahetusel ei mõelnudki ta ära minna. Ja teisel hommikul uhkeldas ta punaseks pargitud poolkasukas, mille kaeluselt ta oli vere maha nühkkinud.

Sai Länik ka linnid oma kuulipildujale, kui algas üldine suur pealetungimine. Said „soomust“ teisedki mehed: püsse, kuulipildujaid, kuule, sineleid, saapaid, — viimaseid kui mitte mujalt, siis vaenlaste seljast ja jalast.

Nii varustas end eesti armee. Ja peagi tulid ajad, kus saadi hobuseid, voore, kahureid, tuhandeid vange.

Arast taganejast sõdur-popsist sai uhke võidumees, kes kullina sihtis sinna, kuhu ihaldas süda. Ja võttis vaenlaselt, mida tahtis. Alandlik sõdur-pops muutus sõdur-peremeheks oma maal ja käitles nüüd vaenlast oma tahtmise järgi

Üldine suur pealetungimine algas jaanuari esimesel päeval 1919.

Uhke vennasrahvas teispool Soome lahte ulatas eestlasele oma avitava käe. Sellega tegid need lihtsad soome mehed, kes tulid verevõitlusel appi oma vendadele, ühel hooil palju rohkem ära kui kõik need kümned teadusmehed ja magistrid, kes hulga aastate jooksul on kulutanud vennasrahva heaks tinti, sulge ja paberit. Soome tööline, põllumees ja haritlane tuli, et võidelda külg külje kõrval eesti tööliste, põllumehe ja haritlasega. Ei mingit filosoofiat ega teaduslikku

targutamist selle juures! Ei mingit rahvuslikku pa-berlikku sentimentaalitsemist. Mehed tulid meestele appi hädas, kuna tunti, et nüüd on aeg selleks, kus vennasrahva vahel ei pea vahetatama ainult kõlavaid sõnu, vaid kus on vaja tegusid. Ning teod tehti — ilma suurte sõnadeta.

Eestlane, kolonel Hans Kalm, kes soomlaste juures oli õppinud vaprust ja rahvuslikku uhkust, astus soome abiväe etteotsa ja tõi ta Eestisse.

Jaauari esimestel päevadel algas Viru rindel eestlaste ja soomlaste võidurikas edasitungimine. Polnud tähtis, et soome abivägede arv oli vähene — tähtis oli see suur tegur, et soomlased nakatasid eestlasi rahvusliku uhkusega. Soomlasile oli see rohkem kui enesestmõistetav, et nad võitlesid venelaste vastu, „pärgeli rütsade“ vastu, keda nad oma rõhujaina vihkasid terve jõulise rahvana, terve jõulise vihaga üle kõige. Soomlased ei kultiveerinud viha ja põlgust „pärgeli rütsade“ vastu, — kui venelased neid üleolevalt poleks käidelnud kui orjastatud rahvast, oleks võinud soomlaste suhtumine venelastele olla normaalne. Aga oma rõhujat ja häbistajat ei tohi armastada, — rahvas, kes seda teeb, on põdur ja kidur või on uppunud tahtevõimetusse sentimentalismi.

Soomlaste vaade oli, et venelaste vastu mitte ainult ei võideld, vaid et nende vastu peab võitlema. Ning soomlaste vaade oli, et venelasi peab soomlane vaid võitma! Sest küllap olid soomlased pikkadel aastatel küllalt hästi õppinud tundma oma orjastajaid ja nende nõrku külgi.

Need eestlased, kes veelgi vaakusid kaksipidi, nähes soomlaste võitlusindu „pärgeli rütsade“ vastu, ei kahelnud enam, — nemadki võtsid omaks suguvendade põhimõtte, et venelasi peab võitma. Nii et õige rahvuslik ärkamine, mis toimus eestlasis 1919. aasta alul, sai tugeva tõukejõu oma lahetaguste vendade rinnust. Selles oli soome abiväe moraalne tähendus, — ja see moraalne tähendus oli ehk palju tähtsam kui soome vähete kompaniide arvuline jõud.

Kuna Viru rindel eestlased soomlaste võimsal toetusel olid kallutamas taganemist pealetungiks, süttisid ka Tartu taga võitlevate meeste meeled ikka rohkem ja rohkem.

Pauli ja ta kaaslaste kõrvu hakkas juba detsembri lõpul kostma ühe mehe nimi, kes hiljem sangarina langes oma rügemendi eesotsas ja kellega on seotud Lõuna-Eesti vabastamise hiilgavaimad teod.

See mees oli Julius Kuperjanov.

Külmade hallide silmadega hallis sõdurisinelis leitnant, kalkide näojoontega ja murdumatu tahtejõuga. Niisugune oli Kuperjanov. See mees ei kartnud hädaohtu ega surma, mida ta kõige piltlikumalt näitas oma surmaga.

Kuperjanov oli see, kes õpetas eesti sõduri julgema. Vähe oli vaimustusest, vähe oli armastusest — oli vaja ka julgust. Selle elemendi kandis Kuperjanov üldisse eesti sõjaväe ärkamisse ja ümbersündimisse jaanuari alul 1919-dal ja seda elementi hoidis alles ta pataljon, mille ta lõi, kogu sõja kestes, ka pärast oma suure juhi surma, kui varandust, jooki, millega alati jootis kogu eesti sõjaväge kõige rasematel päevadel.

Väikese truuksjäänud salgaga, kõigest mõnekümne kaitseliitlasega, taganes Kuperjanov Tartust punaste venelaste eest välja ja asus rettu peaaegu otse vaenlaste keskele. Siin lõi ta kaadri, südame oma väeosale, kelle tegevus kogu Eesti iseseisvussõjas oli üks vägitegu teise järele, kelle nimi eesti ajaloo on kirjutanud kustumata tähtedega.

Asudes vaenlase seljataga, kes oli tunginud üles Põltsamaa ja Jõgeva poole, kaugemalegi, organiseeris Kuperjanov ruttu oma salka. Ta võttis ümberkaudsetest küladest endale mehi juure — ja neid tuli tema

käsitusse salaja kaugemaltki. Juba oli ta nimi armastatud nende poolt, kes olid julged. Sest ruttu levis kuuldus, et venelaste seljataga peab partisaanisõda üks saladuslik leitnant, kes väikeste, kuid alati hulljulgete ja seepärast kabuhirmu levitavate kallaletungimistega terroriseerib ning demoraliseerib vaenlase vägesid. Õised pommiviskamised vaenlaste kortereisse ja staapidesse, mahanotitud vahisalgad, äravõetud moonakoormad, tääkidega läbitorgatud enamlaste võimuhed — see oli Kuperjanovi kuulsaate partisaanide eelkool. See õpetas mehi julgema ja surma põlgama. On teada juhtumeid, kus Kuperjanovi käsutusse sattusid mehed, kes varem ei julgenud minna kuulide vingumise lähedussegi ja keda iga kaugelt kostev püssipauk viskas surmahirmus pikali maha samasse, kus seisti. Kuid juba mõne nädala või isegi päeva pärast olid säärased mehed Kuperjanovi käsul valmis minema otse tulle ja kuulide saju alla. Partisaanidel sai kombeks vaenlase kõige ägedamas tules minna lahingusse sirgelt astudes, nagu puhuksid ümber vaid tuuled. See oli nende uhkus!

Ja see oli suure juhi vaim, mis lõi selle uhkuse, mis lõi selle legendaarse väeosa, mis igast argpüksist tegi julge kangelase. Juhi külmadest hallidest silmadest, ta kalgist liikumata näost hoovas imelist energiat: ükski mees ei kahelnud selle juhi ka kardetavaima korralduse kordaminekus — ja läks kõige hulljulgematki käsku täitma selle lihtsa teadmisega, et see õnnestub. Sest et ülem nii tahtis! See pidi siis olema õige, see pidi õnnestuma! Ja õnnestuma!

Partisaanide pataljon kasvas teadmisega, et talle kõik on võimalik, kui julgeda! Ning seepärast julgeti julgesti. Ning võideti!

Külmade hallide silmadega juht rääkis vähe, harva ta naeratas. Ja ta oli nii lihtne oma välimuses, et midagi ei meenutanud temas neid luulelisi iludusi, mil-

Tallinn, Volta 3.
Tel. 440-61.

listena harilikult maalitakse kangelasi. Kuid peagi armastasid oma ülemat ka kõige karedamad mehed kui õrnad noorukid ning olid valmis ta käsul minema kõikjale.

See kalgi näoga juht ei armastanud kelkida ega po-seerida, kuigi ta oli võrratu laskur. Ta kandis ainsa relvana suurt püssipäraga revolvril, kuid sellega ta ta-bas paremini kui teised pikkadest püssidest. Kord, la-hingus, valis ta oma ohvriks vaenlase ülema, kes seisis kaugel oma meeste taga ja pidas end kauguse tõttu suhtelises hädahoituses olevaks. Kuperjanov vaatas kiikriga ja ütles: „Mehel on hea sinel seljas, ma lasen talle pähe, siis jääb sinel määrimata ja kõlbab pärast mõnele meie mehele.“ Kõlas pauk ja punane ohvitser langes. Pärast, kui vaenlane oli põgenenud, jõudsid Kuperjanovi mehed oma ülema ohvri juure; see lamas, otsaesisel väike auk, ja sinel ta seljas oli täiesti puhas ja korras.

Paul ja ta kaaslased, kuuldes Kuperjanovist ja ta tegudest, täitusid uhkuse ning julgusega. Et oli ole-mas säärane mees! Et oli olemas sääraseid mehi tema käsutuses! Siis oli veel võimalik vastu panna, siis oli veel võimalik võidelda! Tähendab, mujal oli veel kan-gemaid mehi kui oma rügemendis. Tähendab, vaimus-tus ja julgus oli tulnud kõikide südamesse, armastus oma isamaa vastu, esimene armastus oli vallutanud kõiki. Ja teisi veel rohkemgi, veel tugevamini ja kirklikumalt!

Ning juba hakkas kostma Pauli kõrvu kuuludus veelgi ühest legendaarsest tegurist selles kummalises sõjas. Soomusrongidest.

Lendav surm ratastel kõmises kauguses ning see kõmin kajas kuulajate kõrvus võidujuubeldusena!

Soomusrongid!

Mida nendest kõik ei räägitud!

Soomusrongide isa kapten Pitka oli nad loonud, vah-vaimaid juhte eesti iseseisvussõjas, kapten Parts, viis nad võitlusse.

Käputäis surmapõlgavaid mehi jooksis vaguneist välja vaenlase mõnikord mitmekümnekordse ülevõimu vastu. Soomusrongides polnud õigetegi kompaniidestki juttu, kuid nad peksid laiali rügemente, nad demoraliseerisid diviise! Needki mehed olid „töörõivais“ — koduvammuseis, vanad mütsilodud peas; mõnikord, kui polnud aega ja „töö“ oli eriti kibe ning seda oli vaja sooritada ajaviitmata, joosti vagunist välja vestiväl ja mütsita. Kas mõnigi mees, kes nii jooksis lahingusse otsegu oma õue, hoolis sellest, et surm võis teda ta-bada vestiväl, mitte just paraadvormis?! Ei küsitud sellest. Polnud siin juttu „uhkusest“, siin oli juttu jul-gusest ja oma kohuste täitmisest, siin oli jutt sellest, et võit ja isamaa käis üle kõige, ja võita ning surra isamaa eest võis ka räbalais. Nii oligi „uhkem“ — surra isa-maa eest „töörõivais“, hoolimata kõigest välisest kõmüst ja hiilgusest: surra kui kündja adra taga, kui paelõh-kuja kaevanduses, kui laevamees oma tüüri taga!

Need olid mehed!

Otsegu suured metsikud murdjad tungisid soomus-rongid vaenlase rindest läbi, ähkides, lõõtsutades, pildu-des oma lõugadest surma. Nagu koerte või šaakalite karjad sagisid nende vägevate metslaste ümber vaen-laste parved, näidates hambaid ja puredes vastu, kuid sageli ka põgenedes uludes, sabad jalge vahel. Nad pea-tusid siin ja seal ja lõhkusid ära pealetungiva koletise tee. Siis peatus ähkvihiglane ja ta kerest hüppas välja kari külmaverelisi kartmatuid poisse: otse vaenlase kuulide all parandati tee ära — ja surmasõit jätkus.

Ning mitte vaid julged, vaprad ja kartmatud ei olud need mehed. Nad olid ka osavad.

Sageli otsustas mõni vaenlase hiiglane tulla vastu pealetungijale ja astuda temaga võitlusse. Kaks kole-tist turtsusid siis vastastikku ja külvasid tuld ning ter-rast teineteisele näkku. Ja teada oli: vaenlane võis neid koletisi, kui üks neist müriinal lendas reast välja — kraavi — saada jälle; meil polnud neid aga kustki võtta,

kapten Pitka oli nad nii-kui-nii konstrueerinud üliinim-like pingutustega. Meie pidime neid hoidma kui oma suurimaid kangelasi, ühegi reast väljalangemine tähend-das meile silmuse koomale tõmbumist ümber kõri, tä-hendas kaotust, mida millegagi polnud asendada. See-pärast tuli hoida neid hiiglasi, nagu väikesi silmaterit ja kahevõitluses pidi vaid võitma!

Ning võideti! Sest pidi võitma. Teist teed ei ol-nud. Ja suur oli nende meeste osavus, kes teades, et pidi võitma, tõesti võitsidki. See osavus oli sageli otse üliinimlik ja kohutav. Aga miks? Sellepärast, et meeste hinges põles suur üliinimlik tuli, nii suur vaimustus, nii suur armastus juhtis neid, et see, mis harilikes tingi-mustes ja harilikus sõjas oli võimatu, sai võimalikuks selles kummalises sangaritesõjas.

Ikka jälle: eesti mees oli ärganud, eestlase südames põles esimene suur armastus.

Soomusrongide seisukord oli mõnes kahevõitluses tihti nii kriitiline, et nende pääsimine paistis imena. Kuid imet ei sündinud: osavasti sihitud kuul otse vaenlase hiiglase südamesse purustas vastase: vaenlase vedur sai pihta, ajas suitsu ja auru oma kerest ja taganes nagu raskesti haavatud loom. Ning kuul oli tabanud viimisel minutil: juba oli šaakalitari ümbritsemas ja kis-kumas meie väheste sangarite ümber.

Juhtus ka, et tee oli ees purustatud — ja ta purus-tati ära ka tagant. Meie soomusrong istus lõksus. Vaenlane juubeldas. Ühe meie hiiglase surm ja kadu paistis talle olevat kindel. Patarei, mis varem juba oli seatud parajasse sihikaugusse, saatis ühe pommi teise järele, mis lõhkesid ikka ligemal ja ligemal, kuni juba tabasid vaguneid ja võisid iga silmapilk kukkuda vedu-risse või moonalattu. Ning ümber ragises vaenlase ja-laväe püssi- ja kuulipildujate tuli.

Paistis, et seisukord oli lootusetu. Paistis, et surm ja kadu oli kindel. Ja iga teine vägi oleks sellases olu-korras alla vandunud ja valge lipu üles tõmmanud. Vaid ime võis siin veel päästa.

Kuid ei sündinud mingit imet.

Vaenlase pommi- ja kuulisaju all asus üks jagu vah-vaid mehi parandama teed — mitte tagasi, vaid edasi! Teine jagu hoidis püssi- ja kuulipildujate tulega tagasi vaenlase jalaväe, kolmas aga otsis kahuriga vaenlase pa-tareid. Ja peagi leiti see. Ning ainus, sageli vigane, kahur pani paari hästisihitud pommiga vaikima patarei, tee parandati, salkkond suitsust ja tahmast määrdu-nud nägudega mehi jooksis välja suure šaakaliparve peale, löi nad minema ja tõi veel kaasa vange ja püsse, kuuli-pildujaid ja muud sõjasaaki.

Ja edasitungimine jätkus.

Kas polnud see säärane vaprus, vahvus, osavus ja julgus, millist „korralikes“ sõdades juhtub harva, kuid millisest aina jutustab meie sangarliku iseseisvussõja ajalugu kui kõige harilikumast asjast?

Midagi oli, mis tegi eestlasest äkki imetegija, sest imed ei juhtu iseenesest.

Midagi oli.

See oli esimene armastus!

Ning sellest armastusest haarati peagi kogu eesti sõjavägi. Mitte vaid Kuperjanovi partisaanid ja soomusronglased ei jäänud kangelasiks Eesti-Vene sõjas. Ei, iga väeosa kirjutas oma lippudele lugusid tegudest, mis jutustavad kuulmatust julgusest, vaprustest, osavu-sest ja vastupidavusest.

Sest mindi vägitagedele varusteteta ja isegi rel-vadeta: neid saadi vaenlaselt. Külmetati viletsas riету-ses, nälgiti päevade kaupa, kuna alguses puudus isegi soe söök ja korralikud transportabinõud. Midagi ei olnud alguses peale püssi, mis rüpatati kabla selga. Ja peagi oli kõike, mis vaja. Sest peagi oli võit.

Need olid Eesti suured päevad, nooruspäevad, millal eesti süda lõkendas suurimast vaimustusest, suurimast armastusest.

ROOTSI

SKF

kuul- ja rull-laagrite

müügivõrk üle Eesti

Kuressaares: A/S. K. Bergmann.

Narvas: N. Mägi.

Paides: G. Laas.

Pärnus: A/S. H. Puls ja K. Viks.

Rakveres: G. Limberg ja P. Falk.

Tartus: A/S. A. Rosenvald & Ko. ja
W. H. Sinisoff.

Valgas: V. Trauss.

Viljandis: A/S. A. Rosenvald & Ko.

Võrus: A. Sibul.

PEAESINDUS JA LADU:

LINKE & MARTINSON,

Tallinn, Vene tän. 11, tel. 432-86, 432-58.

○/Ü.

„MOOTOR“

Tallinn, Kopli tän. 38, telefon 450-52

Autobuste liikumise korraldaja

Tallinnas, Vene turul, telefon 305-45

Eesti Elektrimasinate Ehituse A/S.

end. „VOLTA“ Tallinn

Soo tän. 27, tel. 426-12.

Gaasikaitseadetele kurnad ja venti-
laatorid.

Pesukuivatusseaded.

Tsentraal-tolmuimejad.

Vesivarustusseaded ja automaadid.

Elektri-küttekolded.

Rauast ribitorud keskküttele.

Tuleohuuta triikraud.

Elektriga keeritamisseaded.

Eelarved ja nõuanne tasuta.

Iga tõsine isamaalane tarvitab kodumaa kaupa!

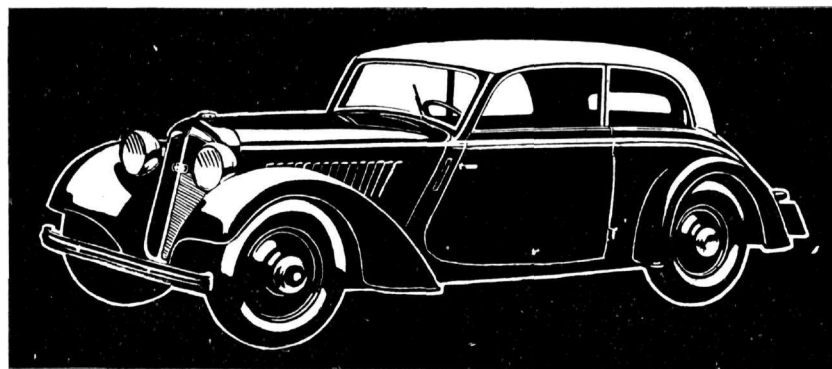
Rikkalikema valiku
omamaa toodanguist
leiate

kodumaa vabrikute riidekauplusest

Herman Rõivas

Tallinn, Estonia pst. 11,
kõnetraat 304-80.

Müük suurel ja väikesel arvul.

D. K. W.

mootorrattad ja esiratta veoga
VÄIKEAUTOD on ökonoomseimad ja odavamad Eestis

Dodge Brothers

sõidu- ja veoautod on maailmakuulsad

Ainuesindaja:

Eesti A.-S. C. SIEGEL, Tallinn,

Uus tän. 2.

Tel. 450-86

EESTI PABERI A.-S.

TALLINNAS, LAI TÄN. 11

TELEFONID :

Juhatus 438-96, raamatup.,osak. 438-97, müügiosak. 438-98, ladu 438-99

T o i m e t a b

järgmiste paberivabrikute toodete müüki Eestis:

Põhja Paberi & Puupapi Vabrikute A.Ü., Tallinnas

A.S. Tallinna Paberivabrik E. J. Johanson, Tallinnas

A.S. Türi Paberi & Puupapivabrik, Türil

A.S. Paberivabrik „Koil“ Kohilas

ARSENAL

TALLINNAS, SUUR KARJAMAA TÄN. 1.

TELEFONID: linnast Arsenali keskjaama: 426-86.
Arsenali keskjaamast: 3-01 ja 3-63.

VALMISTAB:

uusi vaba- ja täpsuspüsse inglise ja vene padrunile ja ka üksikuid vintraudu neile; uuemat tüüpi väikekalibrilisi täpsuspüsse, 1932. a. mudel; uuemat tüüpi väikekalibrilisi täpsuspüstoleid, 1933. a. mudel; dioptersihikuid, harilikke ja Lyman-tüübilisi; rõngas- ja

tulpkirpe ja kirbualuseid; püssikontrollabinõusid: õone kaliibri mõõtmise pulgad, kontrollpadrunid, kuulide kalibreerimise abinõud jne.; püssi puhastusabinõusid: vardad, nühsed, õlitoosid jne.; padrunite laadimise abinõusid.

Jaapani vintpüsside ümbertegemine inglise padrunile.

Harilikele inglise vintpüssidele täpsusraudade pealemonteerimine.

Reivade parandamine ja oksüdeerimine (mustamine).

Gaasikaitsetorbikute (-maskide) valmistamine kaltseväe nõuete kohaselt.

Nikeidamine, oksüdeerimine, elektrotehnilised tööd.

Vasevalu kuni 100 kg ja malmivalu kuni 500 kg tükk.

Mootori osade, hammasrataste, lekaalide ja sabloonide valmistamine

Müük ka järelmaksu peale kuni kuus kuud, ametasutuste või juriidiliste isikute vastutusel või panga garantii vastu.

Hinnakiri tasuta.

Kaali-fosfaatväetist saanud uudismaa hein.

**1¹/₂ k. 40% kaalisoola ja
3 k. 22% segafosfaati**

hektaarile võimaldab teile kultuurniidult, karjamaalt ja põllult kõrget saaki.

A.-S. FRANZ KRULL

MASINAEHITUSVABRIK, TALLINN.

ASUT. 1865. A.

Müügiosakond ja laod:

TARTUS, RAEKOJA 13.

Valmistab võistlemata headuses:

Masinaid, sisseseadeid, aurukatlaid iga seltsi, põllutööriistu, keskkütte malmist radiaatoreid ja katlaid. Malmi- ja vasevalu, parandused ja sveissimine.

Tööde eest täieline vastutus.

Mõõdukad hinnad!

**Nõudke
eelarveid ja
prospekte.**

Kirjaümbriku ja -paberi
ümbertöötamise tööstus

O.-Ü.
Raf. Haarla

TALLINN, Tina 9
Telef. 302-56

Valmistab ja müüb:

*Kirjaümbrikke rikkalikus
valikus,
kirjablokke,
postpaberit,
krepp-paberit
40 värvis j. n. e.*

Ostes nõudke
ainult
märgiga

tuntud
headuses
paberi-
kaupa

Ü-P. TARTU MAJAMANIKKUDE PANK

Tartus, Suurturg nr. 7, oma majas.
Asutatud 1923. a. Telefon 6-50

Pank võtab raha hoiule, tähtajalisele ja jooksvale arvele. Pank annab laene ja garantiisid mitmesuguste kindlustuste vastu.

Pank toimetab sissenõudmisi inkasso dokumentide järgi ja rahasaadetisi igasse kodumaa linna ja alevisse. Pangas saadaval rahakorjajatele hoiukarbid

METSAEKSPORT E. KOPELOVSKY & Ko.

asub nüüd

Tallinnas, Valli t. 10-45, trepp D, III korral
Telefonid 461-29 ja 461-19
Telegr. aadr. „Elko“ Postkast nr. 25
Abikontor:
NARVAS, Turu tän. 8, tel. 132.

PUTUKAMÜRK „PUTTOX“

**Riigi Põlevkivitööstuse
saadus**

hävitab kärbsed, lutikad, täid,
kirbud, prussakad, koid, sää-
sed, parmud j. n. e.

MÜÜGIHINNAD:

ca 1/4 kg netto originaal-plekknõu .	Kr. 0.80
„ 1/2 „ „ „ „ „ .	Kr. 1.20
„ 1 „ „ „ „ „ .	Kr. 2.—
Puttox-pihustaja	Kr. 1.75

ERIHINNAD SUURTARVITAJAILE.

LÄÄNE-EESTI ÜHISPANK

MÄRJAMAAL OMA MAJAS, TELEFON 32

**TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE
SISE- JA VÄLISMAAL**

METALLITÖÖSTUS

A/S.

«ILMARINE»

(end. F. Wiegand) asut. 1859. a.

TALLINNAS

RANNAVÄRAVA PUIESTEE 21

TELEF. 426-40

Tähelepanu!

Tähelepanu!

Uued kvaliteetkaubad:

Kerge suitsuvorst

Baieri õllevorst

Suitsu-maksavorst

Priima seapeasült

Verikoogid

Rammuleem

Müügil LIHATSENTRAALIDES ja kõigis paremates delikatess- ja
toiduainetekauplustes.

ÜHISUS „ESTONIA EKSPORTTAPAMAJAD“
TALLINNAS,

tel. 309-53 ja 305-51

Iga päev rootsi eine kl. 11—4

RESTORAN-ÖÖLOKAAL

S. Karja 18 «**MERIKLUBI**» S. Karja 18

Enneolemata sensatsioon küllastajatele.

Suure eduga esinevad igal õhtul

5 koomilist optimisti. Peale selle **kabaree**

Esinevad tantspaar **Tschernova-Verno. Kartana Dalvy Sisters,**
prl. Karlson. Kabaree Paul Kalde juhatusel.

Palufakse aegsasti lauad ette tellida tel. **449-93.**

Kes külastab, ei kahetse

Nõudke

tuntud headuses

R. KLAUSSON'i

monpasjee- ja
šokolaadkompvekke,
šokolaadi,
biskviiti.

Müügil üle maa kõikides kolo-
niaalkauplustes.

Vabrik asub Tallinnas, Jahu 5.
Tel. 441-15.

EESTI RAUDTEELASTE TARVITAJATEÜHISUS

KONTOR: TALLINNAS, JAAMA TÄN. 12, ETK MAJAS, KÕNETR. 312-27.

TOIDU-, TARBE- JA SEGAKAUPLUSED ASUVAD: TALLINNAS,
NÕMMEL, TAPAL, NARVAS, KEHRAS, AEGVIIDUS, JÄNEDAL,
LEHTSES, SONNAS, KOHTLAS JA RAUDTEELASTE KODUS
KAAREPERES.

KAUBAMÜÜK PÄEVAHINDADEGA JA ÕIGE MÕÖDU JAKAALUGA.
MAAPIDAJATELT OSTAME PÖLLUSAADUSI PÄEVAHINDADEGA.

Müügil:

**Sõjaväe Majandusühisuses,
Tall. Eesti Majandusühisuses.**

**TALLINNA EESTI
MAJANDUSÜHISUS**

ESTONIA PST. 21. TEL. 458-80 JA 458-81.

„THERMAENIUS“

ristikkeina seemnehõõruja

teeb seemne müügipuhtaks,
ei vigasta seemet, on hinnalt odav.

„ALFA-LAVAL“ jõukoorelahutaja

on suurima koorimisteravusega,
mis jääb püsivalt muutmatuks,
moodsama ehitusega.

„FLAMMGER-ZUDSE“ triöörid

on parimad omal alal.
Masinate eest täieline vastutus.
Järelmaks võimaldatud.
Masinaid alati laos.

Ühisus

„Võhma Eksporttapamaja“

Peakontor ja tehased

Võhmas — Viljandimaal, tel. 42 ja 27

Tallinna laod, külmoone ja jäätehas

V. Karja 1, telefon 441-69

Esinduskontor

V. Karja tän., telefon 441-68

Viljandi lihakauplus

Posti tän. 18, telefon 3-15

Ühisus

„Võhma Eksporttapamaja“

Võhmas, Viljandimaal.

M. JÄNES'e suuräri valmisriiete eriosakond

soovitab oma töökojas viimase moe järgi valmistatud, laitmatult istuvaid

naiste talve-, kevade- ja suve-mantleid,
meeste talve-, kevade- ja suve-palitud
ning ülikondi

Tellimiste vastuvõtmine ja kiire täitmine

Hinnad väga mõõdukad!

Tartus, Kaubahoov 9-10-11-12

Äri telefon 5-91 — Rätsepatöökoja telefon 14-69

Kindlaks rahamabutamise vahendiks on Eesti Hüpoteegipanga 6%-lised pantlehed.

Neisse pantlehtedesse mahutatud kapitali kindlustavad eraisikute poolt panditud linnakinnisvarad (mis õnnetuste vastu täies väärtuses kindlustatud kindlustusseltsides üldiselt ja veel erilepingute põhjal, millede järele Pank õnnetuse puhul oma võlasumma ka siis kätte saab, kui omanik kahjutasust ilma jääb), panga liikmete-laenuvõtjate vastastikune vastutus ja kõik Panga varad ja kapitalid.

1. jaanuaril 1934. a. oli Eesti Hüpoteegipanga 6%-lisi pantlehti käibel Kr. 6.490.800 väärtuses. Pangale panditud ja pantlehtede kindlustuseks olevaid kinnisvarasid oli Panga poolt määratud väärtuse järele Kr. 14.397.625,94 eest (siia juure tuleb arvata veel vene ajal panditud varasid Rbl. 2.368.359,60 väärtuses). Kinnitusseltside poolt olid neil kinnisvaradel leiduvad hooned 20,5 miljoni krooni eest tuleõnnetuste vastu kindlustatud.

Pantlehtede protsendid maksetakse välja kupongide ettenäitamisel kaks korda aastas: 16. aprillil ja 16. oktoobril. Pantlehed on 50 krooni, 200 krooni, 500 krooni ja 1000 krooni suured. Nad kannavad kõrget protsenti praeguse müügihinnaga ostes. Iga aasta loositakse nii suure summa eest pantlehti välja, kui palju laenude kustutusmaksud ja nende maksude protsendid välja teevad. Loositud pantlehtede eest maksetakse nimessumma tervelt välja.

Rahaministri määruse järgi 10. oktoobrist 1923. a. nr. 1672 (v. Riigi Teat. nr. 126) on riiklistel asutustel lubatud neid pantlehti vastu võtta valitsusega tehtavate lepingute tagatiseks ja aktsiisi- ning tollimaksu kindlustuseks, ja töö- ja hoolekande-ministri poolt 21. nov. 1924. a (v. R. Teat. nr. 143) lubatud haigekassade ja kindlustusühingute kapitale neisse paigutada. Samuti tohib nendesse väärtpaberitesse ka vaeslaste, seltside ja omavalitsuse asutuste kapitale mahutada.

Pantlehti müüvad ja ostavad kõik suuremad pangad kodumaal. — Ettetellimisi võtab vastu

Eesti Hüpoteegipank Tartus, Promenaadi 5.

Tartu Eesti Majandusühisus

Tartus, Holmi tän. 12—18.

OSAKONNAD: Tartus, Võru tän. 4, Räpinas ja Pukas.

Kõige suurem ja vanem majandusühisus Eestis.

Laos: suures valikus soodsate hindadega põllumajanduslikke, raua-, naha- ja koloniaalkaupu.

Soodsaim ostukoht igale tarvitajale!

PÕLLUMAJANDUSE PANK

Asukoht: Tartus, Suurturg 9, telef.: juhatuse 10-65, üldine 50.

AKTIVA.	Arvete seis 31. jaanuaril 1935. a.	PASSIVA.		
Kassa ja j/arve teistes pankades	Kr. 184.379.23	Osa- ja muud kapitalid	Kr. 108.028.38	
Väärtpaberid ja osamaksud teistes asut.	„ 94.666.98	Hoiusummad:		
Laenud	„ 1.103.673.38	tähtajalised	Kr. 471.114.08	
Riiklikud laenud	„ 3.024.33	jooksvad	Kr. 786.834.99	„ 1.257.949.07
Korrespondendid: „Loro“	„ 22.121.50	Riiklikud võlad Pikalaenu Pangas	„ 3.024.33	
„Nostro“	„ 1.037.54	Korrespondendid: „Loro“	„ 11.500.82	
Vallasvara	„ 15.588.25	„Nostro“	„ 27.576.87	
Kinnisvara	„ 13.026.82	Saadud 0/0 ja komisjon	„ 15.177.49	
Ärikulud ja makstud 0/0	„ 4.404.89	Väljaantud garantiid	„ 4.959.75	
Garantiide deebitorid	„ 4.959.75	Muud passivad	„ 21.613.73	
Muud aktivad	„ 2.947.77			
	<hr/> Kr. 1.449.830.44		<hr/> Kr. 1.449.830.44	

Pank võtab raha hoiule ajakohase 0/0, annab heade kindlustuste vastu takistuseta laenusid 6--70/0, ostab ja müüb E.V. Riigikassa pantkirju, milledega võib soodsasti tasuda asunikku talude võlgu ja toimetab kõiki pangaooperatsioone.

Korrespondendid kõigis tähtsamates keskkohades. Pangal tulekindel varakamber.

Põllumajanduse Pangaga opereerivad kõik põllumehed, põllumajanduslikud ühisused ja omavalitsusasutused.

Panga juures E. O. ja Ü. A. Kindlustusselts „OMA“ agentuur.

JUHATUS.

„ERIKA“

VENNAD TÖNISSON & Ko.

TARTUS, SUURTURG 2. TELEFON 7-79
VILJANDIS, TALLINNA T. 5, „SEASAARES“
RAKVERES, LAI TÄN. 21

Soovitame hästiidanevaid sordiehtsaid

aedvilja-,

lille-,

söödajuurikate,

ristikheina- ja

timuti-

seemneid

„Erika“ puukoolist viljapuid ja -põõsaid

Rikkalik valik ilupuudest, põõsastest ja roosidest

Jällemüüjatele ja aednikkudele kõrged 0/0 0/0

Nõudke hinnakirju!

Nõudke hinnakirju!

KINDLUSTUSSELTS

„EESTI“

H O I U K A R P

igasse kodusse ja
igasse perekonda!

Miks?

Sest ainult mõni sent kokkuhoidu päevas meie hoiukarbi kaudu võimaldab Teile

elukindlustuse

läbi kindlustada oma perekonnale muretu tuleviku ja koguda enesele kapitali vanaduspäeviks

Kindlustusselts „EESTI“ (asut. 1907. a.)

Kodumaa suurim ühistegelise kindlustusettevõtte

Valitsus: Tartus, Suurturg 8

Osakonnad Tallinnas ja peaaegu kõigis maakonnalinnades

TARTU TRIIKPESU VABRIK

Tartus,
Söögiturg 4, telefon 2-22

valmistab

meesterahva triikpesu- artikleid:

kraesid,
triiksärke,
mansette jne.

Müügil kõigis paremais en-gros
ja en-detail-ärides.

Suures valikus

Rivi- ja ilukannuseid,
Ohvitseri vöö- ja mõõgarihm,
kaitsemaleva sanitaarkofte,
ratsatarbeid, sadulaid,
ratsafokke j. n. e.,
raha taskuid, daamide käekofte,
portfelle, kohvleid

Naha kaunistuslöödest

Voolis ja lõikes:
Adresskaasi, albumeid,
külalisraamatuid,
tasku-, kirjutus-, lauablokke jne. jne.

möödukate hindadega soovitab

O. ZIMMERMANN

TALLINNAS, HARJU TÄNAV 34.

TARTUS, Suurturg 4, PÄRNUS, RÜÜTLI 41.

TARTU JUUDI ÜHISPANK

TARTUS, POE 3, TEL. 305

Toimetab kõiki panga-
OPERATSIOONE.

A-S. POLARISE AGENTUUR

Sõjaväe Majandusühisus

Tartu osakond

Tartus, Kõuni tänav 3. Telefon 11-16.

Kaitseliitlastele

müügil

kaitseliidutarvete-
lao kaubad

ning

koloniaal- ja pudukaubad.

Meeste ja naiste

pesu,

sukki, sokke,

kindaid,

koetud villaseid jakke

ja veste,

k a a b u s i d

jne. jne.

Müük suurel ja väikesel
arvul.

Tartu Linnapank

Tartus, Raekojas. Telef. üldine 11-32, juhatuse 2-32

ff

VÕTAB RAHA HOIULE jooksvale arvele, kindla tähtaja
peale ja kuude viisi ning maksab ajakohast protsenti.

ff

Annab laene. Ostab ja müüb väärtpabereid. Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

ff

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkamates kohtades maal.

ff

Saadaval hoiukarbid !

Saadaval hoiukarbid !

„IRIDINOID“ sule tarvitjad !

Hoidudes järeleai-
mustest palun tähe-
le panna, et igal su-
lel oleks peal märk:
„IRIDINOID“

Vabr. esind. **A. BERTELOV**, Tallinn,
Dunkri tän. 3. Telefon 432-13

Pliiatsi **KOPEERPABER**
märgiga:

„NONSTICK“-ABERTO

ainuüksi

annab **200 ära kirja**

Ei kleepu ega määri!

Inglise vabr. „Columbia“ esind. **A. BERTELOV**

Aleksander Volke vorstitööstus

müüb lihasaadusi ja vorste
suurel ja väikesel moodsul.

Müügikohad: Jakobsoni tän. 18
Uusturg: töldades.

Julius Põld

Tallinn, Daksali psf. 16

puuhoov,

telef. 434-22, krt. telef. 430-83.

Müüa suurel ja väikesel arvul

küttepuid

iga seltsi. — Alati täis mõõt.
Kättetoimetamine sünnib vasta-
valt ostja soovile oma autode või
hobustega.

KOHVIK-RESTORAN

„Marcelle“

Teenri 4, telef. 438-00

Iga päev

rootsi laud

kella 11—3 ja

lõunad

kella 1—5

Köök parima koka juhatusel

Ü. K. EESTI RAHVAPANK

Tallinnas, S. Karja 19

Telefon 425-55

Toimetab kõiki pangaooperatsioone nii
liikmetega kui ka võõrastega

Ostab ja müüb välisraha ja igasuguseid
kindlaprotsendilisi

väärtpabereid

Juhatus

„Milvi“

Epšag'i hambapasta

Kindlustab tarvitajale
**lumivalged ja terved
hambad**

Käsmu Laevaomanikud

Korrespondent-reeder
kapten O. TIEDEMANN

Kaubavedu oma aurikute, mootorlaevade ja purje-
katega Eesti, Soome, Daani jne. sadamate ning
Inglismaa ja kontinendi sadamate vahel

Uus t. 3, Tallinn

Telegr. „Merimees“ tel. { 450-82
450-56

Collonil nahaõli

on kõige parem saabaste jaoks

Ta imbub ruttu sisse ja teeb naha vastupidavaks

Hind ainult 40 s.

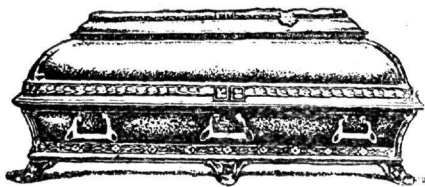
A/S. F. TREUBLUT

Tallinn, Pikk t 18, S. Tartu m. 8
Nõmme, Turuplats

Vanim puusärgiäri ja matusetalitus

A. MELDORF

Tallinn, Väike Tartu mnt. 1, telefon 463-33

Müügil alatiselt

puusärke, riste, pärgi, hauaaedu, haua-
kaste j. n. e. suurimas valikus

Ilustamine kõikide soovide kohaselt

Oma uued surnuvankrid

Tellimisi võetakse vastu igal ajal, ka
pühapäeviti

Väljakutse 460-92

EESTI ÜHISTEGELINE KINDLUSTUS-KESKSELTS

TALLINN,

SUUR KARJA T. 19
KÖNETRAAT 426-83

VASTASTIKKU KINDLUS-
TUSSELTSEIDE NÕUANDE JA
EDASIKINDLUSTUSTE KESK-
KOHT JA REVISJONILIIT

LITOGRAAFIA
J. MÄNNIK

Valmistab kõiksuguseid
värvilisi trükitõid

Tallinn, Soo t. 23. Tel. 436-86

Igasugused
planketid ja
märklehed

kaitseliidu asutustele
alati saadaval

Riigi trükikojas

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju tänav 29, telefon 443-67 ja 427-49.

Hoiusummad ja laenud

Linnamaksude vastuvõtmine

Standard

bensiinid, petrooleum, määrdeõlid

A/s. Eesti Petrol,

Tallinn, S. Karja tän. 4, telefon 446-72

HOTELL-RESTORAN

„ROOM“

MANEEŽI 1, TEL. 425-51

Soovitab peale põhjalikku remonti ja vestibüüli ümberehitust reisijaile mugavalt sisustatud tube jooksva sooja ja külma veega, vannide, dušside ja telefonidega.

Jalgrattad

NAUMANN, NATIONAL, PRIMUS
jalgrattad oma tööstusest

Mootorrattad

CALTHORPE, EXCELSIOR

Õmblusmasinad

NAUMANN, PFAFF, VESTA

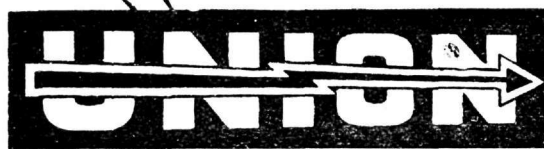
Raadioaparaadid

KR. SAAR & Ko.

TALLINN, VIRU T. 3. TELEFON 461-20
TARTU, RAEKOJA T. 2. TELEFON 6-94

MINA JA MU
PERE – MEIE
KANNAME
AINULT
JALANÕUSID

INGLISE MAGASIN
H. GUTKIN

soovitab odavate hin-
dadega kõige suure-
mas valikus kodu- ja
välismaa

riidekaupu

igasuguses headuses
ja erimustreis.

Tallinn, Viru 4.
Telefon 436-46.

Aktsia-Selts

Tallinna Kõievabrik

John Carr'i pärijad

Kopli tän. 33.

Telef. 439-79.

Köisi, kanepist, tõrvatud, manil-
last ja sisalist.

Nööre, lood-, logi-, lipu- ja kala-
võrgu-, hüüsingut, schiemaus-
garni j. n. e.

Trosse, parvetamis-, veo-, ank-
ru- ja liintrosse ning jahtide
trosse kõrgeimaist manilla
kiuaineist.

Alates 1. veebruarist 1935. a.

saatsime müüjile uue piimaseaduse nõuete kohase

esimese valiku piima

(sinise kapsliiga suletud pudelites)

Piim tuleb suurematest majapidamistest, kus kari on piimaseaduse kohaselt arsiliku kontrolli all.

Kõrgeväärtuslikku koort turustame järgmiselt:

vahukoort violetsete kapslitega ja **kohvikoort** kollaste kapslitega suletud pudelites.

Nõudke kõigist parimaist piima- ja toiduainetekauplusist.

P. K. „ESTONIA“ keskmeierei

Tallinn, Jakobsoni 14, tel. 305-18.

„Lagus & Huik“

Metsa ja ehitustarvete äri
Oma metsatööstuse saadused
Soodsad maksutingimused

Tallinn, J. Vilmsi tän. 52-A

Telefonid: kontor 313-75
omaniku kört 427-40/24

K.-m. „Tallinna Tekstiil“

V. Karja 1. Tel. 446-34

*

Müügil on suures valikus siid-, villased ja puuvillased kaubad kodumaa ja välismaa vabrikust.

Tunnustatud headuses

LUX

saadused, taskulambi anoodpatareid ja akkumulaatorid igal pool saadaval.

Akkumulaatori- ja elemenditehas

Konst. MÜHLVERK

Jaama t. 8, tel. 306-67

Valmisriiete suuräri

K/M. „ERPE“

Tallinn, Viru 22

Soovitab suures valikus daamide ja härrade üleriideid. Soodsad hinnad. Järelmaks võimaldatud. Kõik meilt ostetud ja tellitud riided pressitakse alati maksuta.

A/S.

„TEKLA“

Peakontor: Tallinn, Suur Karja 15,
tel. 448-18

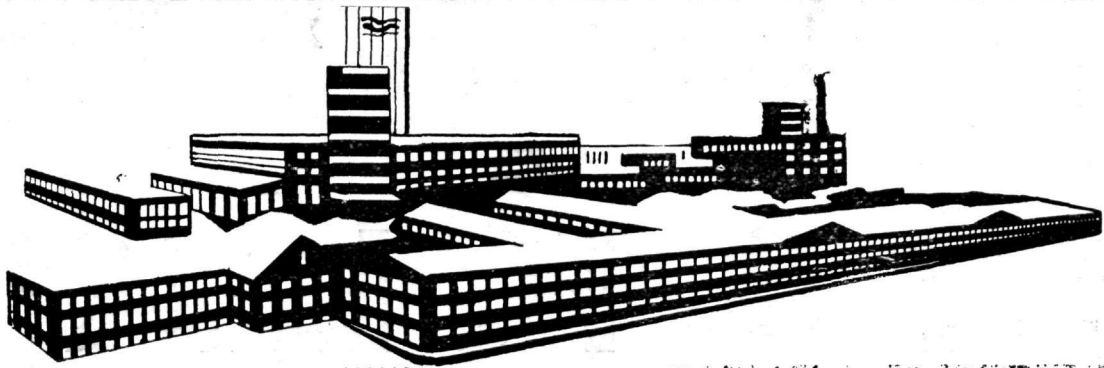
RIIDEÄRID:

Tallinn, Suur Karja 15	tel. 445-23
Tallinn, Valli 10	„ 468-02
Haapsalu, Ehte 2	„ 1-57
Kuressaare, Kauba 2	„ 72
Mustvee, Tartu 15	„ 62
Narva, Peetri pl. 2	„ 2-38
Petseri, Riia 1	„ 1-17
Pärnu, Jänesselja 5-a	„ 1-10
Rakvere, Turuplats	„ 2-85
Valga, Kesk 11	„ 26
Viljandi, Tartu 6-a	„ 2-40
Võru, Jüri 5-a	„ 1-26

Müügil kindlate hindadega järgmiste kodumaa vabrikute kaubad:

**Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A.-S-i
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-Ü-se
Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse
Eesti Niidivabriku Ühisuse**

Välismaa kauba tarvitamisel voolab meie raha üle piiri, suureneb järjest töötute arv, jääb vaeseks maa ja rahvas! ● Ostes kodumaa kaupu vähendame tööpuudust!

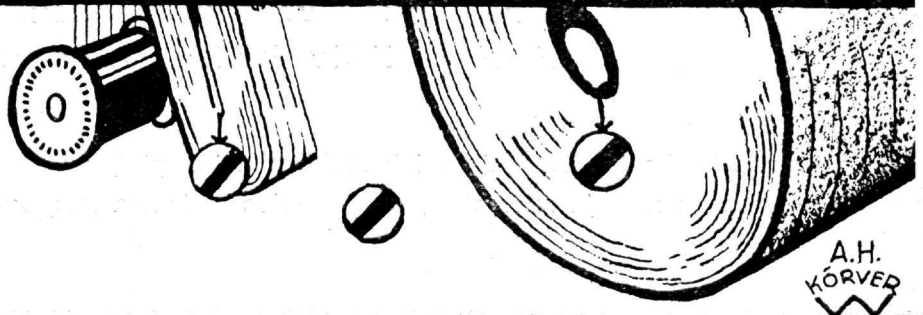

BALTI PUUVILLA KETRAMISE JA KUDUMISE VABR. A-S.
KREENHOLMI PUUVILLASAADUSTE MANUFAKTUURI O-Ü.
SINDI TEKSTILVABRIKUTE ÜHISUS
EESTI NIIDIVABRIKU ÜHISUS

**MÜÜK
JA
PEALADU**

A S KREENBALT

TALLINN, S. KARJA 13. POSTK. 346. TEL. 425-14. TELEGR. KREENBALT.

A.H.
KÖRVER